

REČNIK EKONOMSKIH POJMOVA

REČNIK
EKONOMSKIH
POJMOVA

REČNIK

Administracija (administriranje)

Skup akcija, aktivnosti, unutar preduzeća ili bilo koje ustanove, koje se obavljaju radi vođenja poslova u okviru strategije i politike donete od strane rukovodilaca.

Akcije

Razlikuju se dva značenja: 1) ideo koji svaki učesnik u akcionarskom društvu ima u imovini društva (njegov osnovni ideo); 2) isprava pomoću koje njen imalac stiče pravo učešća u raspodeli dobiti akcionarskog društva (dividende). Osnovni kapital društva podeljen je na akcije čija je najniža nominalna vrednost određena zakonskim propisima. Maksimalna nominalna vrednost se određuje statutom društva, odnosno ugovorom zaključenim između učesnika u društvu. Pod pojmom akcija najčešće se podrazumeva isprava koja se izdaje učesniku društva koji uplati svoj ideo i na osnovu koje se stiče pravo kako na učešće u organima upravljanja društva tako i u raspodeli njegove dobiti. Akcije se izdaju, po pravilu, u obliku hartija od vrednosti koje glase na ime ili na donosioca. Moguće je i izdavanje akcija po naredbi. Pravilo je da se akcije mogu prenosi bez obzira kako je vlasnik određen. Akcije se dele: 1) s obzirom na vreme kada se izdaju, na : a) privremene (obično se izdaju prilikom osnivanja društva, i traju sve dok imalac takve akcije ne uplati u potpunosti određenu svotu na ime svog u dela u društvu, nakon čega se privremene akcije povlače i zamenjuju se stalnim) i b) stalne; 2) s obzirom na sadržinu prava koje daju imaočima, na: a) obične (imaoči ovih akcija uživaju prava koja su statutom predviđena za sve učesnike društva) i b. prioritetne (imaoči ovih akcija imaju izvesne privilegije u odnosu na ostale učesnike; obično imaju pravo na veću dividendu, pravo da prvenstveno oni budu birani u organe upravljanja društva i sl.; izdaju se najčešće prilikom povećavanja osnovnog kapitala društva, a obično su namenjene novim akcionarima). Akcije se međusobno razlikuju i po broju glasova koji pripadaju imaočima prilikom donošenja odluka u organima društva. Sa stanovišta vlasničkog rizika, akcije su rizičniji finansijski instrument od obveznica, jer akcionarsko društvo prvo mora da isplati kamate na izdate obveznice, pa tek onda da raspodeljuje dividende. Međutim u uslovima inflacije akcije su manje rizični finansijski instrumenti. Akcije imaju varijabilnu dividendu koja zavisi od visine dobiti preduzeća. Tržišna cena sigurnih akcija je njihova sadašnja vrednost, koja je dobijena na osnovu diskontovanja budućih prihoda od akcija po odgovarajućoj stopi prinosa. Tržišna cena rizičnih akcija sadrži pored sigurnih prinosa i premiju za rizik, koja raste sa povećanjem rizika. Random walk (slučajni ili nesigurni hod) je naziv za kretanje tržišnih cena akcija; dnevno kretanje cena akcija deluje haotično i nepredvidivo, ali opšti indeks cena akcija (npr. Dow-Jones indeks) pokazuje uzlazno kretanje na dugi rok. Koeficijent koji meri stepen rizičnosti svake akcije naziva se beta koeficijent; on predstavlja odnos između rizičnosti date akcije i opšteg nivoa rizičnosti celog tržišta akcija i procenjuje se uobičajenim statističkim metodama. Akcije mogu biti osnivačke i nove; nove akcije se emituju radi povećanja kapitala akcionarskog društva. Jednom izdate akcije nikada se ne povlače sa sekundarnog tržišta akcija tako da je obim novih deonica relativno mali u odnosu na njihov ukupan iznos. Aкционar je fizičko ili pravno lice koje je vlasnik akcija u akcionarskom društvu i koje kao takvo vrši svoja imovinska i korporacijska prava u akcionarskom društvu; kupovinom akcija stiče pravo na prisvajanje dividendi i rezidualni je poverilac neto imovine akcionarskog društva.

Akcije na donosioca

Akcije čiji se vlasnik (imalac) smatra nepoznatim i neodređenim akcionarem (imalac nije poimenično naveden). U slogu akcije mora biti naznačeno da njen donosilac ima sva prava predviđena odlukom o izdavanju akcija i statutom akcionarskog društva. Vlasnik ove akcije može da zahteva isplatu objavljene dividende, kao i ostvarivanje svih drugih prava koja proističu iz vlasništva nad tom klasom akcija. Prenose se bez ograničenja – prostom predajom iz ruke u ruku, za šta je potreban samo običan dogovor, te su zbog toga veoma pogodne za trgovinu. Pretpostavlja se da su imaoći ovih akcija njihovi zakonski vlasnici, dok se ne dokaže suprotno. Razlikuju se prema serijskom i kontrolnom broju. Ako akcionarsko društvo izdaje više serija akcija na donosioca, onda se one mogu razlikovati i prema broju serije, ali i po nominalnom iznosu na koji glase.

Akcije na ime

Izdaju se na ime njihovog vlasnika (imaoca) i u njima je navedeno ime ili firma, mesto stanovanja i zanimanje vlasnika. Ti podaci se moraju uneti u knjigu akcionara akcionarskog društva (akcionarsku knjigu). Osnivačke akcije se najčešće izdaju kao akcije na ime, ali nije obavezno. Akcije na ime mogu glasiti samo na jedno lice, pravno ili fizičko, kada pravo koje je u toj akciji zagarantovano može ostvariti samo lice koje je u njoj naznačeno, tj. upisano u knjigu akcionara, ili njegov pravni naslednik. Mogu se prenosititi indosamentom – pismenom izjavom na samoj ispravi, kao i predajom akcije. Statut akcionarskog društva može predvideti prenos takve akcije samo uz njegovu saglasnost. Tada je reč o tzv. vinkuliranoj akciji na ime, koja je, prema zakonskoj regulativi, hartija od vrednosti po naredbi. Karakteristika tih akcija je da je njihov promet otežan.

Akcijski kapital

Ukupan iznos kapitala obezbeđen emisijom i plasmanom akcija kao hartija od vrednosti vlasničkog karaktera. Vlasništvo je akcionarskog društva i čine ga osnivački (akcijski) kapital i kapital sadržan u svim rezervama. Raščlanjen je u akcije, i predstavlja zbir nominalnih vrednosti svih akcija. Formira se emisijom i uplatom akcija u novcu, stvarima ili pravima. Postoje dva načina za formiranje akcijskog kapitala: 1) ukupna osnovna glavica utvrđena u statutu akcionarskog društva upisuje se do osnivanja društva - režim fiksнog akcijskog kapitala, o čijem povećanju ili smanjenju odlučuje skupština akcionarskog društva; 2) režim ovlašćenog kapitala – po kome se dopušta da se akcije izdaju povremeno, a odluku o tome donosi uprava društva. Akcijski kapital je osnovni izvor finansiranja akcionarskog društva. To je permanentni kapital preduzeća koji se može menjati povećanjem (dokapitalizacijom) ili, što je ređe, smanjivanjem. Vrednost mu je određena nominalnom vrednošću autorizovanih i prodatih akcija, a visina mu se utvrđuje u statutu pri osnivanju akcionarskog društva. Tako pribavljen, akcijski kapital ne predstavlja vlasništvo preduzeća kao entiteta, već njegovih eksternih suvlasnika. Iskazuje se u pasivi bilansa društva – za svaku vrstu akcija odvojeno: broj povlašćenih akcija, broj plasiranih akcija i njihova nominalna vrednost. U SAD-u se u praksi obično primenjuje tzv. "open pricing" model plasiranja akcijskog kapitala, kod koga se cene akcija formiraju i menjaju tokom same inicijalne ponude.

Akcionarsko društvo

Aкционarsко društvo je trgovačko društvo sa osnovnim kapitalom podeljenim na izvestan broj akcija sa jednakim iznosima. Akcionarsko društvo je pravno lice koje odgovara za svoje obaveze isključivo svojom imovinom. Pretečom savremenih a.d. smatra se Banco di San Giorgio, osn. 1407. u Đenovi. Organizacija a.d. je u velikoj meri propisana zakonima, a u pojedinostima njihovim statutima. Kupoprodaja akcija se vrši na tržištu kapitala: 1. na primarnom tržištu kapitala obavlja se plasman nove emisije akcija; učesnici na ovom tržištu su akcionarska društva koja izdaju novu emisiju akcija i finansijski posrednici (najčešće su to banke - investicione i poslovne); 2. na sekundarnom tržištu (berza akcija; engl. stock exchange, ital. bursa) se kupuju i prodaju već izdate akcije; osnovni finansijski posrednici su brokeri i dileri; 3. na trećim tržištima posluju brokerske firme koje ne žele da plaćaju proviziju regularnim berzama; ova tržišta nisu javna i čine ih grupe preduzeća koja su manje više međusobno nezavisna.

Akcionarsko društvo (skr. AD ili DD - deoničarsko društvo)

Nastaje udruživanjem kapitala više lica - osnivača, a na osnovu kupljenih akcija. AD se osniva ugovorom o osnivanju, a ako ga osniva jedan član odlukom o osnivanju. Ugovor o osnivanju je formalizovan akt i mora se sačiniti u pismenom obliku, potpisati i overiti. Osnovni organi AD su: a. skupština akcionara (organ vlasnika), b. upravni odbor (organ upravljanja), c. direktor (poslovodni organ), d. nadzorni odbor (organ kontrole). Statutom preduzeća može se utvrditi da se u preduzeću bira i izvršni odbor direktora. Mandat ili vreme izbora pojedinca na određenu funkciju može biti različito, u zavisnosti od funkcije preduzeća. Rok ne može biti duži od 5 godina, a mogućnost ponovnog izbora nije ograničena, što je dobro jer ponovni izbor treba vezati za uspeh u vremenu trajanja prethodnog mandata. U pogledu osnivanja AD mogu biti: 1) sukcesivna, koja nastaju tako što osnivači preuzmu samo deo akcija, a ostatak prve emisije ili javno plasiraju na tržištu, ili postepeno uvode na tržište kapitala. 2) simultana, kada osnivači preuzmu sve akcije prve, osnivačke emisije. To znači i da su budući vlasnici novih serija akcija u nepovoljnijem položaju, jer je u rukama osnivača čitava poslovna politika i uprava AD. Akcije se kod simultanog nastanka AD obezbeđuju privatnim plasiranjem. Prednosti AD nad individualnim preduzećima se ogledaju pre svega u tome što raspolažu većim kapitalom od individualnog i što imaju veće mogućnosti za pozajmljivanje.

Akontacija

Suma novca koja se isplaćuje izvršiocu nekog posla pre početka izvršavanja posla. Davanje akontacije praktično predstavlja neku vrstu osiguranja da će se konkretni posao izvršiti. Akontacija predstavlja sredstvo osiguranja za oba poslovna subjekta. Za naručioca posla (kupca određenog proizvoda, često veće vrednosti, ili usluge) akontacija podrazumeva da se onaj ko je taj novac preuzeo (proizvođač ili izvršilac) obaveza da će izvršiti dati posao. Za onoga ko je tu akontaciju preuzeo, ista predstavlja obezbeđenje plasmana, tj. prodaje i prihvatanja njegovih proizvoda ili usluga.

Akreditiv (dokumentarni akreditiv)

Akreditiv je bankarski posao kojim se akreditivna banka (banka u kojoj je otvoren akreditiv) po zahtevu svog komitenta (lice koje otvara akreditiv) obavezuje da sama ili preko druge banke (banke korespondenta) izvrši isplatu određenog iznosa u korist ili po nalogu trećeg lica - korisnika akreditiva, kada on preda određena dokumenta kojima dokazuje da je izvršio ugovorne obaveze. Primer: prodavac predajom teretnice (hartija od vrednosti koja pokazuje da je roba predata prevozniku) dokazuje da je poslao robu koja je predviđena u ugovoru i tada može da naplati kod banke ugovorenu sumu. Akreditiv doprinosi sigurnosti, naročito u međunarodnim plaćanjima, jer kupac plaća tek kada ima dokaz da je roba poslata, a prodavac zna da će mu biti plaćeno čim banchi dostavi dokaze da je robu poslao. Plaćanje putem akreditiva je vrlo skupo pošto prouzrokuje visoke troškove bankarskih usluga. Ipak, kada se posluje na visoko rizičnim tržištima, kao što su na primer zemlje u tranziciji, većina plaćanja se obavlja preko akreditiva.

Aktiva

Čine je ili obrazuju sva sredstva u preduzeću pomoću kojih se obavlja zadatak preduzeća u oblasti proizvodnje, prometa ili usluga i ostvaruju ciljevi poslovanja. Čine je materijalna aktiva (materijalne vrednosti) i monetarna aktiva (novčane vrednosti i potraživanja). Po kriterijumu obrta, sredstva u aktivi se dele na: osnovna sredstva i dugoročne finansijske plasmane (dugoročna ulaganja i potraživanja preduzeća) i obrtna sredstva (zalihe, kratkoročna potraživanja, gotovina i gotovinski ekvivalenti - žiro račun, devizni račun i sl.). Pri određivanju njihove proporcije kriterijum je sledeći: obrtnih sredstava treba da bude dovoljno kako bi se u potpunosti zaposlila osnovna sredstva.

Akumulacija

Izdvajanje dela profita u akumulacioni fond ili zadržani profit (retained profit), čime se ujedno povećava osnovni kapital preduzeća. Sredstva iz akumulacionog fonda se investiraju u poslovanje pa se tako postiže povećanje obima poslovanja. Investiranje iz akumulacije se još naziva i neto investiranje. Ovakva akumulacija kapitala je jedan od osnovnih izvora kratkoročnog i srednjeročnog ekonomskog rasta.

Akvizicija

Ovaj pojam se može dvostruko tumačiti: 1. Akvizicija je poslovna aktivnost kojom jedno lice prikuplja porudžbine za drugo fizičko ili pravno lice. Koristi se najčešće u izdavačkoj delatnosti, ali i u drugim uslužnim delatnostima. 2. Pod akvizicijom se takođe podrazumeva i oblik preuzimanja preduzeća, kada jedno preduzeće stiče kontrolni paket akcija nad drugim preduzećem (ako je to drugo preduzeće akcionarsko društvo) ili ga kupuje, preuzimajući vlasništvo nad njim.

Alokacija resursa

Predstavlja usmeravanje prirodnih, tehničkih tržišnih i finansijskih faktora razvoja preduzeća. Oni mogu biti: potencijalni resursi - koji obuhvataju do tada neiskorišćene razvojne uslove i mogućnosti; aktivirani resursi - koji obuhvataju one faktore koji se koriste u procesu razvoja, mada još uvek nedovoljno; iskorišćeni resursi - koji obuhvataju činioce koji su već u potpunosti iskorišćeni. U postupku alokacije resursa vrši se razmeštaj nekih ili svih navedenih faktora razvoja po ekonomskim regionima, sektorima privrede ili između preduzeća.

Ambalaža

Ovaj pojam se može dvostruko timaćiti: 1. Sud, okvir, ram ili omot kojim se proizvod obavlja radi očuvanja njegovih osnovnih karakteristika i funkcija. Osnovne funkcije ambalaže su: zaštitna, distributivna, komercijalno-informativna, tehnološka, sigurnosna i ekološka. Prema odvojivosti od proizvoda, može biti odvojiva i neodvojiva. Prema dužini upotrebe: za jednokratnu upotrebu i za višestruku upotrebu, tj. povratna. 2. Sve ono u šta se roba pakuje (omot, kutija, sanduci, okviri, sudovi) u cilju prenosa, zaštite i prodaje robe. Ambalažu možemo razlikovati prema vrsti materijala od kojeg je napravljena (staklo, drvo, metali, plastika i sl.) i prema vrsti robe koja se pakuje (tečnosti, gasovi, opasne materije, hrana i sl.).

Amortizacija

Materijalno trošenje, rabaćenje, habanje osnovnih sredstava (oruđa za rad, opreme, uredjaja, građevina) uz istovremeno smanjivanje (otpis) njihove početne vrednosti i prenošenje te vrednosti na proizvode. Istekom veka trajanja, osnovna sredstva se fizički rashoduju, ali su vrednosno ostala u novčanom obliku kao ammortizacioni fond.

Amortizacija (2)

U knjigovodstvu podrazumeva postupak postepenog smanjenja vrednosti neke stavke aktive, uz istovremeno prenošenje te vrednosti na odgovarajuće račune potraživanja. Najvažniji izrazi ovako shvaćene amortizacije su: amortizacija osnovnih sredstava - kao postupak postepenog smanjenja vrednosti osnovnih sredstava, jer se deo vrednosti osnovnih sredstava, tokom proizvodnje prenosi u vrednost novodobijenog proizvoda. U bankarstvu se amortizacijom naziva smanjivanje duga u postupku isplate anuiteta. Amortizacijom se takođe naziva gašenje vrednosti nekih hartija od vrednosti, što je rezultat njihovog postepenog otplaćivanja. Amortizacija menice ili čeka znači njihovo poništenje na zahtev vlasnika koji ih je izgubio.

Analiza

Predstavlja završnu fazu obrade podataka u računovodstvu. Sastoji se od ispitivanja i ocene boniteta poslovanja privrednog subjekta i od utvrđivanja uzroka za pozitivna i negativna kretanja u poslovanju. - Kao osnovne podloge za obavljanje analize prvenstveno služe planski i stvarni bilansi stanja i uspeha, a kao dopunske služe knjigovodstveni dokumenti i operativne evidencije sa odgovarajućom dokumentacijom u poslovnim funkcijama preduzeća. - Zadatak ekonomskog analize je da utvrdi i objasni ekonomski zakonitosti i kategorije primenom različitih metoda mikro i makro analize uz postovanje jedinstva delova u celini.

Analiza bilansa

Cilj analize bilansa je da se utvrdi stepen likvidnosti preduzeća, tj. sposobnosti subjekta da pokrije (likvidira) svoje obaveze u trenutku njihovog dospeća. Analiza likvidnosti je analiza ravnoteže finansijske situacije, koju treba shvatiti kao najpovoljniji odnos stepena sposobnosti preduzeća da odgovori svojim obavezama, a da pritom sa raspolozivim sredstvima ostvaruje rentabilitet u dužem periodu vremena. Ovu analizu stanja treba dopuniti analizom uspeha, tj. dinamike (razvoja) finansijske situacije tokom vremena. Analiza bilansa uspeha je utvrđivanje ekonomije kapitala (uloženih sredstava), a izražava se odnosom dobiti i uloženih sredstava (sopstvenih i pozajmljenih), tj. iznosom dobiti na jedinicu uloženih sredstava.

Analiza prihoda i troškova

Upoređivanjem ostvarenih troškova i prihoda sa planiranim veličinama, utvrđujemo odstupanja koja mogu biti rezultat lošeg planiranja, ali i nekih drugih uzroka (npr. Promena cene prodaje i nabavke). Stavljanjem u odnos ostvarenih prihoda i rashoda sa drugim ekonomskim veličinama (standardna cena prodaje ili standardni troškovi) otkrivaju se uzroci promena u ostvarenju u dva uzastopna vremenska perioda.

Angažovanje sredstava

Izdavanje novca za kupovinu sirovina, polufabrikata i gotovih proizvoda pre nego što budu prodati, a u trgovini izdavanja novca pri preuzimanju robe od proizvođača - predstavlja angažovanje sredstava. Ovako angažovana sredstva ne mogu se koristiti za druge potrebe, sve dok se roba ne proda.

Anuitet

Iznos novca kojim se u određenim rokovima otplaćuje kredit. Anuitet sadrži otplatu glavnice i deo kamate.

Apresijacija

Povećanje vrednosti valute u odnosu na druge valute na deviznom tržištu, ili generalno povećanje vrednosti bilo kog oblika aktive.

Arbitraža (arbitražni poslovi)

Poslovi koje karakteriše istovremena kupovina i prodaja nekog dobra (valute ili robe široke potrošnje) na dva ili više tržišta na kojima postoji cenovna razlika. U užem smislu arbitražni poslovi se odnose na kupoprodaju valuta. Valutni arbitražeri permanentno prate devizna tržišta u svetu i kada otkriju da postoji mala razlika u ceni neke valute na raznim tržištima, oni brzo kupuju valutu na tržištu gde je cena nešto niža i prodaju je odmah na tržištu sa višom cenom. Pri tome arbitražeri ne ulaze u devizni rizik, jer istovremeno kupuju i prodaju istu valutu, pri cemu stiču dobit, što je i motiv njihovog poslovanja. Postojanje devizne arbitraže deluje na nивелaciju deviznih kurseva na deviznim tržištima na svetu. U savremenim uslovima postojanja jake i brze informacione tehnologije, mogućnost formiranja zarada iz arbitražnih poslova ja vrlo mala, pogotovo kod valuta koje imaju veliki promet na deviznom tržištu. Za poslove diferencijalne i konverzionate arbitraže videti: nepravilno ukršteni devizni kursevi.

Aritmetička sredina

Izračunata srednja vrednost kao zbir vrednosti svih elemenata skupa (serije) podjeljen brojem elemenata.

Asignacija

Postupak u kome jedno lice (preduzeće) izdaje nalog drugom licu (banci), koje je dužnik prvom, da izvrši isplatu određenog iznosa trećem licu (korisniku), kome prvo lice duguje.

Asignacija (upućivanje)

Poseban oblik izmirivanja obaveza. Asignacijom izdavalac naloga (asignant, uputilac) daje u zadatak (upućuje) primaocu naloga (asignat, upućenik) da isplati određenu sumu trećem licu (asignator, primalac uputa). Ovo je poslovna aktivnost kojom se izmiruju obaveze i potraživanja pravnih lica. Naime, asignat je dužnik asignantov, dok je asignant asignatorov dužnik. Asignacijom se ove međusobne obaveze izvršavaju u jednoj transakciji, što je u interesu svih učesnika, jer kada ne bi bilo asignacije postojale bi dve transakcije a troškovi bi bili dvostruko veći.

Asortiman

Ovaj pojam se može dvostruko timaćiti: 1. Obuhvata svu robu koja je predmet poslovanja jednog preduzeća, odnosno u trgovinskim preduzećima predstavlja skup robe koja se nudi na tržištu. 2. Izvor različitih vrsta roba koje se proizvode ili prodaju. Istovrsna roba takođe može imati assortiman, zavisno od kvaliteta, oblika materijala, izrade i drugih osobina proizvoda.

Atest

Dokument koji nastaje kao rezultat utvrđivanja tehnoloških karakteristika određene robe. Ovaj dokument jeste izjava da roba ima ona tehnološka i druga svojstva koja kupci očekuju ili su predviđena odgovarajućim standardima.

Auditing (revizija)

Postupak provere knjigovodstvene evidencije i finansijskih izveštaja preduzeća od strane stručnih lica. Eksternu reviziju vrše ovlašćeni revizori, članovi strukovnih udruženja, kakvo je u V. Britaniji, Chartered Association of Certified Accountants (CACAO) ili u SAD American Institute of Certified Public Accountants (AICPA). Internu reviziju mogu vršiti takode ovlašćeni revizori, ali i druga stručno osposobljena lica. Po zakonima nekih zemalja (npr. u V. Britaniji), akcionarska društva su obavezna da imaju interne revizore. Revizor podnosi izveštaj u kome navodi obim revizije, metode i testove koje koristi i mišljenje o verodostojnosti poslovnih knjiga i finansijskih izveštaja. Ključna karakteristika revizora je da on mora biti nezavistan od preduzeća u kome obavlja reviziju, kako bi mogao dati objektivno mišljenje u skladu sa standardima računovodstvene profesije.

Aukcija

Pod aukcijom se podrazumeva javna prodaja izložene robe putem nadmetanja (licitacije) kupaca. Na aukcijama se prodaju: 1) robe nestandardnog kvaliteta, koje se stoga ne mogu prodavati na berzi, a potrebno je da se obezbedi njihov promet u velikim količinama; takve robe su vuna, koža, krvno i sl.; 2) lako kvarljive robe, pretežno prehrambene, koje je potrebno prodavati brzo, obično u lukama istovara (na primer spadaju sveže voće i povrće); 3) retki umetnički i drugi skupoceni predmeti (npr. antikviteti), retke i skupocene životinje (punokrvni trkački konji) i sl.; 4) stvari koje se prodaju po sili zakona: oduzete na carinarnici, imovina (prilikom prisilne naplate duga). Prodaju na aukciji može vršiti sam vlasnik, ili češće stručno lice - aukcionar. Zainteresovanim kupcima aukcionar pre aukcije pokazuje robu, a za vreme aukcije roba je izložena pred kupcima. Prodaja se vrši onom kupcu koji ponudi najvišu cenu. Nadmetanje može ići: 1) od startne cene naviše, podizanjem cena; 2) od startne cene naniže, spuštanjem cena (holandska aukcija). Sistemom aukcije se mogu prodavati i hartije od vrednosti.

Avans

Ugovoren i znos novaca koji se u napred isplaćuje (pre isporuke robe ili izvršenja usluge) proizvođaču, izvođaču radova - usluga. Koristi se kao sredstvo kojim se obe strane obezbeđuju od neizvršenja ugovornih obaveza.

Bankarska garancija

Ugovor kojim se banka obavezuje da će primaocu garancije (poveriocu iz osnovnog ugovora) isplatiti određenu sumu novca ukoliko određeno treće lice (originalni dužnik) ne ispuni svoje obaveze o roku dospelosti. Ugovor o garanciji uvek nastaje u vezi sa nekim drugim osnovnim ugovorom (o kreditu, o prodaji i slično). U tim osnovnim ugovorima se dužnik obavezuje da će poveriocu pribaviti garanciju određene banke, kojom će se ona obavezati da isplati određenu sumu ukoliko on (dužnik) ne izvrši svoju obavezu.

Bankarski inkaso posao

Bankarski inkaso posao može biti sa ili bez bankarske garancije. Bankarski inkaso posao bez garancije: kada otpremi robu, prodavac prikuplja dokumenta o otpremi i dostavlja ih svojoj poslovnoj banci, koja ih dalje šalje banci kupca. Banka kupca poziva kupca da plati iznos da bi stekao pravo na posed nad robom. Bankarski inkaso posao sa garancijom: tehnika posla je ista kao u prethodnom slučaju, ali prodavac obavlja isporuku tek pošto dobije garanciju za plaćanje isporučene robe od kupca. Banka garant isplaćuje prodavca ako kupac odbije da izvrši plaćanje.

Banknota

Novčanica koju na osnovu zakona izdaje emisiona banka i koja predstavlja zakonsko sredstvo plaćanja.

Bankrotstvo

Raspad poslovnog sistema banke ili ma koje druge privredne organizacije, koja je zapala u takvo stanje da svojom imovinom više nije u stanju da podmiri svoje obaveze. Može se definisati i kao potpuni finansijski slom ekonomskog subjekta koji za rezultat ima obustavu plaćanja, odnosno nesposobnost plaćanja i odgovaranja svojim finansijskim obavezama. Izraz potiče iz italijanskog jezika (banco rotta). U svakoj zemlji se, radi poslovne sigurnosti obično zakonom propisuju uslovi pod kojima se može objaviti stanje bankrotstva, kao i postupak koji se tada primenjuje.

Bekstvo (egzodus) kapitala

Nedozvoljeni transfer većih iznosa kapitala u obliku stranih valuta ili hartija od vrednosti. Rezidenti zemlje koja zabranjuje ili ograničava takve transfere usmeravaju kapital u druge zemlje, radi rentabilnosti i sigurnosti, povoljnijeg oporezivanja ili špekulacija, a delom i radi boljih izgleda za dobit ili perspektive za ukamaćenje, pogotovu ako je država u finansijskim teškoćama ili postoji opasnost od devalvacije ili depresijije domaće valute. To povećava teškoće zemlje iz koje kapital "beži", ali su i zemlje u koje taj kapital "beži" skeptične prema njemu, pa često zabranjuju njegov ulazak. "Bekstvom" kapitala smatraju se i devize koje se čuvaju "u slamaricama", tj. van regularnih načina tezaurisanja novca ili u inostranstvu.

Berza

Institucija finansijskog tržišta vezana za tačno određeno mesto na kome se trguje standardizovanim tržišnim materijalom, po utvrđenim paravilima trgovanja. Od samog nastanka, berza je vezivana za određeno mesto - sastajalište trgovaca/posrednika, koji su između sebe trgovali u određeno vreme i po pravilima koja su utvrdili. Na berzama se trguje efektivom i robom, a prema predmetu trgovine berza se dele na efektne, robne i mešovite. Na prvima se trguje hartijama od vrednosti, devizama i finansijskim derivatima, na drugim robom, a na trećim i jednim i drugim. Predmet trgovanja na berzi uvek mora da bude tipiziran i standardizovan. Još jedna karakteristika berze je odsustvo predmeta trgovanja sa mesta na kome se trguje. Pravila trgovanja na berzi imaju dvostruku funkciju - da obezbede sve detaljniju standardizaciju predmeta i pravila trgovanja po kojima se vrši promet, kao i da pruže zaštitu učesnicima u trgovanju. Zaštita od tržišnih rizika predstavlja osnovni razlog nastanka institucije berze, tako da je tome podređena i organizacija trgovine na njoj.

Berzanski indeksi

Izračunavaju se stavljanjem u odnos proseka cena određenog broja akcija u datom trenutku sa prosekom cena istih akcija iz nekog prethodnog trenutka. Oni nam pokazuju kakva je konjunktura, odnosno privredna aktivnost firmi koje se kotiraju na berzi u nekom periodu. Dakle, to je najopštiji pokazatelj na osnovu kojeg možemo videti kako se "kretalo" tržište, tj. odnos ponude i tražnje akcija tog dana. Ukoliko su cene akcija drastično skočile (usled pozitivne konjunkture), to će dovesti do pozitivnih efekata na berzanski indeks (on će rasti) i obratno.

Bilans

Bilans je dvostrani pregled zbirno prikazanih sredstava, grupisanih prema određenim kategorijama, a izražen vrednosno. Leva strana bilansa (aktiva) prikazuje imovinu i sva potraživanja a mogu se svrstati u osnovna i obrtna sredstva. Desna strana bilansa (pasiva) prikazuje izvore sredstava: sopstvene izvore, kredite za osnovna sredstva (dugoročni), kredite za obrtna sredstva (dugoročni i kratkoročni), robne kredite (dugovanje dobavljačima). Osnovna karakteristika bilansa je ravnoteža aktive i pasive (sredstva i njihovih izvora).

Bilans stanja

Bilans stanja predstavlja dvostrani pregled imovine (sredstava) privrednog subjekta posmatrane sa aspekta oblika u kome se nalazi (aktiva) i sa aspekta načina finansiranja (pasiva). Podrzumeva se da postoji ravnoteža izmedju leve strane (aktive), gde je dat pregled osnovnih i obrtnih sredstava i desne strane (pasive), gde je dat pregled izvora sredstava (sopstvena i pozajmljena).

Bilans uspeha

Bilans uspeha je nominalni, obračunski, kumulativni finansijski izveštaj sastavljen za određeni vremenski period. Utvrđivanjem ukupnih rashoda i ukupnih prihoda za isti obračunski period i njihovim međusobnim upoređivanjem dolazimo do poslovног rezultata koji se može izraziti kao dobitak ili kao gubitak.

Blagajnički nalog

Vrsta novčanog dokumenta koji se sačinjava na blagajni prilikom isplate (nalog za isplatu) i uplate (nalog za uplatu), uz koji se prilaže dokument koji je osnova za isplatu (npr. račun) ili za uplatu (npr. priznanica o primljenom novcu).

Blanko

Izraz koji se u finansijskoj i trgovinskoj praksi koristi za oznaku potpisivanja nepotpunjene (belog), ili delimično popunjene dokumenta kojim potpisnik u potpunosti priznaje obavezu na osnovu tog dokumenta. Znači i ovlašćenje sa potpisom bez utvrđivanja sadržine ovlašćenja. Takođe, u finansijama blanko kredit podrazumeva kredit koji se zasniva na ličnom poverenju, pri čemu ne mora da postoji kreditno pokriće.

Bonifikacija (premija bonus)

Posrednička provizija koja se plaća bankama na ime plasmana novoemitovanih hartija od vrednosti kod stanovništva. Plaća se, po pravilu, samo onda ako su hartije od vrednosti preuzete radi fiksnog investiranja, zbog čega se za njihovu dalju prodaju određuje rok. Stalni emitenti (banke koje izdaju založnice, hipotekarne banke) zaključuju s bankama koje plasiraju hartije od vrednosti sporazum o bonifikacijama. Ako se u predviđenom roku bonificirana hartija od vrednosti vrati emitentu, onda se bonifikacija mora u celosti ili delimično vratiti. Visina bonifikacije zavisi od dužnika (javni sektor, industrija, banke itd.), od tržišne situacije (period visokih ili niskih kamatnih stopa) ili eventualno, od roka na koji je hartija od vrednosti izdata. Važno je takođe, ko je posrednik u plasmanu hartija od vrednosti (banke, štedionice), kao i gde se plasiraju (institucije, stanovništvo).

Bonitet

Stepen sigurnosti poslovног partnera da odgovori preuzetim obavezama, u prvom redu njegova materijalna sposobnost. Bonitet preduzeća određuje njegova likvidnost i kreditna sposobnost.

Bruto

Najpribližnije značenje je "ukupno", i upotrebljava se najčešće u sledećim kombinacijama: bruto težina - težina robe sa pakovanjem; bruto proizvod - ukupan proizvod jedne regionalne jedinice ili ukupan nacionalni proizvod; bruto plata - dohodak zajedno sa porezima koji se na njega plaćaju.

Brzina opticaja novca

Može se definisati kao broj transakcija koje određena novčana jedinica izvrši u određenom vremenskom intervalu. Što je ona veća, to znači da je količina novca potrebna za određeni promet robom i uslugama manja, i obrnuto. Faktički povećanje brzine opticaja novca deluje kao i povećanje njegove količine. Za iskazivanje brzine opticaja novca koristi se koeficijent brzine opticaja jednak odnosu bruto nacionalnog proizvoda (GNP) i prosečne novčane mase u datom periodu.

Budžet

Akt predstavničkog tela kojim se predviđaju i odobravaju prihodi i rashodi države (ili lokalnog organa uprave) za određeni budući period, po pravilu za jednu godinu. Budžetom se predviđaju i raspoređuju rashodi i prihodi radi osiguranja kontinuiteta finansiranja javnih funkcija i usklađivanja potrošnje države sa ekonomskom politikom i mogućnostima. Budžet se donosi aktom predstavničkog tela države, koji po pravilu ima zakonsku i administrativnu snagu. Iz njega proizilaze ovlašćenja i obaveze za organe koji izvršavaju budžet. Ovlašćeni organi dužni su da realizuju budžetom predviđene prihode i da se pridržavaju visine i namene rashoda fiksiranih u budžetu. Termin budžetska disciplina znači da bilo država, bilo preduzeće ili pojedinac smeju trošiti samo onoliko koliko mogu da finansiraju - iz imovine, dohotka ili zaduživanjem.

Budžetski deficit

Višak rashoda u odnosu na prihode u budžetu, tj. kada su ukupni prihodi nedovoljni da pokriju iznose rashoda. Za pokriće budžetskog deficitra država povećava fiskalno opterećenje (poreze) i pristupa većem korišćenju zajmova i emisiji (kreiranju) novca - tzv. monetizacija budžetskog deficitra. Budžetski deficit može biti rezultat nerealnog planiranja prihoda ili rashoda u budžetu, porasta cena i prekorачenja izvršenih rashoda ili pogrešno procenjenog razvoja konjukture. U savremenim finansijama budžetski deficit nastaje kao posledica ekspanzije rashoda vezanih za jačanje intervencije (uplitavanja) države na ekonomskom i socijalnom planu: deficit izazvan namernim povećanjem budžetskih rashoda treba da kompenzuje pad ukupne tražnje u nacionalnoj ekonomiji, kao uzrok slabljenja ekonomske aktivnosti, a deficit nastao zbog smanjenja poreskih prihoda budžeta je posledica želje da se nižim poreskim stopama podstaknu lična i posebno investiciona potrošnja (ulaganja u pokretanje ili proširenje sopstvene privredne delatnosti) poreskim obveznikama.

Budžetsko ograničenje

Ograničenje koje nameće ostvareni i očekivani dohodak u odnosu na ukupne rashode. To je raskorak između planiranog nivoa budžetskih rashoda i prikupljenih poreskih prihoda. Može biti meko i čvrsto. Zalaganje za čvrsto budžetsko ograničenje pre svega znači zalaganje za veću finansijsku disciplinu.

Carina

Porez na uvezena dobra.

Carinska unija

Zona slobodne trgovine.

Cena

Količina novca koju treba platiti za određenu jedinicu robe ili usluge. Nivoi i dinamika cena određeni su brojnim, pretežno društvenim faktorima. Svi oni utiču na cene preko sledeće četiri komponente: prosečne društvene cene, tržišnog uticaja na cene, državnog uticaja na cene i uticaja konkretna firme na cene. Dva osnovna pojedinačna oblika cena u praksi poslovanja jesu cena koštanja ili ulazna cena i prodajna cena, ili izlazna cena.

Cena koštanja

Cena koštanja ili ulazna cena je ona cena nekog proizvoda ili usluge koja sintetizuje sve troškove poslovanja koji se odnose na dati proizvod ili uslugu te ujedno predstavlja granicu ispod koje bi prodaja datog prizvoda ili usluge rezultirala gubicima.

Cesija

Ustupanje potraživanja ili prava pismenom izjavom poverioca (cedenta) u korist novog poverioca (cesionara). Sklapanjem ugovora o cesiji novi poverilac stupa na mesto sadašnjeg. Dužnik ne mora biti obavešten o ovom poslu, a takođe se ne mora tražiti njegova saglasnost. Ali, uobičajeno je da se dužnik ipak obaveštava, da ne bi izvršavao svoju obavezu prema starom poveriocu. Cesijom se, prema tome, ne može pogoršati položaj dužnika. Suština ovog posla se sastoji u tome da cedent cesijom, tj. prenošenjem potraživanja, izmiruje obavezu prema cesionaru koji je njegov poverilac.

Cost benefit analiza

Analiza obračuna oportunitetnosti, tj. isplativosti ulaganja u kojoj se upoređuju sadašnje vrednosti ulaganja (troškova) i koristi.

Damping

Prodaja robe na inostranom tržištu ispod cena sa domaćeg tržišta, ili nekog drugog inostranog tržišta, i prodaja robe ispod troškova proizvodnje. Postoji i valutni damping koji podrazumeva održavanje višeg deviznog kursa od realnog kursa, čime se pojeftinjuje izvoz a poskupljuje uvoz. Sve vrste dampinga su zabranjene.

Dan izvršenja obaveza

Označava dan kada ili do kojeg treba izvršiti obaveze a može biti: - određeni kalendarski dan - npr. 30. maj; - određeni prosek vremena (rok od potpisivanja ugovora) - recimo 3 meseca od datuma potpisivanja ugovora; - po viđenju - istog trenutka kada se na šalter banke podnese zahtev na naplatu u određenom roku po viđenju.

Debitor

Dužnik, tj. lice koje koristi određeni kredit ili lice koje je pod obavezom da izvrši plaćanje neke dospele obaveze.

Decentralizacija

Proces delegiranja, tj. prenošenja upravljačke vlasti sa viših na niže nivoe odlučivanja. Ovaj proces može da se posmatra sa dva aspekta: sa makroaspekta (nivo države) i sa mikroaspekta (nivo preduzeća). Prednosti decentralizacije se ogledaju, pre svega, u tome da dolazi do rasterećivanja viših upravljačkih organa, zatim dolazi do podizanja motivisanosti srednjih i nižih nivoa u organizaciji, donosioci odluka su bliži izvorima informacija, dolazi do racionalizacije komuniciranja između viših i nižih nivoa, itd.

Deficit

Deficit ima nekoliko značenja: - negativna razlika između prihoda i rashoda. Budžetski deficit se javlja u slučaju kada su budžetski prihodi manji od budžetskih rashoda. Deficit platnog bilansa se javlja kada su prihodi iz međunarodnog prometa manji od rashoda itd., - manjak na računu; - situacija u kojoj je neki artikal raspoloživ u količini manjoj od potrebne.

Deflacija

Smanjenje novčanog volumena (količine novca u opticaju) čija je posledica sniženje nivoa cena, usled čega raste kupovna snaga novca. Za deflaciјu je karakteristična restriktivna kreditno-monetarna politika koja dovodi do snižavanja cena i recesije, pa čak i do krize konjukture, jer ukupna ponuda robe i usluga prelazi platno sposobnu tražnju. U savremenim privredama često izostaje efekat sniženja cena.

Delatnost

Proizvodnja i promet robe i vršenje usluga na tržištu. Preduzeće može obavljati jednu ili više delatnosti, ako ispunjava propisane uslove za obavljanje svake od tih delatnosti.

Deponent

Lice koje neku pokretnu stvar predaje na čuvanje depozitariju ili ostavoprincu (banci depozitariju). Odnosi između deponenta i depozitara regulišu se posebnim ugovorom o ostavi, tj. deponovanju. Deponent ima pravo da mu deponovana stvar bude vraćena u ugovorenom roku, odnosno na njegov zahtev, a njegova obaveza je da za čuvanje plati posebnu proviziju, odnosno zakup sefa. Deponent predaje stvari spakovane ili zapečaćene u poseban omot (paket). Stvari ne smeju biti kvarljive ni eksplozivne, niti smeju biti zabranjene zakonom, što deponent potvrđuje svojim potpisom na ugovoru o ostavi (depou). Deponent stvari može predati i uz nalog banci da ova njima rukuje.

Depozit

Ulaganje novčanih sredstava (tj. sama novčana sredstva) na računu kod banaka ili štedionica. Ulagač novčanih sredstava naziva se deponent, a organizacija kod koje se sredstva ulažu depozitar. S obzirom na pravo raspolažanja ovim sredstvima od strane ulagača depoziti mogu da budu po viđenju i oročeni depoziti. Depoziti po viđenju mogu se podići sa računa kod banaka u svako doba i njima se može raspolažati kao i gotovim novcem. Oročeni depoziti mogu se podići sa računa kod banke tek po isteku ugovorenog roka. Na depozit ulagači najčešće dobijaju kamatu od banaka i to na depozit po viđenju nižu (na žiro-račun nultu kamatnu stopu), a na oročene depozite višu kamatnu stopu, što je stimulacija deponenata za oročavanje depozita.

Depozitni sertifikat

Prenosivi instrument tržišta novca koji glasi na određeni novčani iznos, deponovan u banci na određeni rok i po određenoj kamatnoj stopi. Označava se i kao pismeno garantovani bankovni depozit. Kod nas je to blagajnički zapis. Izdaje ga komercijalna banka, radi povećanja kreditnog potencijala. Komercijalne banke više ne formiraju svoje kreditne potencijale samo pasivno – primanjem depozita, već vode aktivnu politiku porasta tog potencijala kroz porast zaduživanja na bazi emisije depozitnog certifikata. Obično glasi na donosioca, a rok dospeća mu je standardizovan (30–180 dana za kratkoročni; 1–5 godina za srednjoročni). Izdaje se po komunalnoj vrednosti sa fiksnom, ali i sa promenljivom kamatnom stopom. Kamata se računa na bazi stvarnog broja dana do roka dospeća, dodaje se glavnici i plaća o roku dospeća. Obraćunava se po propisanoj kamatnoj stopi, uz primenu diskonta za odgovarajući period.

Depresijacija

Pad vrednosti jedne valute u odnosu na drugu valutu na deviznom tržištu (ili pad vrednosti neke druge valute).

Devalvacija

Smanjenje spoljašne vrednosti valute jedne zemlje prema jednoj ili više stranih valuta i/ili zlata. Vrši se merama države ili monetarnih vlasti. U sistemu fiksnih deviznih kurseva, devalvacija se vrši zakonskim (zvaničnim) smanjenjem deviznog kursa (paritet) u odnosu na druge valute, dok u sistemu fluktuirajućih deviznih kurseva do nje dolazi smanjenjem kursa na deviznom tržištu, u zavisnosti od ponude i tražnje. Na deviznom tržištu, devalvacija dovodi do povećanja kurseva stranih valuta. Njome se povećava cena deviza, što smanjuje tražnju i povećava ponudu za njima, a to opet poskupljuje (i automatski smanjuje) uvoz, a povećava izvoz, jer se cene u domaćoj valuti dele sa višim deviznim kursem.

Devize

Devize predstavljaju kratkoročna novčana potraživanja pojedinaca i preduzeća u stranoj valuti.

Devizne rezerve

Zlato i devize kojima jedna zemlja, tj. njena centralna banka raspolaže u određenom trenutku. Služe za pokriće deficit-a platnog bilansa. Njihova veličina se posmatra u zavisnosti od broja mesečnih iznosa uvoza koji se mogu pokriti. Primer: milijarda dolara za malu zemlju može da znači pokrivenost uvoza za 6 meseci, dok ta milijarda dolara nekoj većoj zemlji može da znači pokrivanje uvoza za samo jedan mesec.

Devizni bilans

Isto što i platni bilans, osim što se u njemu beleže transakcije koje su naplaćene ili isplaćene u toku jednog perioda, nezavisno od toga da li su te transakcije nastale u tom periodu, nekom prethodnom ili će nastati u nekom budućem (npr. ugovor je sklopljen prethodne godine i isporuke se vrše u nekoliko godina, a isplata je ove godine - čitava transakcija će biti u deviznom bilansu, dok će u platnom biti samo deo transakcije u iznosu robe koja je isporučena ove godine). Devizni bilans je važan pokazatelj finansijskog položaja i devizne likvidnosti zemlje - na osnovu njega se utvrđuje da li će zemlja imati novca da plati svoje obaveze iz redovnih ekonomskih aktivnosti ili će morati da se zadužuje ili da proda nešto da bi bila likvidna (da može da plati obaveze na vreme).

Devizni kurs

Cena valute jedne zemlje izražena u valuti druge zemlje. U normalnim prilikama devizni kurs se kreće oko deviznog pariteta, tj. zvanično utvrđene vrednosti nacionalnog novca izražene u zlatu, specijalnim pravima vučenja ili nekoj stabilnoj valutи. Preko deviznog kursa se uspostavlja veza između cena u zemlji i u inostranstvu. Postoji nekoliko vrsta deviznih kurseva: 1. fiksni - koji su određeni od strane centralne banke, 2. puzajući - kod kojih je propisan raspon mogućih dnevnih promena, 3. fleksibilni - čije kretanje nije ničim ograničeno, 4. vođeni - to je posebna vrsta fleksibilnih kurseva, s tim što centralna banka interveniše iz deviznih rezervi. Primenuje se u SAD, Japanu, Kanadi i drugim zemljama. 5. višestruki - istovremeno se primenjuje više kurseva (primenjivali su se u Južnoj Americi i Jugoslaviji).

Diferencirane cene

Ovaj pojam podrazumeva da su cene istog proizvoda jednog proizvođača na različitim tržištima različite, tj. isti proizvod se na dva ili više tržišta prodaje po različitim cenama. Ova pojava je posledica uticaja brojnih faktora: a) transportni troškovi i troškovi osiguranja; b) pakovanje i ambalaža: različita tržišta, sa različitim klimatskim uslovima, zahtevaju posebne vrste pakovanja i ambalaže; c) troškovi posredovanja: što postoji više posrednika u jednom lancu kretanja robe od proizvođača do krajnjeg kupca, to će cena proizvoda biti veća, jer će uključivati proviziju svakog od ovih posrednika; d) carinski i poreski propisi: ovo su bitni faktori koji utiču na diferenciranje cena, jer nije isto kada izvozimo neku robu, da li je carina na tu robu 5% ili 15% u zemlji uvoznika; e) specifični zahtevi kupaca: u smislu različitog dizajna, tehnoloških karakteristika, kvaliteta, itd.; f) cenovna elastičnost tražnje: u zavisnosti od toga da li je na nekom tržištu visoka ili niska elastičnost tražnje, prodavac (ne) može da povećava cenu proizvoda. U slučaju visoke elastičnosti tražnje, male promene u ceni izazvaće veće promene u tražnji, ali u suprotnom smeru. Obrnuto važi za slučaj niske elastičnosti tražnje. Inače, niska elastičnost tražnje je odlika monopolizovanih tržišta, dok je visoka elastičnost tražnje karakteristična za ona tržišta na kojima postoji veća konkurenca.

Diler

Samostalni trgovac hartijama od vrednosti (može biti fizičko lice ili firma) koji posreduje u kupovini i prodaji hartija od vrednosti za svoje klijente. Nasuprot brokeru, koji samo posreduje, diler kupuje hartije od vrednosti, i u svoje ime i za svoj račun posluje. Ukoliko ih prodaje iz sopstvenog portfelja, diler ne zaračunava proviziju, već zaradu ostvaruje kroz razliku u ceni, ali snosi i rizik eventualnog gubitka ako ne postigne cenu po kojoj je hartiju kupio. Velike banke često imaju po nekoliko dilera i svaki je specijalizovan za određenu valutu ili poslove u vezi s tom valutom. To su neposredni izvršioci svakodnevnog posla koji se uglavnom dileru obraćaju samo kada su u pitanju odluke značajne za poslovnu politiku.

Dileri

Dileri se pojavljuju kao berzanski posednici, ali i kao ovlašćeni maloprodavci za promet određenih maraka proizvoda. Dileri su jedna od najvažnijih kategorija ovlašćenih igrača na berzi. Na njoj oni nastupaju kao principali, tj. trguju u svoje ime za svoj račun, što znači da sami snose rizik. Kada kupuju od dileru na berzi, klijenti dobijaju aktivan iz porfolija samog dileru. Ova kategorija posrednika je oslobođena plaćanja provizije na berzi, ali ima obavezu da 75% svog prometa ostvari stabilizujući tržište. To znači da ne sme da prodaje ukoliko poslednja zaključena cena nije bila rastuća, tj. da kupuje ako poslednja zaključena cena nije bila opadajuća. Ovo važi za takozvane market maker-e i pravila njihovog rada se razlikuju od berze do berze. Većina dilera obavlja i brokerske poslove za svoje klijente. Stoga je uobičajeni naziv broker-diler.

Dilersko-brokerske firme

Firme na sekundarnom tržištu kapitala koje se bave i dilerskim poslovima. Dok se dilerske firme bave prometom hartija od vrednosti u svoje ime i za svoj račun (na sopstveni rizik), dotle se brokerske firme bave poslovanjem isključivo u ime i za račun svojih klijenta.

Direktne investicije

Direktne investicije su ulaganja vlasnika kapitala pri kojima puna kontrola nad implementacijom projekta ostaje u rukama vlasnika. Dakle, vlasnik kapitala određuje gde, kada i kako će uložiti svoj kapital.

Direktni inkaso posao

Kada otpremi robu, prodavac direktno kupcu dostavlja sva dokumenta o otpremi. Od kupca se traži neodložno plaćanje doznakom. Kupac nalaže svojoj banci da plati iznos u korist računa prodavca kod njegove poslovne banke.

Diskont

Ovaj pojam se uvek vezuje za određeni popust. Osnovne vrste diskonta su: količinski, sezonski, gotovinski i diskont po osnovu plaćanja unapred. Količinski diskont je vrsta diskonta koji prodavac nudi za količinski velike narudžbine. Sezonski diskont je vrsta diskonta koji se nudi za kupovinu određenih sezonskih proizvoda koji se daje u cilju prodaje ovih proizvoda pri kraju sezone. Gotovinski diskont se daje kupcu ako plati kupljenu robu u dogovorenem vremenskom periodu. Diskont po osnovu plaćanja unapred se dobija ako se roba plati pre dogovorenog roka. Sve ove vrste diskonta se ogledaju u tome da prodavac po nekom od ovih osnova odobri kupcu određeni popust u ceni, tj. kupac je u mogućnosti da istu robu kupi po nižoj ceni. Trgovci i drugi poslovni ljudi kreiraju mnoge druge nove tipove diskonta da bi unapredili konkurentnost svoje cenovne politike.

Disparitet

Odstupanje od pariteta, odnosno od zvanično utvrđenog odnosa valuta, deviznih kurseva, cena i sl. Može biti: disparitet deviznih kurseva - kada postoji odstupanje zvaničnog kursa od kursa sa stvarnog tržišta; disparitet cena - kao razlika između cena roba formiranih na slobodnom tržištu i njihovih cena na tržištu pod državnom kontrolom.

Diverzifikacija

Proces u kome preduzeće uključuje u svoj proizvodni program proizvode i usluge koji se po tehnološkoj osnovi, tržišnoj nameni i načinu prodaje međusobno razlikuju. Diverzifikacija može biti: a) horizontalna – u proizvodni program ulaze proizvodi koji se međusobno razlikuju po tehnološkoj osnovi i tržišnoj nameni, ali pripadaju istoj grani delatnosti. b) vertikalna – preduzeće obuhvata više tehnološki odvojenih faza u proizvodnji i plasmanu određenog proizvoda, tj. preduzeće širi delatnost na proizvodnju poluproizvoda, delova i materijala koje je ranije kupovalo. Vertikalna diverzifikacija takođe može da podrazumeva i širenje delatnosti preduzeća na veleprodaju, distribuciju ili maloprodaju svojih proizvoda. Diverzifikacija je pravac rasta preduzeća, pomoću nje se uvećava obim aktivnosti preduzeća i širi delatnost poslovanja.

Diverzifikacija rizika

Deo investicione politike ulagača kapitala. Cilj joj je postizanje što veće zaštite od rizika (opasnosti) da se ulaganjem u hartije od vrednosti samo jednog emitenta ne pretrpi gubitak zbog njegovog stečaja. Fond namenjen investiranju u hartije od vrednosti najbolje je podeliti na više vrsta hartija, da bi se rizik od investiranja smanjio na najmanju moguću meru. Stoga se raspoloživa sredstva ulažu i u domaće i u inostrane hartije od vrednosti. Različite mogućnosti ulaganja procenjuju se na osnovu vrednosti prinosa i veličine rizika. Berza kapitala takođe omogućava jeftinu i jednostavnu diverzifikaciju rizika kupovinom različitih hartija od vrednosti (različitih emitentata). Preterana diverzifikacija rizika, međutim, smanjuje rentabilnost. Za male ulagače najbolja prilika za to su investicioni fondovi.

Dividenda

Deo profita koji akcionar naplaćuje na osnovu svoje akcije a čiju visinu određuje skupština akcionara, u zavisnosti od rezultata preduzeća i u skladu sa pravilima akcionarskog društva. Obično se utvrđuje u procentu od vrednosti akcije, a taj procenat se menja u zavisnosti od ostvarenog poslovnog rezultata.

Dnevnik

Knjiga ili sistem kartoteke u koju se hronološkim redom unose sve poslovne promene. Cilj vođenja dnevnika je da se obezbedi kontrola, jer se hronološkim unošenjem promena ne može naknadno vršiti upisivanje.

Dobavljač

Firma, od koje se kupuje (nabavlja) roba ili od koje se primaju usluge.

Dobavljači

Pravna ili fizička lica koja isporučuju robu kupcima. To mogu biti proizvođačka preduzeća koja prodaju vlastite proizvode ili uvozna preduzeća koja robu iz inostranstva prodaju u zemlji. Da bi pridobio stalne kupce, dobavljač se u razvijenim privredama bavi istraživanjem tržišta. Shodno tome, dobavljač ulaze sredstva u marketing i publicitet.

Dobit

Višak prihoda nad rashodima, odnosno razlika između prodajne i nabavne cene u trgovini. Dobit je iznos dohodka koji preostaje kada se pokriju sve zakonske ugovorne i druge obaveze iz dohodka i lični dohoci u bruto iznosu.

Dodatna vrednost

Vrednost proizvodnje umanjena za vrednost upotrebljenih predmeta rada i drugih troškova proizvoda. Njen obračun je bitan za primenu poreza na dodatu vrednost (VAT - Value Added Tax).

Dohodak

Dohodak predstavlja novostvorenu vrednost kao doprinos preduzeća nacionalnom dohotku. Ovaj oblik rezultata se utvrđuje kao razlika između ukupnih prihoda sa jedne strane, i troškova amortizacije i materijalnih troškova sa druge strane.

Dokumentarni akreditiv

Najsigurniji instrument međunarodnog plaćanja, koji funkcioniše tako što kupac uvoznik stavlja određenoj banci na raspolaganje iznos kupovne cene, s tim da ga ona isplati prodavcu izvozniku, pod uslovom da joj on unutar određenog roka predviđena, potpuno ispravna i tačno pobrojana dokumenta.

Društvo kapitala

Jedan od dva osnovna oblika preduzeća, pored društva lica. Može biti akcionarsko društvo i društvo sa ograničenom odgovornošću. Društvo sa ograničenom odgovornošću je društvo u kome svaki od ulagača učestvuje sa određenim ulogom. Ulozi se mogu sastojati od novca, stvari i materijalnih prava. Članovi društva snose rizik za poslovanje društva samo do visine svog uloga. Postoji donja granica visine novčanog kapitala društva kao i najmanji novčani udeo svakog člana društva. Ulagači mogu slobodno raspolažati svojim ulozima. Broj članova društva je ograničen. Akcionarsko društvo (korporacija, kompanija) – društvo koje svoj početni kapital formira prodajom akcija budućim akcionarima, odnosno vlasnicima preduzeća. Kapital društva se povećava izdavanjem novih akcija i zadržavanjem profitu i njegovog reinvestiranja. Pojedinačni vlasnici akcija za obaveze preduzeća odgovaraju samo uloženim kapitalom. Poslove akcionarskog društva vodi upravni odbor direktora, na čelu sa direktorom preduzeća. Akcionari nemaju pravo neposrednog upravljanja ili raspolažanja imovinom preduzeća. Dividenda je udeo akcionara u dobiti akcionarskog društva i njena visina i isplata direktno zavisi od ostvarene dobiti preduzeća.

Društvo lica

Jedan od dva osnovna oblika preduzeća, pored društva kapitala. Preduzeće može biti sopstveno, tj. preduzeće u pojedinačnom vlasništvu – postoji jedan jedini vlasnik preduzeća, koji istovremeno donosi sve odluke, zadržava punu vlasničku i poslovnu kontrolu, a može biti i ortakluk, tj. partnersko preduzeće – više pojedinačnih lica udružuju imovinu i saglasno donose poslovne odluke, upravljaju preduzećem i dele profit. (Ovaj oblik organizovanja preduzeća omogućava formiranje veće mase kapitala, a ortaci neograničeno solidarno odgovaraju za obaveze društva. Uobičajeno je da se ortakluci obrazuju u profesionalnim delatnostima, gde su lične sposobnosti i kvalifikacije ortaka važnije od količine kapitala kojim raspolažu)

Društvo sa ograničenom odgovornošću-DOO

Društvo koje radi obavljanja delatnost osnivaju pravna ili fizička lica koja ne odgovaraju za obaveze (dugovanja) društva, a snose rizik za poslovanje društva do visine svog uloga. Ulozi članova društva čine osnovni kapital društva. Osnivanje i organi društva su identični kao kod akcionarskog društva.

Državna trgovina

Trgovina u kojoj je država ili glavni kupac ili glavni snabdevač. Država ispoljava najveći uticaj u oblasti spoljne trgovine, uticaj koji se ne oseća u toj meri u drugim sektorima privrede. Tradicionalni sektor koji potпадa pod njen uticaj je snadbevanje vojske. Međutim, posle Drugog svetskog rata država se pojavljuje na tržištu u ulozi neposrednog učesnika u robnoj razmeni. Ona može da prodaje viškove poljoprivrednih proizvoda, da nabavlja iste radi stvaranja robnih rezervi ili da interveniše na tržištu, u cilju zaustavljanja nepovoljnih kretanja. Državna trgovina može da se kreće od apsolutnog monopolja u spoljnoj trgovini, do trgovine samo određenim proizvodima od strateškog značaja za nacionalnu privredu. Osnovni nedostatak državne trgovine jeste u tome što ona ne vrši izbor najpovoljnijih ponuda za kupovinu ili prodaju, jer prilikom izbora ne uzima u obzir samo ekonomske faktore, već i političke, i druge.

Dužnik

Pravni subjekt (lice ili organizacija) koji je obavezan da drugom licu (poveriocu) izvrši neko činjenje u novcu, stvari, ustupanju stvari, prenošenju prava, davanju garancija na određenom mestu ili u određeno vreme. Pre svega su to lica, preduzeća i državni organi koji su uzeli kredit i po tom osnovu duguju kamatu i glavnici. Dužnik je obavezan da ispuni svoju obavezu koja poveriocu pripada iz postojećeg dužničkog odnosa. Takva obaveza se reguliše pismenim ili usmenim ugovorom ili nekim drugim aktom pravnog prometa kojim se ona (obligacija) prečutno zasniva. Kod vučenih (trasiranih) menica, to je lice na koje je menica vučena.

Dvojno knjigovodstvo

Sistem računa u knjigovodstvu u kome se sva sredstva obuhvataju sa aspekta sredstava (aktive) i aspekta izvora tih sredstava (pasive). Svaka poslovna promena se obuhvata kao promena aktive i promena pasive tako da se ostvari ravnoteža. Eventualno neslaganje - neravnoteža ukazuje grešku u knjiženju pa se dvojnim knjigovodstvom ostvaruje i formalna kontrola.

EDIFACT (skr. od EDI for Administration)

Akronim za Elektronsku razmenu podataka u administraciji, trgovini i transportu. EDI (Electronic Data Interchange) je skup standarda UN za elektronsku razmenu strukturiranih podataka (poslovnih dokumenata) i poslovnih informacija između povezanih računara odnosno partnera. Kako su ovi standardi vrlo precizni, u visokoj meri je olakšana i komunikacija između poslovnih partnera, tj. dislociranih računara. Kao reakcija na usku specijalizovanost i zatvorenost "sopstveničkih" sistema EDI razmene između različitih grana (npr. trgovine, bankarstva, osiguranja i transporta), javila se potreba za komuniciranjem između istih. Tako su UN, u okviru Evropskog ekonomskog komiteta u Ženevi osnovale radnu grupu (UN/ECE WP 4), koja je donela opšteprihvaćeni svetski standard koji služi kao "most" za prilagođavanje i međusobno povezivanje zatvorenih sopstveničkih sistema EDI razmene.

Eksterni efekti (eksternalije)

Javljuju se u slučaju kada troškovi i tržišne cene ne odražavaju tačno (tj. ne obuhvataju u potpunosti) troškove koji nastaju u proizvodnji nekog dobra ili usluge. Ovo su uglavnom negativni efekti proizvodnje, kao što su: zagađenje okoline, buka itd. i oni predstavljaju jedan od primera negiranja principa nevidljive ruke tržišta.

Elektronsko poslovanje (engl. e-business)

Definiše se kao razmena informacija, uspostavljanje poslovnih veza i vođenje poslovanja putem telekomunikacionih mreža. Elektronsko poslovanje obuhvata sve one oblike poslovanja koji se mogu odvijati pre svega preko interneta (ali i intraneta), i obuhvata: poslovanje orientisano prema potrošačima, poslovanje orientisano prema drugim poslovnim subjektima (business to business), poslovanje unutar organizacije i realizovanje veza sa državnim institucijama. Poslovanje orientisano ka potrošačima obuhvata pre svega marketing akcije (najčešće advertajzing, i to se označava kao one to one marketing) a zatim i prodaju i naplatu prodatih proizvoda preko interneta (to je e-commerce ili elektronska trgovina). Uspostavljanje poslovnih veza sa partnerima preko interneta obuhvata pre svega kreiranja virtualnih timova koji rade zajedno, iako prostorno odvojeni, na određenom zajedničkom zadatku. Glavna ušteda ovako uspostavljenih odnosa, business to business, ogleda se u izbegavanju troškova službenih puteva i u skraćenju rokova izvršenja.

Faktoring

Posao kojim se potraživanja od kupaca prodaju (uz diskont, tj. umanjena za kamatu) specijalizovanim finansijskim institucijama (faktorima) pre roka dospeća za naplatu. Dakle, faktor je dužan da ukoliko mu preduzeće pošalje fakturu odluči da li će da preuzme rizik naplate tog potraživanja (ceo rizik - bez rekursa, ili deo rizika - sa rekursom) ili neće. On je vrlo dobro upućen u finansijsku snagu i kreditni bonitet svakog kupca na tržištu i zna koji su kupci "disciplinovani", a koji nisu, pri ispunjavanju svojih obaveza. Iz toga sledi da su njegove greške vrlo retke. Za svoju uslugu faktor naplaćuje komisionu premiju koja se obično kreće oko 3% od nominalne vrednosti potraživanja.

Faktura

Dokument kojim prodavac potvrđuje kupcu isporuku robe (izvršenje usluge) i na osnovu kojeg kupac izvršava svoju obavezu plaćanja za tu isporuku (izvršenu uslugu). Ona sadrži bliže podatke o vrsti, količini i ceni robe, otpremi robe, roku update, eventualnim kamatama i kaznama za prekoračenje roka, kao i osnovne podatke o prodavcu i kupcu.

FIFO metod

Sam naziv predstavlja skraćenicu engleskih reči "frst-in frst-out", što u načoj stručnoj literaturi ovaj metod se tretira kao "metod: prva ulazna - prva izlazna". Ovaj metod polazi od predpostavke da se materijal troši onim redosledom kako se i nabavlja te ga po tom principu treba i procenjivati.

Finansije

Finansije u najširem smislu, obuhvataju ukupne novčane odnose, sve akte i radnje kojima se zasnivaju ili gase imovinsko-pravni odnosi izraženi u novcu. Finansije znače novčanu stranu svakog privrednog posla i novčanu stranu svih tokova nacionalne i globalne ekonomije. U tom smislu, u finansije spadaju raznovrsne novčane operacije, kao što su tekuća i svakodnevna naplaćivanja i isplaćivanja u gotovom novcu, zatim odobravanje, korišćenje i vraćanje kredita, uplaćivanje premija i isplaćivanje naknada šteta u osiguranju, kupoprodaja valuta i deviza i emisija novca. Finansije obuhvataju organizaciju i rad banaka i osiguranja, zatim zaključivanje državnih zajmova, emisiju i upisivanje akcija, zavođenje i izmirivanje javnih obaveza u novcu (poreza, doprinosa, taksa, carina i drugih), upotrebu tako ubranih novčanih sredstava za izmirenje državnih izdataka. Subjekti finansijskih transakcija mogu biti fizička i pravna lica, uključujući i samu državu, njene organe i ustanove. Međutim, odgovarajuće finansijske poslove, i to kako u njihovom tehničkom tako i u ekonomskom smislu, obavljaju posebne organizacije, odnosno banke i osiguravajuće kompanije ili finansijski organi državne uprave, kao ministarstva za finansije, uprave javnih prihoda, carinarnice i druge. Finansije označavaju i posebnu nauku (nauka o finansijama, finansijska teorija) koja izučava pojave, odnose i institucije u vezi sa prikupljanjem, raspodelom, trošenjem i upravljanjem novčanim sredstvima radi zadovoljenja opštih i zajedničkih društvenih potreba (zdravstvo, obrazovanje..).

Finansijsko poslovanje

Finansijsko poslovanje obuhvata organizaciono pribavljanje finansijskih sredstava radi ostvarivanja određenih ciljeva, ulaganje sredstava i racionalno koriscenje kao i obezbedjenje platezne sposobnosti, likvidnosti i efikasno kretanje sredstava.

Finansijsko računovodstvo

Deo knjigovodstva i računovodstva koje se bavi praćenjem sredstava i njihovih izvora i finansijskog rezultata celokupnog poslovanja. Fin. knjigovodstvo posebno prati i proučava stanje finansijskih odnosa sa drugim subjektima, partnerima u poslovanju.

Finansijsko tržište

Mehanizam putem kojeg se dovode u vezu ponuda novca/kapitala, namenjenog za investicije i tražnja za tim novcem/kapitalom u vidu različitih investicionih preferenci. Na njemu se, dakle, nude i traže finansijska sredstva i u zavisnosti od ponude i tražnje određuje se cena tih sredstava. Finansijsko tržište je celina sastavljena od tri podsistema: tržišta kapitala, tržišta novca i deviznog tržišta.

Finansiranje

Sa jedne strane, poslovi pribavljanja novčanih sredstava za zasnivanje, održavanje ili proširenje poslovne aktivnosti, sa druge strane, plasiranje slobodnih sredstava preko finansijskog tržišta.

Firma

Naziv, pod kojim preduzeće posluje. Firma preduzetnika sadrži njegovo lično ime, oznaku delatnosti i sedište preduzeća. Firma se koristi u obliku u kome je upisana u registar.

Fiskalna godina

Godina koju preduzeća i druge privredne i vanprivredne organizacije koriste u računovodstvene svrhe. Predstavlja isečak iz poslovnog života preduzeća na kraju koga ono zvanično objavljuje i predaje poslovnom organu završni račun (bilans stanja, bilans uspeha, bilans novčanih tokova, aneks i izveštaj o poslovanju). Obično se podudara sa kalendarskom godinom, mada ima i izuzetaka. Na primer, u Velikoj Britaniji traje od 05.04. do 04.04. naredne godine, a u Sjedinjenim Američkim Državama od 01.10. do 30.09.

Fiskalna politika

Finansijska politika aktivnog korišćenja fiskalnih instrumenata (poreza, javnih rashoda, budžeta i javnog duga) s ciljem poboljšanja performansi nacionalne ekonomije (zaposlenosti, raspodele, stabilnosti, privrednog rasta) i povećanja opštег društvenog blagostanja. Vođenje fiskalne politike sastoji se u promenama poreskih stopa, pravila o obavezi plaćanja poreza, kao i promenama u budžetskim rashodima, tj. u državnoj potrošnji (investicije, realna dobra i usluge) i transfernim plaćanjima (socijalna politika). Efekti fiskalne politike u kratkom roku uglavnom su ograničeni na postizanje stabilnosti, a u dugom na zaposlenost rada i kapitala i privredni rast.

Fiskalni rashodi

Delovi fiskalnih prihoda koji u formi raznih olakšica poreskim obveznicima ne stižu do budžeta.

Fizička lica

Sva ljudska bića od rođenja do smrti, i kao takva su subjekt prava.

Garancija

Pismena ugovorna obaveza jednog saugovarača prema drugom da će snositi rizik nekog posla, odnosno nadoknaditi štetu. Garancija može biti novčana i stvarna. Posebna vrsta garancije jeste jemstvo, kao jedan od oblika obezbeđenja isplate duga. Nastaje na osnovu ugovora između jemca i poverioca. U privrednom i meničnom pravu, jemstvo je uvek solidarne prirode. Kod meničnog jemstva, jemac odgovara solidarno sa glavnim dužnikom.

GATT

General Agreement on Tariffs and Trade - opšti sporazum o carinama i trgovini koji je 1994 godine prerastao u Svetsku Trgovinsku Organizaciju (WTO)

GDP

GDP je engl. skraćenica od Gross Domestic Product, u prevodu bruto domaći proizvod.

Gifenov paradoks

Opisuje pojavu porasta tražnje za inferiornim dobrima (kao što su žitarice, hleb, krompir i sl.) iako je došlo do porasta njihove cene. Ovo je paradoks zato što ukazuje na odstupanje od uobičajenog odnosa kretanja cena i tražnje, po kome rast cena dovodi do pada tražnje. Ukoliko dođe do poskupljenja inferiornih dobara, potrošači će smanjiti obim kupovina kvalitetnijih roba i povećati kupovinu dobara manje energetske vrednosti (pošto se uglavnom radi o prehrabbenim proizvodima). Videti i Veblenov efekat.

Granični (marginalni) troškovi

Granični troškovi predstavljaju promenu u ukupnim troškovima do koje je došlo zbog jedinične promene u obimu proizvodnje. Granični troškovi su jednakim graničnim varijabilnim troškovima, jer se fiksni troškovi ne menjaju sa obimom proizvodnje.

Grejs (engl. grace) period

Period mirovanja, tj. vremensko odlaganje izvršenja neke obaveze. Ovaj pojam se vezuje za dugoročni kredit kojim se finansira neka investicija. Naime, grejs period podrazumeva da se tokom tog perioda ne otplaćuju ni kamata ni glavnica. Pošto se radi o veoma velikim iznosima, ovo odlaganje može da traje i do nekoliko godina. Sam koncept ima svoje opravdavanje u tome što se u prvim godinama investiranja uglavnom ostvaruju gubici u poslovanju i što se efekat investiranja oseća tek posle nekoliko godina. Tek posle nekoliko godina preduzeće ostvaruje profit, pa je zbog toga normalno očekivati da će tek tada biti sposobno da otplaćuje obaveze po osnovu uzetog kredita.

Gudvil preduzeća (engl. Goodwill)

Ugled peduzeća, tj. njegova unutrašnja vrednost. U bilansu stanja preduzeća pojavljuje se kao nematerijalna imovina, nakon prodaje preduzeća po višoj ceni od knjigovodstvene. U tom slučaju skrivene (latentne) rezerve preduzeća se tržišno potvrđuju u višoj ceni koja je za to preduzeće kupac spreman da plati.

Hartije od vrednosti

Pisane isprave čiji zakoniti imalac može ostvariti neko subjektivno građansko pravo označeno na hartiji. Zakoniti imalac hartije je lice koje je kao imalac prava označeno na samoj hartiji, odnosno na koje je hartija preneta, dok je obavezno lice izdavalac hartije. Kod hartija od vrednosti postoje dva prava – pravo na hartiji (pravo svojine ili pravo zaloge koje za svoj objekt ima hartiju kao telesnu pokretnu stvar) i pravo iz hartije (po svojoj pravnoj prirodi to je stvarno, obligaciono ili člansko pravo). Hartije od vrednosti mogu biti stvarno-pravne (sadrže neko stvarno pravo na pokretne ili nepokretne stvari), obligaciono-pravne (sadrže neko obligaciono pravo, koje po pravilu glasi na sumu novca; to mogu biti: menica, obveznica, ček, kreditno pismo) i hartije s pravom učešća (sadrže određena članska prava imaoča i pravo učešća u dobiti društva; to je akcija). Prema načinu kako se imalac hartije od vrednosti legitimise pri ostvarenju prava iz hartije, i kako se prenose, hartije od vrednosti mogu biti: hartije na donosioca (prenose se predajom; npr. – lutrijski loz), hartije na ime (imalac je označen na samoj hartiji; npr. – obveznica) i hartije po naredbi (prije imalac je označen na samoj hartiji; prenose se indosamentom, pismenom klauzulom koja se stavlja na poledinu hartije).

Hipotekarne banke

Specijalizovani finansijski posrednici koji pokrivaju deo tržišta kapitala. Hipotekarne banke se bave davanjem komunalnih zajmova i hipotekarnih kredita sektoru stanovništva, a sredstva se uglavnom prikupljaju emitovanjem, na osnovu prikupljenih hipoteka, dugoročnih hipotekarnih založnica koje se vrednuju na tržištu hartija od vrednosti. Hipotekarne banke su karakteristične po otpimalnoj usklađenosti ročnosti izvora i plasmana. Značajne su zato što finansiraju razvoj gradova, izdvajanjem sredstava za izgradnju infrastrukture i drugih objekata.

Holding

Oblik finansijskog povezivanja pravno samostalnih društava do kojeg dolazi većinskim učešćem jednog preduzeća ili društva – vladajuće preduzeće (matično, čelno, dominantno) – u kapitalu drugog preduzeća ili društva, i to je tzv. zavisno preduzeće (filijala, potčinjeno peduzeće). Svoju kontrolnu funkciju ostvaruje isključivo posedovanjem hartija od vrednosti (a pre svih akcija) zavisnih preduzeća. Holding čija je jedina delatnost kontrola poslovanja zavisnih društva naziva se čist holding. Za sticanje statusa holdinga neophodno je da posedovanje prava kontrole istovremeno bude praćeno vršenjem kontrolne funkcije. Sticanje učešća u kapitalu jednog društva, u meri koja holdingu omogućava kontrolu nad njim, može se ostvariti ustupanjem imovine holdingu ili investiranjem holdinga u nova društva. U prvom slučaju preduzeće ili društvo ustupa holdingu čitavu ili deo imovine (kapital, ideo, akcije) u zamenu za sticanje prava učešća u dobiti holdinga kao celine. U drugom slučaju vladajuće društvo investira u osnivanje novih preduzeća ili sticanje učešća u kapitalu postojećih društva.

Holding kompanija

Kompanija koja upravlja drugim pravno samostalnim kompanijama i to tako što poseduje paket akcija tih preduzeća. Ako se bavi isključivo upravljanjem portfoliom akcija preduzeća, reč je o čistoj holding kompaniji. Ako je cilj holding kompanije da ovlađava drugim preduzećima, tada je reč o kompaniji-majci, a pripojena preduzeća predstavljaju kompanije-ćerke. Imovina holding kompanije se sastoji od akcija drugih preduzeća, pa se prihod ostvaruje na osnovu dividendi i kamata. Holding kompanija može u sebi da sadrži finansijske institucije koje se javljaju kao trgovci na tržištu kapitala.

Imovina

Skup imovinskih prava i obaveza fizičkog ili pravnog lica. Sve stvari koje sačinjavaju predmet imovine kao celine, nazivaju se imovinskom masom. Osobenost imovine je fluktuabilnost, tj. promenljivost njenog sastava, koja se ogleda u tome što pojedini sastojci, elementi imovine, mogu iz nje izlaziti, a drugi u nju ulaziti, a da ona kao skup prava i obaveza ostane. U okviru opšte imovine postoje uže imovinsko-pravne celine, kao što su, na primer, zaostavština ili imovina koja služi kao opšta zaloga poverilaca.

Indeks cena

Indeks cena se dobija stavljanjem u odnos proseka cena određenih roba u datom trenutku sa prosekom cena izračunatim za neki prethodni period. Služi kao pokazatelj kretanja nivoa cena u vremenu; ako je indeks npr. 104%, znači da je došlo do porasta cena za 4%.

Indikativno planiranje

Društveno-ekonomiske promene u savremenim tržišnim privredama, kao i veliki tehnološki napredak, podstakli su promenu privrednog planiranja u nacionalnim razmerama. Te promene, poput širenja monopolja, javne potrošnje i drugo, sve više i jače su ometale delovanje tržišta u održavanju ekonomske ravnoteže i uvlačile državu u razne oblike regulacije privređivanja u društvu. Kao jedan od tih oblika regulacije, pojavilo se pedesetih godina u nekim tržišnim privredama Zapada nacionalno planiranje (Francuska, Norveška, Holandija, Švedska, Japan, Belgija). Čak i one tržišne privrede koje nisu uvodile nacionalno planiranje, ostvarile su njegov glavni sadržaj putem razvojne politike. Najčešće se za takvo planiranje koristi izraz indikativno planiranje. Ono je instrument orientisanja privrede i sredstvo usmeravanja znatnog dela investicija. Osnovni problem indikativnog planiranja sastoji se u ostvarenju sinteze planova ustanovljenih od samostalnih i međusobno konkurentnih preduzeća.

Industrijska politika

Svesno usmeravanje razvoja pojedinih sektora u privredi (ili grana u okviru sektora) ili usmeravanje razvoja pojedinih geografskih područja.

Inflacija

Inflacija se manifestuje kroz opšti porast cena. Glavni uzrok inflacije je povećanje mase novca u opticaju po stopi koja je iznad stope rasta proizvodnje. Ona uvek predstavlja disproportciju novčanih i robnih fondova u jednoj privredi, pri čemu su novčani fondovi veći od robnih.

Informacije

Kao što je poznato, računovodstvene informacije služe kako eksternim korisnicima (partneri, kreditori, državi..) tako i za potrebe upravljanja u samom preduzeću, tj. za interne upotrebe.

Inkaso posao

Vrsta posla gde se vrši naplata po izvršenoj isporuci robe. Ovaj posao je nepovoljan za prodavca, osim ako između poslovnih partnera ne postoje dobri poslovni odnosi. Razlikuju se direktni i bankarski inkaso posao.

Input-autput analiza

Analitičko sredstvo za utvrđivanje međuzavisnosti između sektora, tj. privrednih grana jedne privrede. Ona pokazuje formiranje društvenog proizvoda po sektorima, kao i njegovu raspodelu, tj. potrošnju. Postoje dve vrste input-autput tabele, one koje uključuju spoljnotrgovinske tokove i one koje posmatraju privedu izolovano od inostranstva.

Institucionalni investicioni fondovi

Grupacije individualnih investitora, kao i penzoni fondovi i osiguravajuće kompanije. Osiguravajuće kompanije i penzoni fondovi su institucije koje imaju relativno redovan priliv kako srednjoročnih tako i dugoročnih sredstava čije se izdavanje relativno lako može anticipirati savremenim matematičko-statističkim metodama. Njihova je glavna karakteristika da tako prikupljena sredstva plasiraju u kupovinu dugoročnih hartija od vrednosti (na tržište kapitala), za razliku od poslovnih banaka koje preferiraju kratkoročne hartije od vrednosti, tj. tržište novca. Institucionalni investitori (penzoni fondovi i osiguravajuće kompanije) ulažu sredstva u akcije i obveznice (znači na dugi rok) kako bi dobili i veće kapitalne dobitke. Za razliku od prethodna dva vida institucionalnih investitora, investicioni fond je nedepozitnog karaktera ali ima ogroman značaj u mobilizaciji kapitala od sirokog kruga ljudi, kao i u jačanju konkurenциje.

Interesna arbitraža

Posao kojim se želi ostvariti dobit po osnovu ulaganja novca na različitim finansijskim tržištima sa različitim kamatnim (interesnim) stopama. Prirodna je težnja svakog poslovnog čoveka sa viškom finansijskih sredstava da ga plasira tamo gde će dobiti najveću kamatu. Ali nije kamatna stopa jedini reper za ulaganje, iz prostog razloga što se ne sme ići slepo za većom kamatom i zapostavljati promene deviznih kurseva na tržištima, jer upravo pad/rast deviznog kursa može nadmašiti pozitivne/negativne efekte ostvarene po osnovu kamata.

Investiciona banka

Banka čija je delatnost odobravanje dugoročnih zajmova investicionog karaktera. Potrebna sredstva za svoj rad one pribavljaju od ostvarene akumulacije ili izdavanjem vlastitih obveznica. Izraziti predstavnik ove vrste banaka je hipotekarna banka, koja svoja sredstva pribavlja izdavanjem založnica. Vrste investicionih banaka: finansijske banke, industrijske banke, razne bankarske ustanove za dugoročno kreditiranje, holding kompanije. Za razliku od depozitivnih banaka, nemaju filijala ili ih imaju vrlo malo. Investicione banke mogu biti univerzalne i specijalizovane (npr. samo za iznošenje kompanija na listing berzi).

Investicioni fondovi

Posrednici između pojedinaca i domaćinstava kao investitora i preduzeća ili države kao emitenta vrednosnih papira. Investicioni fond, u stvari, predstavlja >portfolio akcija, obveznica i ostalih hartija od vrednosti kupljen udruženim sredstvima individualnih investitora, kojim upravlja profesionalna investiciona kompanija. Znači, investiciona kompanija (koja u svom sastavu može imati i više investicionih fondova) je finansijska institucija koja emitovanjem svojih akcija od sitnih investitora sakuplja sredstva, a kupovinom tudiših hartija od vrednosti formira diversifikovani portfolio sa srazmernim učešćem svakog akcionara u njemu. Upravljanje tim portfoliom investiciona kompanija sprovodi u ime i u najboljem interesu njenih akcionara, ali oni, ipak, podnose celinu investicionog rizika koji potiče iz poslovnih aktivnosti kompanije. Ovo je suštinska razlika između investicionih fondova i banaka, pošto investicioni fondovi ne garantuju očuvanje uloženih sredstava. S druge strane, za razliku od banaka, investicioni fondovi ne nude fiksnu kamatu već dividende, kamate i kapitalnu dobit čija visina zavisi od načina ulaganja sredstava u fond. Visina prihoda člana investicionog fonda zavisi od veštine upravljanja ulaganjima fonda od strane profesionalne uprave.

ISO

Skraćeni naziv Međunarodne organizacije za standardizaciju (International Standard Organization), osnovane 1984. u Londonu. Osnovni zadaci: izrada tipskih međunarodnih standarda važnijih industrijskih i poljoprivrednih proizvoda, koji se daju kao preporuka zemljama članicama; ujednačavanje i približavanje standarda zemalja članica radi olakšanja međunarodne razmene i efikasnije kontrole kvaliteta; pomoći zemljama u razvoju u uvodenju standardizacije. Jugoslavija je član ISO. ISO standardi su prvi put objavljeni 1987. godine - ISO 8402. Postoje i standardi serije ISO 14000, QS 9000 i TE 9000. Implementacija serije standarda ISO 9000 je u funkciji postizanja boljih poslovnih rezultata i konkurentnog nastupa na tržištu. Ove serije standarda predstavljaju: modele kojima se obezbeđuje kvalitet u proizvodnji i ugradnji i kvalitet u završnoj kontroli i ispitivanju, zatim smernice za razradu poslovnika o kvalitetu, opšte standarde za upravljanje životnom sredinom itd. Kod nas su ISO 9000 standardi prihvaćeni kao JUS ISO 9000. Do kraja 1996. sertifikate za uveden sistem kvaliteta koje izdaje Savezni zavod za standardizaciju dobila je 52. preduzeća.

Istraživanje tržišta

Predstavlja sistematsko prikupljanje, registrovanje i analiziranje podataka radi sagledavanja tržišta nabavke i prodaje i pozicije preduzeća na njima. Predstavlja jednu od najznačajnijih aktivnosti marketinga i zasniva se na eksternim (van preduzeća) i internim (iz preduzeća) informacijama. Razlikuje se od marketing istraživanja, koje je širi pojam.

Javna dobra

Dobra koja imaju karakteristike nerivaliteta (ukoliko neko lice koristi dato javno dobro, to ne lišava druga lica prava da koriste isto dobro) i neekskluzivnosti (nemoguće je spričiti građane, pojedince da koriste javna dobra). Za upravljanje njima obično je nadležna država, tj. neki njen organ ili institucija.

Javna potrošnja

Javna potrošnja ili javni, budžetski rashodi, predstavlja izdatke države, pokrajine ili lokalne samouprave za podmirenje javnih potreba. U javne (kolektivne) potrebe spadaju najčešće one koje se ne zadovoljavaju (ili ne samo) putem tržišta, cena i preferencija potrošača, kao što su zdravstvo, školstvo, kultura....Javna potrošnja se finansira budžetskim prihodima - prikupljenim porezima, doprinosima, carinama i ostalim fiskalnim zahvatanjima iz sektora privrede i stanovništva.

Javni dug

U slučajevima kada se pojavljuje budžetski deficit koji se zajedno sa eventualnim gubicima državnih, javnih preduzeća, mora finansirati iz nekih izvora, država, ako ne želi monetarnu nestabilnost i finansiranje deficita emisijom novca je prinudena da se zadužuje. Upravo tim zaduživanjem, kao i direktnim zaduživanjem državnih i javnih preduzeća (kod privrede, stanovništva, i u inostranstvu) nastaje javni dug. Javni dug predstavlja kumulirani budžetski deficit niza godina i često može preći i vrednost društvenog proizvoda (poznato je da je jedan od uslova pristupa Evropskoj uniji javni dug manji od 60% društvenog proizvoda).

Jedinstveno tržište

Tržište na kome se robni promet na čitavom privrednom području odvija pod istim uslovima. Ono zahteva slobodno kretanje roba, usluga i kapitala bez ikakvih administrativnih ograničenja.

Kalkulacije

Kalkulacije predstavljaju računske postupke za utvrđivanje cene koštanja jedinice.

Kalo

Gubitak u težini ili količini izvesne robe na njenom putu između skladišta i mesta prodaje ili između otkupne stanice i magacina. Naročito je prisutan kod mesa, voća i povrća, tečnosti itd.

Kalo rastur lom uginuće

Gubici (smanjenje količine i vrednosti) nastali kao posledica prirodnih osobina robe, uobičajnog pakovanja i manipulisanja. Kao gubici na robi smatraju se: 1. kalo (smanjenje težine i zapremine), nastaje isparavanjem odnosno sušenjem, rastur (nastaje rasipanjem prolivanjem pri manipulisanju), kvar je posledica delovanja prirodnih činilaca tokom vremena (truljenje vrenje užegnuće..), dok je lom karakterističan za neke proizvode..(staklo porcelan..). Uginuće je gubitak stoke, živine, ribe zbog neodgovarajućih uslova držanja manipulisanja.

Kamatna stopa

Stopa po kojoj se plaća kamata kao naknada za privremeno ustupanje određene količine novca, kapitala i sl. na korišćenje. U stvari, predstavlja cenu novca (za kratkoročne zajmove), tj. kapitala (za dugoročne kredite). Osnovne determinante kamatne stope (kao uostalom i svake druge cene) su ponuda i tražnja na tržištu novca, tj. kapitala, ali je prisutan i uticaj nekih drugih faktora (npr. ekskontne stope centralne banke).

Kapital

Vrednost (glavnica) koja vlasniku donosi više vrednosti nego što je njena vrednost. Novac ili bilo koja druga vrednost, postaje kapital kada se njime kupuje roba u cilju prodaje za veću vrednost ili se njime angažuju činoci proizvodnje koji u proizvodnji stvaraju više nego što je u njih uloženo.

Kargo

Tovar, i to najčešće brodski. U osiguranju označava teret, tj. robu koja se osigurava za vreme prevoza.

Kasa-skonto

Kasa - skonto predstavlja jedan od kreditnih uslova plaćanja koje preduzeće nudi svojim kupcima. Ukratko to je popust na koji kupac proizvoda može računati ukoliko izmiri svoju obavezu do nekog unapred utvrđenog roka (taj rok se u literaturi naziva diskontni period, tj. period u kojem važi kasa skonto). Najčešće je izražen procenualno i to da vrednosti celokupnog prihoda ostvarenog prodajom proizvoda ili usluge. Ako negde vidimo da su kreditni uslovi 3/20 neto 50 to znači da nam je poverilac odobrio 3% kasa skonta ako izmirimo našu obavezu u roku od 20 dana (diskontni period), pri čemu je vreme dospeća obaveze u roku od 50 dana. Da li se vođenjem politike kreditnim uslovima postižu pozitivni ili negativni rezultati utvrđuje se na osnovu poređenja dodatnih troškova uzrokovanih kasa skontom i dodatnih koristi ostvarenih istim.

Kauza

Ekonomski razlog za zaključenje ugovora.

Kliring

Zemlje koje imaju nekonvertibilnu valutu i jaču deviznu kontrolu međunarodna plaćanja često vrše putem kliringe. Klirinškim sporazumom se plaća između dve ili više zemalja, a plaćanja se obavljaju preko klirinških računa, koji se vode kod nacionalnih centralnih banaka. Tako uvoznici uplaćuju odgovarajući iznos nacionalne valute, a izvoznici sa istog računa naplaćuju svoju robu u nacionalnoj valuti. Preko dogovorene nacionalne valute vrši se međudržavni obračun dugovanja i potraživanja. Klirinškim sporazumima se predviđa iznos tzv. manipulativnog kredita, odnosno granica do koje dugovanja jedne strane mogu nadmašiti njena potraživanja. Sastavni deo klirinških sporazuma su i robne liste kojima zemlje učešnice sporazuma utvrđuju obim i strukturu međusobne razmene u toku obračunskog perioda.

Knjigovodstvena dokumentacija

To su dokumenta na osnovu kojih se sprovodi knjiženje. Knjiženje podrazumeva da postoje dokumenta o ekonomskim promenama koje treba evidentirati u knjigovodstvu. Sva dokumenta za knjiženje se mogu knjižiti samo na osnovu naloga za knjiženje.

Knjigovodstvo

Vodi se u preduzećima radi kontrole poslovanja i poslovnog odlučivanja. U knjigovodstvu se, sistemom računa, prate ekonomski procesi. Knjigovodstvo obuhvata samo ekonomske promene koje se mogu izraziti u novcu. Kao osnov za knjiženje služi knjigovodstvena dokumentacija koja obuhvata nastale ekonomske promene i vrši se svakodnevno, od osnivanja preduzeća do likvidacije. Knjigovodstvo je dokumentovana i strogo formalizovana evidencija – zasnovana

na potpunom i trajnom sakupljanju i tematskom, hronološkom i stvarnom sređivanju podataka o svim nastalim individualnim poslovnim događajima i stanjima – koja, korišćenjem vrednosnih jedinica mere, ima mogućnost da prikaže sliku o celokupnom prethodnom poslovanju preduzeća. Knjigovodstvo treba posmatrati i razmatrati kao celinu dokumenata, poslovnih knjiga i računovodstvenih obračuna i računovodstvenih izveštaja. Završni produkt računovodstva su obračuni koji obuhvataju knjigovodstvene podatke o svim stanjima i procesima u prošlosti. Formalno, neki od ovih obračuna se prikazuju u formi finansijskih izveštaja, a u skladu sa propisanom šemom i predstavljaju jednu od fundamentalnih podloga za donošenje poslovnih odluka. Zbog svoje stroge formalnosti knjigovodstveni podaci imaju karakter pravnog dokaznog sredstva, što nije slučaj sa ostalim oblicima privrednih evidencija.

Knjigovodstvo-dodatno objašnjenje

Polazeći od činjenice da knjigovodstvo prati celokupni proces reprodukcije u preduzeću, a u okviru njega sva sredstva i njihove izvore, kao i sve prihode i rashode, i to tako što na osnovu odgovarajuće dokumentacije evidentira nastale poslovne promene koje se mogu novčano izraziti, uloga i značaj knjigovodstva su vrlo kompleksni i to kako sa gledišta njegovog mesta u okviru računovodstva, tako i sa gledišta njegovih odnosa sa ostalim funkcijama u preduzeću u procesu organizovanja knjigovodstvene evidencije i unutrašnjeg strukturiranja knjigovodstva kao najvažnijeg dela računovodstva. - Odnos knjigovodstva sa osnovnim poslovnim funkcijama preduzeća ogledaju se u tome što knjigovodstvo od ovih funkcija dobija odgovarajuću dokumentaciju za knjiženje poslovnih promena iz njihovog područja aktivnosti i što knjigovodstvo povratno na osnovu ovakvo proknjiženih poslovnih promena iz odgovarajućih konta pruža informacije poslovnim funkcijama za njihovo tekuće delovanje. - Knjigovodstvo predstavlja postupak ili metodu registrovanja poslovnih promena ili transakcija privrednog subjekta. Tako shvaćeno knjigovodstvo je deo privredne evidencije ali istovremeno i instrument utvrđivanja imovine (sredstava) i uspešnosti (rentabilnosti) poslovanja privrednog subjekta. Knjigovodstvena služba kao subjekat za obavljanje knjigovodstvenih poslova sakuplja, klasificuje (sistematizuje), registruje (evidentira), čuva podatke o nastalim poslovnim promenama i o tome izveštava interne i eksterne korisnike. - Osnovni primarni cilj knjigovodstva je utvrđivanje periodičnog ili finansijskog rezultata kao instrumenta za identifikovanje rentabiliteta (uspešnosti) poslovanja privrednog subjekta u određenom vremenskom intervalu. - Od ažurnosti i kvaliteta knjigovodstvenih podataka, zavisi ažurnost i kvalitet rada ostalih delova računovodstvene celine. - Knjigovodstvo je zaokruženi sistem evidencije, koji omogućava da se u svakom trenutku utvrdi stanje i kretanje pojedinih delova sredstava i njihovih izvora, da se dobiju podaci o nastalim rashodima i prihodima a time i o finansijskom rezultatu kao njihovoj razlici. - Osnovni zadaci knjigovodstva su obezbeđivanje podataka kojima se omogućava: 1. Utvrđivanje stanja sredstava i njihovih izvora u svakom trenutku, kao i kretanja koja su na njima nastala, 2. Utvrđivanje rashoda i prihoda u toku određenog vremenskog perioda 3. Utvrđivanje ukupnog prihoda dobiti dohotka i njihovu raspodelu 4. Ostvarivanje samoupravljanja, analizu poslovanja i planiranje dalje aktivnosti radne organizacije, kao i funkcionisanje radničke kontrole. - je sistemsko i kontinuirano evidentiranje poslovnih promena izraženih u novcu, na osnovu odgovarajuće dokumentacije.

Knjiženje

Sistematsko i kronološko registrovanje poslovanja i promene vrednosti i strukture sredstava preduzeća.

Koeficijent obrtnih sredstava

Odnos ukupnog prihoda (ili realizacije) i prosečnog iznosa koričenih obrtnih sredstava. Koeficijent prikazuje broj obrtaja obrtnih sredstava tokom obračunskog perioda (godine), tj. pokazuje koliko prihoda donosi svaka jedinica korišćenih obrtnih sredstava. Koristi se za utvrđivanje potrebnih obrtnih sredstava (pri nepromjenjenim uslovima), ako je poznat prihod.

Kofinansiranje

Pojam kojim se označava finansiranje izvesnih projekata iz izvora koji su najčešće locirani van zemlje u kojoj se projekt realizuje. Kao jedna od glavnih (i prvih) institucija na ovom polju, javlja se Svetska Banka, koja je 1974. godine otpočela poslove kofinansiranja. Od ostalih zajmodavaca, ističu se: 1. javne agencije za razvoj (nacionalne i međunarodne), 2. izvozno-kreditne agencije, 3. komercijalne banke. Međunarodne finansijske institucije, kao što je Svetska Banka, jesu institucije koje, sa razlogom, uživaju visoku reputaciju u finansiranju raznih projekata, sa posebnim naglaskom na nerazvijenim regionima. Sigurno da je mnogo lagodnije nekoj npr. komercijalnoj banci da uloži sredstva znajući da je učesnik u finansiranju i jedna takva institucija kao što je Svetska Banka, i to iz čisto pragmatskih razloga (jer zna da je projekt bio valjano evaluiran od strane eksperata, kreditnih analitičara Svetske Banke). Postoje različiti modeli kofinansiranja i to: • paralelno finansiranje (više u upotrebi) – model u kome se nabavke vezane za projekt dele na "pakete", a suština je u tome da se svaki "paket" može finansirati iz posebnih izvora, iz čega sledi da je veza međunarodna finansijska institucija – sufinsijer labavija; • zajedničko finansiranje (engl. joint-financing) – model u kome sve strane (i međunarodna finansijska institucija i lokalni sufinsijer) preciziraju svoje učešće u zajedničkom finansiranju pojedinih delova projekta. Ovi poslovi su uznapredovali toliko da danas imamo praksu polugodišnjeg objavljivanja liste projekata za kofinansiranje po celome svetu, koje se dostavljaju na adresu preko 600 komercijalnih banaka i izvozno-kreditnih agencija.

Komisioni

Posrednik u prometu koji u svoje ime prodaje tuđu robu, za račun vlasnika robe (komitenta) od koga za prodajnu uslugu prima određenu proviziju. Iz komisionog ugovora proizilaze sledeće obaveze komisionara: a) da ispunjava komitentove komisione naloge, b) da pažljivo bira poslovne partnerne i savesno postupa prilikom zaključenja ugovora, c) da štiti komitentove interese u poslu, d) da komitentu pruži jemstvo za izvršenje komisionog posla, e) da izvrši konačni obračun za komitetanta. I komitent preuzima komisionim ugovorom određene obaveze: da komisionaru isplati proviziju za komisioni posao; da komisionaru nadoknadi potrebne i korisne troškove; da komisionaru dâ predujam za pokriće troškova ukoliko je to potrebno. Za potraživanja prema komitetantu, komisionaru pripada pravo zaloge i pravo pridržaja komisione robe.

Kompenzacija

Način izmirenja obaveze između dužnika i poverioca, kad između njih postoje dve ili više obaveza: poverilac potražuje od dužnika određeni iznos, ali mu istovremeno i duguje određeni (različit ili isti) iznos po nekom drugom osnovu. Ovakva potraživanja i dugovanja mogu da se uzajamno potiru (kompenziraju). Kompenzacija može biti : a) zakonska (obavezna) i b) fakultativna (dobrovoljna).

Koncern

Koncern je najviši stepen monopolističkog udruživanja preduzeća. On ujedinjuje preduzeća raznih grana proizvodnje koja u potpunosti gube svoju samostalnost. Koncern obuhvata jedinstvenim kapitalom više preduzeća, tako da matično preduzeće (tzv. krovno preduzeće) svojim kapitalom uloženim u druga preduzeća (tzv. preduzeća kćeri) i učešćem u njihovoj upravi kontroliše njihovo poslovanje. Privredna struktura koncerna je vertikalna ili horizontalna: vertikalni koncern ujedinjuje preduzeća različitih međusobno povezanih proizvodnih faza, dok horizontalni koncern ujedinjuje preduzeća iste poslovne delatnosti. Koncerni su dobili prvi put svoju zakonsku definiciju u nemačkom Zakonu o akcionarskim društvima iz 1937. godine.

Koncesije

Koncesije u širem smislu znače odobrenja koja vlasti daju kako građanima date države tako i eventualno, stranim državljanima, radi obavljanja industrijskotrgovinske ili uopšte privredne delatnosti, na određeni rok, uz naknadu ili bez naknade. Koncesija u međunarodnom pravu znači davanje, pod posebno propisanim uslovima, uz naknadu, povlastice za vršenje nekih izuzetnih prava (koja po pravilu ne pripadaju strancima, kao što su: eksploracija prirodnih bogatstava - nafta, ruda i sl.; javne službe, pa čak i javne vlasti - naplata poreza) od strane nadležnog državnog organa (koncedenta) stranom fizičkom ili pravnom licu (koncesionaru). Ovi ugovori nemaju međunarodnopravni karakter, sem ukoliko se to izričito ne sankcioniše u kasnije zaključenim zaštitnim ugovorima između dve države. Predmet koncesije ne može biti izgradnja ratnih objekata i opreme. U Srbiji postoji Zakon o koncesijama (1997), prema kom se koncesija daje na rok od najviše 30 godina, koji počinje da teče od momenta završavanja objekta. Po isteku roka, dobro prelazi u ruke države. U SRJ je prva koncesija data za izgradnju auto-puta Niš - Dimitrovgrad. Koncesija u socijalističkim zemljama po pravilu nije primenjivana, izuzetak je bio bivši SSSR gde je radi podizanja nivoa ekonomске aktivnosti posle velikih razaranja u toku građanskog rata i revolucije, koncesija davana stranim kapitalistima u uskim oblastima privrednih delatnosti.

Konglomerat

Preduzeće koje obuhvata holding kompaniju i grupu povezanih preduzeća koja uglavnom nisu konkurenti po proizvodima i tržištima. To su velika preduzeća koja se bave raznim, međusobno nepovezanim privrednim aktivnostima. Konglomerati uobičajeno nastaju kroz merdžere (pripajanja) i take over-e (preuzimanja), a ekonomski opravdanost njihovog formiranje leži u redukciji rizika poslovanja kroz spajanja preduzeća koja su različita u svojim područjima delatnosti, čime se realizuje konglomeratska diversifikacija kao strategija rasta preduzeća. Smatra se da konglomeratsko preduzeće može da ostvaruje visoku sinergijsku vrednost prevashodno na području upravljanja finansijama, dok je ta vrednost na području proizvodnje, istraživanja i razvoja niska ili nikakva. Konglomerat predstavlja pre svega potencijalnog investitora kapitala, a manje isporučioca novih tehničko-tehnoloških rešenja. Zbog svoje geografske i proizvodne disperzije i veličine, mogu da onemoguče dejstvo tržišta i neutrališu dejstvo antimonopolskih zakona.

Konkurenca

Suparništvo između učesnika u ponudi robe, s ciljem svakog učesnika da tržište svoje robe što više proširi na račun drugih učesnika. Najčešća sredstva konkurenca su: snižavanje cena, dizanje kvaliteta proizvoda, nova tehnologija, itd. Na tržištu vlada konkurenca kada postoje brojni pojedinci i firme koji deluju jedni naspram drugih i pri čemu nijedan od tih subjekata nema dovoljno veliki uticaj da sam određuje cenu.

Konosman

Dokument koji izdaje brodar, a služi kao dokaz da je ugovor o prevozu zaključen i da je roba utovarena na brod. Konosman ili teretnica, ima tri funkcije: dokazuje da je sklopljen ugovor o prevozu robe, da je roba utovarena na brod radi transporta i predstavlja hartiju od vrednosti koja se, po osnovu utovarene robe, može prenositi (prodati). Razlikuju se dve osnovne vrste konosmana: čist i nečist. Pod čistim konosmanom se podrazumeva onaj koji dokazuje da je roba koja je utovarena na brod u potpunosti ispravna, što se utvrđuje prethodnim pregledom robe od strane brodara. Kod nečistog konosmana, roba koja je utovarena u brod nije u potpunosti ispravna, a sve uočene nedostatke brodar unosi u konosman. Ovo je veoma bitno, jer za nedostatke u robi, koji nisu uočeni i zapisani u konosmanu, odgovara brodar.

Konsignacija

Pod konsignacijom se podrazumeva takva vrsta trgovinskog posla gde preduzeće konsignator ili zastupnik na svojim skladištima drži robu proizvođača – vlasnika ili konsignanta, radi prodaje. Ono što je bitno za ovu vrstu posla jeste da konsignator nije vlasnik robe već da on pruža samo uslugu skladištenja i prodaje proizvoda inostranog partnera. U ugovoru o konsignaciji može se predvideti da konsignator, pored ovih usluga, pruža i usluge servisa. Za ove usluge konsignator naplaćuje određenu proviziju, dozvoljeno je i u stranoj valuti, kao procenat od vrednosti prodatih proizvoda.

Konsignacija (2)

Ugovorni poslovni odnos gde vlasnik robe (proizvođač) ustupa određenu količinu robe zastupniku da ovaj u ime i za račun vlasnika prodaje robu. Zastupnik plati robu vlasniku tek nakon prodaje robe a sam prima proviziju kao nadoknadu za uslugu.

Konsignaciona prodaja

Domaći zastupnik drži na svom skladištu robu koja je u vlasništvu strane firme radi prodaje te robe. Sve dok se roba ne proda, smatra se da nije uvezena, iako je ušla u zemlju. Tek kada se roba proda vrši se obračun carine, poreza i drugih dažbina. Domaći zastupnik dobija proviziju za obavljeni posao.

Kontigenti i kvote

Određena količina ili vrednost određene robe koja se sme u unapred utvrđenom vremenskom periodu uvoziti ili izvoziti, odnosno određena količina ili vrednost robe koje jedna zemlja odobrava drugoj za uvoz. Kvota je količina i vrednost robe koja se u okviru pojedinog kontingenta može uvoziti ili izvoziti, a raspodeljuje se na više preduzeća.

Kontni okvir

K.O. je lista (pregled ili spisak) svih računa ili konta koji se mogu otvoriti u knjigovodstvu preduzeća. - Izborom K.O. se određuje: 1. sadržina i struktura knjigovodstva, 2. odnos finansijskog i analitičkog knjigovodstva 3. metode periodiziranja rezultata, 4. postupci kontiranja i knjiženja, 5. mogućnost zadovoljenja poslovodnih (upravljačkih) zahteva na nivou preduzeća.

Kontni plan

Opšti odnosno interni propis kojim se određuje naziv i sadržina računa u knjigovodstvu, jedinstveno sistematizovani i obeleženi.

Kontrola

Sastoje u kontroli efikasnosti i pravilnosti obavljenog poslovanja i u otklanjanju utvrđenih neispravnosti. Pri tome se kao merila za utvrđivanje efikasnosti poslovanja uzimaju planirane velicine koje pokazuju kakva, u odgovarajućim uslovima, treba da budu stanja i kretanja sredstava i njihovih izvora, troskova, rashoda i prihoda i drugih elemenata bilansa. - predmet kontrole najčešće obuhvata: kretanje zaliha(materijal, polu i gotovi proizvodi) - kretanje i upotrebu osnovnih sredstava - kretanje troskova, - formiranje i raspodelu ukupnog prihoda - finansijsko poslovanje - knjigovodstvo u smislu ispravnosti knjizenja, azurnosti, primene propisa i sl.

Konvertibilnost valute

Predstavlja sposobnost jedne valute da se relativno lako može zameniti za drugu valutu ili za zlato. Da bi jedna valuta mogla postati konvertibilna iza nje mora da stoji stabilna privreda; platni bilans ne sme da pokazuje veći i dugotrajniji deficit. Za konvertibilnost valute potreban je i određeni stepen političke stabilnosti u zemlji. Ukoliko zemlja proglaši svoju valutu konvertibilnom, a za to nisu ispunjeni uslovi, nacionalna privreda trpi štete od takvog čina, što može dovesti do gubljenja poverenja u datu valutu i suspenzije konvertibilnosti. Za nacionalnu privredu je bolje da ima stabilnu nekonvertibilnu valutu, nego konvertibilnu a slabu.

Konjunktura

Pod konjunkturom se podrazumeva smer i intenzitet kretanja, kolebanja (fluktuiranja) privredne aktivnosti.

Kratki

Kod kredita period (ročnost) vraćanja uzetog kredita. Kratki rok do jedne godine od dana korišćenja kredita, izuzetno do tri godine; srednji rok od 3-5 godina od dana korišćenja kredita; dugi rok preko 5 godina, često do 20 godina, a izuzetno i 40 godina, od dana korišćenja kredita.

Kredit

Predstavlja dobrovoljno ustupanje određenih količina roba, novca ili drugih vrednosti od strane poverioca (kreditora) drugom licu (dužniku, debitoru) uz automatsko nastajanje obaveze dužnika da u nekom određenom (preciziranom) budućem roku vrati istu vrednost, sa ili bez određene kamate, kao nadoknadu kreditoru. Krediti se dele prema dužnicima: javni i privatni, domaći i strani; prema obezbeđenju: na lični, menični, lombardni i hipotečarni; prema ročnosti: kratkoročni, srednjoročni, dugoročni; prema ekonomskoj nameni: potrošački, proizvodni i sl. Kreditna kartica predstavlja plastičan dokument koji izdaje banka ili drugi finansijski posrednik i koji dozvoljava vlasniku da dobije kredit.

Kreditna politika

Skup mera i instrumenata radi postizanja kreditno političkih ciljeva. Monetarna politika je deo kreditne politike, njen osnovni deo. Kreditna politika spojena sa fiskalnom, poreskom politikom, čini širi pojam - finansijsku politiku. Kreditna politika može biti restriktivna - koči konjunkturu i ekspanzivna konjunkturu.

Kupac

Pravno ili fizičko lice, koje kupuje robu ili koristi usluge.

Kupovna moć

Obim dobara i usluga koji se može kupiti za odgovarajuću količinu novca. Kupovna moć je u recipročnom odnosu sa cenama, odnosno - ako cene rastu, kupovna moć opada.

Kvalitet

Kvalitet se može posmatrati sa dva aspekta: 1) sa aspekta ponude, tj. prizvođača predstavlja usaglašenost sa zahtevima, tj. pravilama procedure proizvodnje (sa datom specifikacijom). 2) sa aspekta korisnika kvalitet predstavlja ukupnost karakteristika proizvoda koje imaju sposobnost da zadovolje izrečene i implicitne potrebe.

Kvazifiskalni deficit

Pojam koji se često poistovećuje sa gubicima centralnih banaka, iako ova dva pojma nisu identična. Kao što je poznato (pogotovo je to kod nas bio slučaj), centralne banke ne vrše uvek i samo monetarne funkcije, već "pomažu" državu i tako vrše poslove iz domena fiskalne politike. Kada se pojavi potreba za finansijskom "injekcijom", država preko vlade urgira kod guvernera centralne banke i na taj način dolazi do sredstava za finansiranje javnog sektora po netržišnim uslovima, uz istovremeno gomiljanje gubitaka u bilansu centralne banke. Osnovni izvori gomilanja gubitaka centralne banke, tj. kvazifiskalnog deficit-a su: - davanje subvencija "prioritetnim" privrednim granama od strane centralne banke, - spašavanje banaka i drugih finansijskih institucija koje su pred bankrotstvom, - finansiranje nefinansijskog javnog sektora jeftinim kreditima iz primarne emisije, - ostvarene negativne kursne razlike po osnovu otkupa/prodaje deviza. Kao što se iz napred navedenog može zaključiti, kvazifiskalni deficit je jedan od glavnih uzročnika monetarne ekspanzije, a samim tim i generator inflacije. Iz ovoga proizlazi da su preduslovi koji se moraju a priori ispuniti za ostvarivanje makroekonomске stabilnosti u nekoj zemlji – eliminisanje kvazifiskalnog deficit-a i uravnotežen državni budžet.

Latentna traženja

Latentna traženja nastaju kada postoji određeni broj ljudi koji ima potrebu za nečim, a ta potreba se ne može zadovoljiti postojećim proizvodima i uslugama.

Liberalizacija

Doktrina o što je moguće većoj ulozi tržišta i konkurenциje u procesu koordiniranja ekonomskih aktivnosti. Državi se ostavljaju samo one aktivnosti koje tržište ne može da reguliše ili koje su neophodne za otpočinjanje uspešne tržišne utakmice.

Libero režim

Podrazumeva da za uvoz robe koja je u režimu libero ne postoje nikakva ograničenja, međutim to ne znači da se na uvoz te robe ne plaća carina.

Licenca

Pod pojmom licence se podrazumeva određena vrsta znanja (organizaciona, upravljačka, tehnološka, itd.) koja mogu da posluže u poslovanju. Licenca je predmet kupoprodaje (posebno na međunarodnom nivou) i predstavlja najstrože čuvanu poslovnu tajnu (primer Coca-Cola). Licenca se plaća jednokratno. Pošto su veoma veliki iznosi, često se odobrava plaćanje u više tranši (rata). Izvoz licenci se vezuje za zemlje koje puno ulažu u naučnoistraživački rad. Naša zemlja je neto uvoznik licenci (više uvozimo nego što izvozimo). Tokom osamdesetih godina na dvadeset uvezenih licenci izvozili smo jednu. Ono što je veliki problem kod licenci jeste da su dosta retko u prometu najnovije licence, tj. najsavremenija tehnologija, već se uglavnom radi o tehnologiji prethodne generacije. Razlog tome jeste smanjivanje konkurenkcije. Ugovor o licenci prati i niz restriktivnih klauzula koje se odnose, na primer, na to da se kupcu licence ograničava tržište na kome može prodavati proizvode koje je proizveo po kupljenoj licenci ili obim proizvodnje tih proizvoda. Takođe se može odrediti i to da se repromaterijal (sirovine) nabavlja od tačno određenog prodavca, koji je neretko i prodavac licence. Najveći "proizvođači" licenci su SAD i Japan.

Licenca (2)

Teretan ugovor kojim se davalac licence obavezuje da ustupi pravo privrednog iskorišćavanja patenta, znaka razlikovanja (žiga, modela ili uzorka) ili know-how-a, dok se korisnik licence obavezuje da će iskorišćavati predmet licence na ugovoren način i da će davaocu platiti predviđenu naknadu. Licenca može biti ugovorna (isključiva i neisključiva), prinudna (predstavlja sredstvo ograničenja patenta u interesu domaće privrede; može se dati ako imalač prava ne koristi ili nedovoljno koristi svoj pronalazak u zemlji) i zakonska.

Licitacija

Nadmetanje pri zaključivanju kupoprodajnih i drugih ugovora u robnom prometu. Postoje dva osnovna oblika licitacije: usmena (sastoji se u direktnom nadmetanju prisutnih kupaca, polazeći od unapred određene prodajne cene) i ofertalna (nadmetanje u vidu pisanih ponuda; najčešće se javlja prilikom zaključenja ugovora o građenju, ili drugim većim investicijama). Kod obe vrste licitacija može se zahtevati da učesnici na licitaciji prethodno uplate određeni iznos na ime kaucije ili da podnesu bankarsku garanciju, što se posebno javlja kod međunarodnih licitacija.

Lični dohodak

Lični dohodak je deo čistog dohodka koji pripada radniku u organizaciji, a koji služi za zadovoljavanje njegovih ličnih potreba kao i za zadovoljavanje zajedničkih i opštih društvenih potreba koje se podmiruju iz njegovog ličnog dohodka.

LIFO metod

Sam naziv predstavlja skraćenicu engleskih reči "last-in first-out", što u našoj stručnoj literaturi ovaj metod se tretira kao "metod: poslednja ulazna - prva izlazna". Polazna prepostavka LIFO metoda je da utroske treba obračunavati po poslednjim nabavnim cenama, tj po cenama koje su na bazi tekućih tržišnih kretanja jedino realne za obračun troškova i za planiranje budućih nabavki.

Likvidnost

Likvidnost se može dvostruko tumačiti: 1) vlasništvo nad dobrima koja se mogu lako i brzo transformisati u novac a prema dovoljno predvidljivoj ceni; osim samog novca, u likvidna sredstva spadaju sve druge hartije od vrednosti za koje postoji stabilno tržište i koje se mogu brzo zameniti za novac po relativno stabilnoj ceni; 2) sposobnost preduzeća da u propisanom ili dogovorenom roku izmiri sve svoje dospele obaveze.

Logistika

Logistika pokriva sve one aktivnosti koje su usmerene na savladavanje prostorne i vremenske nepodudarnosti između proizvodnje i potrošnje. To je umešnost dostavljanja materijala i proizvoda i širi je pojам od distribucije, jer obuhvata i skladištenje i niz drugih aktivnosti.

Lombardni poslovi

Posebna vrsta kreditnih poslova, gde se bonitet zajmoprimca utvrđuje ne njegovom kreditnom sposobnošću, već vrednošću njegovog zaloga koji daje poveriocu. Lombard ili zalog, može biti u obliku plemenitih metala, vrednosnih papira, raznih roba ili drugog. Obično se kredit odobrava u procentno manjoj vrednosti od stvarne vrednosti zaloga. Zalog ostaje, do roka vraćanja kredita ili izvršenja nekog posla kod poverioca, a ovaj može, radi dobijanja efektivnog novca, da ga založi. Takav posao zove se relombard.

Lon poslovi (loan poslovi)

Lon poslov su poslovi oplemenjivanja, dorade i proizvodnje finalnih proizvoda u inostranstvu. Oplemenjivanje podrazumeva industrijsku preradu koja rezultira dobijanjem novog kvaliteta, kao i popravke trajnih potrošnih dobara itd. Dorada podrazumeva industrijsku doradu pri čemu se ne menja osnovno svojstvo robe, već se mehaničkim, hemijskim i drugim procesima poboljšava njen kvalitet. Roba koja je predmet oplemenjivanja prijavljuje se kao privremeni uvoz. Motiv firme koja vrši lon - posao jeste korišćenje slobodnih kapaciteta koji omogućuju da se ostvari devizni priliv i razbijanje troškova amortizacije.

Londonska berza

Londonska berza je osnovana 1802. god., a 1986. god. je prerasla u Međunarodnu berzu Ujedinjenog Kraljevstva i Republike Irske, mada se i danas popularno naziva "londonska berza". Akcije se kotiraju slicno kao i u Japanu i SAD. Imamo, dakle, glavno tržište (akcije "najjačih" kompanija) i tržište nekotiranih (sa slabijim rejtingom) hartija od vrednosti.

Lukrativno

Sve ono što donosi zaradu, tj. što je unosno, korisno.

Makroekonomija

Predstavlja oblast ekonomije koja se bavi izučavanjem privrede kao celine, u pogledu ukupno proizvedenih roba i usluga, ukupnih prihoda, nivoa zaposlenosti faktora proizvodnje - rada, kapitala i zemlje i opštег kretanja cena. Do tridesetih godina 20. veka ekonomска teorija je uglavnom bila skoncentrisana na pojedinačna preduzeća i privredne grane. Međutim, nakon velike ekonomске krize sa kraja tridesetih, i sa razvojem koncepta nacionalnog dohotka i brojnih drugih statističkih metoda, interesovanje za makroekonomijom naglo počinje da raste. Najvažniji ciljevi makroekonomikske politike su ekonomski rast, stabilnost cena i puna zaposlenost. Reč makroekonomija potiče od grčke reči "makros", što znači veliko, agragatno. Prvi put je ovu reč upotrebio 1948. godine teoretičar Howns.

Maloprodaja

Prodaja robe iz prodavnice za gotovinu.

Manipulacija

Kao faza u životnom ciklusu proizvoda, obuhvata sve one aktivnosti koje se odnose na održavanje upotrebljive vrednosti proizvoda. Ona obuhvata skladištenje, transportovanje, utovaranje, premeštanje robe i dr.

Marginalni (granični) trošak

Promena u ukupnim troškovima kao rezultat proizvodnje dodatne jedinice proizvoda. Izračunava se: $GTR = \Delta UTR / \Delta Q$ gde GTR označava granične troškove, ΔUTR označava promenu u ukupnim troškovima, a ΔQ promenu u obimu proizvodnje. Granični troškovi ne zavise od fiksnih troškova već su determinisani samo varijabilnim troškovima. Znači, ako se proizvede dodatna jedinica, fiksni troškovi se ne menjaju i dodatni fiksni troškovi su nula, pa sledi da granični trošak zavisi od varijabilnih troškova. Kako je pri donošenju određenih vrsta odluka za organe upravljanja preduzećem bitnije da se sagledaju promene u ekstra nastalim troškovima usled promene obima proizvodnje, nego u prosečnim troškovima, to se služe marginalnim troškovima kao putokazom. Odnos marginalnih troškova i prosečnih troškova je značajan indikator za poslovnu politiku preduzeća.

Marka proizvoda

Reč, simbol, termin, ime ili sve to kombinovano. To je obeležje proizvoda određenog proizvođača ili trgovine kojim se izdvaja od drugih.

Marka trgovine

Pod markom trgovine ili trgovinskom markom podrazumevamo proizvode koji se prodaju pod zaštitnim znakom trgovinskog preduzeća. Jedan od poznatijih primera u svetu je trgovinsko preduzeće Marks & Spencer, a kod nas C market.

Marketing miks

Marketing miks je kombinacija kontrolisanih instrumenata marketinga kojima se koristi preduzeće da bi postigao očekivani nivo prodaje na cilnjem tržištu. Tradicionalna klasifikacija instrumenata marketing miska se oslanja na tzv. "4p": proizvod (product), prodajna cena (price), distribucija (place) i promocija (promotion). U savremenim definicijama se pored 4 navedena instrumenta u marketing miks svrstavaju i tzv. "3c": obezbeđenje interesa potrošača (consumerism), racionalno iskorišćenje i kontrola resursa (control) i očuvanje okoline (conservation). U uslužnim delatnostima marketing autori su proširili broj "4p" na "7p" dodajući bitne elemente kao što su: ljudi (people), proces pružanja usluge (process) i fizičku sredinu (physical evidence).

Marketing poslovna koncepcija

Trajna orijentacija privrednih subjekata na potrebe i želje kupca.

Marža

Ukalkulisana razlika u ceni (razlika između nabavne i ukalkulisane prodajne cene robe).

Materijalno poslovanje

Obezbeđivanje potrebnih materijalnih sredstava namenjenih procesu proizvodnje ili izvršavanju usluga. Pored finansijskog poslovanja, materijalno poslovanje je drugi deo ukupnog poslovanja radne organizacije. Ovo poslovanje obuhvata nabavku, transport, uskladištenje i odgovarajuću evidenciju proizvoda. Materijalno poslovanje se prati u materijalnom i robnom knjigovodstvu analitički i sintetički, kao i vrednosno u finansijskom knjigovodstvu.

Medio poslovi

Berzanski poslovi čije izvršenje mora da usledi sredinom meseca. Na nemačkim berzama nisu mogući ovako ugovoreni poslovi.

Menadžment

Upravljanje bilo kojim oblikom organizacije (preduzeće, neprofitne organizacije...) koje vodi ostvarivanju postavljenih ciljeva. Menadžeri su visoko obrazovani profesionalci, i do njihove pojave je došlo zbog neophodnosti odvajanja vlasnika od direktnog upravljanja preduzećem. Po definiciji Mary Parker Folet, menadžment je sposobnost ostvarenja ciljeva preko drugih ljudi.

Meni

Meni predstavlja pregled opcija (funkcija, aplikacija) Lidder-a, koje imaš na raspolaganju u određenoj fazi rada. Na osnovu ponuđenog menija, treba da se opredeliš za određenu opciju, u zavisnosti šta želiš da radiš.

Menica

Pismeni dokument, izdat u strogo zakonskoj formi, u kome se izdavalac (trasant) obavezuje da će u roku isplatiti određeni iznos ili pak poziva drugo lice (trasata) da izvrši tu isplatu. Postoji više vrsta menica. Jedna od njih je sopstvena - kada se izdavalac obavezuje da će sam izvršiti isplatu, dok je vučena ona kojom izvršilac poziva drugo lice, odnosno trasata da izvrši isplatu. Blanko menica je neispunjén menični obrazac snabdeven potrebnim potpisima i zakonski može postati menica čim se ispune ostali bitni podaci. Blanko menica se upotrebljava za obezbeđenje zajma pojedinca ili organizacije - ako dužnik normalno otplaćuje zajam, pri izvršenoj potpunoj uplati blanko menica se vraća dužnicima. Ali, ako dužnik prestane sa otplatama blanko menica se popunjava na ostatak duga, a dug se isplaćuje po meničnom postupku. Sve izjave u vezi sa menicom daju se napismeno i potpisano na menici, a svaki potpisnik na menici je i obveznik. Vreme kada se iznos naznačen na menici mora platiti je menična delatnost, pa na osnovu ovog kriterijuma razlikujemo tri vrste menica: 1. kada je rok plaćanja izričito određen i u samom meničnom tekstu vezan za datum izdavanja (npr. "platite za 4 meseca od danas - pa sledi datum"); 2. menica po viđenju, tj. menica koja je plativa čim se poneše na naplatu i sadrži klauzulu "platite po viđenju"; 3. menica na određeno vreme po viđenju - menica koja je plativa u određenom roku po viđenju, naznačeno u samoj menici (npr. "platite u roku od 5 dana po viđenju").

Merčendajzing

Merčendajzing je povezan sa pojmom merchandise koji u engleskom jeziku označava robu kojom se trguje. Pojam merčendajzing u stranoj literaturi najsličniji je pojmu komercijale u našoj terminologiji, i po pravilu, označava funkciju nabavke i prodaje. Merčendajzing protumačen na taj način predstavlja najvažniju funkciju u trgovačkom sastavu. Merčendajzing u užem smislu reči se često kod nas doživljava kao unapređenje prodaje, odnosno podrazumeva sve aktivnosti u prodajnom prostoru povezane sa samom robom, kao što je pozicioniranje i izlaganje robe, promotivne aktivnosti unutar prodajnog prostora i slično. Čak i u ovom užem smislu reči, pojam je i kod nas i u svetu doživeo određenu transformaciju od vremena kada je uglavnom značio estetsko uređenje police, odnosno mesta gde je roba bila izlagana. Danas merčendajzing često označava praksu ili politiku asortimanu, cena, izlaganja i promocije unutar prodajnog prostora. Često se koristi i pojam vizuelni merčendajzing koji obuhvata programska rešenja kao što je, na primer, Spaceman koji omogućava vizualizaciju prodajnog prostora, odnosno police, kao kvalitetniju primenu odluka o asortimanu i cenama u prodajnom prostoru.

Merkantilizam

Ekonomski pravac koji se razvio u Zapadnoj Evropi u periodu od XV do XVII veka i vezuje se za raspad feudalizma i uspon kapitalizma. Merkantilisti ističu da je bogatstvo novac, do novca se dolazi kroz spoljnu trgovinu, tj. kroz veći izvoz od uvoza. Rani merkantilisti su čak u potpunosti zabranjivali uvoz i zalagali su se za razvoj zanatstva. Predstavnici ovog opravca ekonomije su A. Sera (Italija), Ž. Boden i A. Monkretje (Francuska), T. Man i Dž. Stjuart (Engleska).

Metalurgija

Metalurgija obezbeđuje sirovine metaloprerađivačkoj industriji. Može biti: - crna, obuhvata proizvodnju sirovog gvožđa i čelika; - obojena, obuhvata proizvodnju svih ostalih metala i odgovarajućih poluproizvoda.

Mikroekonomija

Mikroekonomija za predmet analize ima ponašanje pojedinačnih ekonomskih subjekata: preduzeća, domaćinstava i pojedinaca, kao i raspodelu ukupno ostvarenog proizvoda i prihoda. Mikroekonomija proučava pojedince i kao ponuđače rada i kapitala, i kao krajnje korisnike gotovih proizvoda. Takođe i preduzeća se posmatraju sa dva aspekta: kao ponuđači roba i usluga i kao korisnici rada i kapitala. Pri analizi ponašanja i pojedinaca i preduzeća uzimaju se u obzir odnosi koji vladaju na tržištu (da li postoji potpuna ili ograničena konkurenca, ili pak monopol). Mikroekonomija proučava i tržište i druge mehanizme pomoći kojih se uspostavljuju relativne cene između proizvoda i usluga, i pomoći kojih se vrši alokacija resursa.

Monetarizam

Škola ekonomске misli po kojoj su poremećaji u monetarnom sektoru glavni uzročnici ekonomskih kriza. Predstavlja ekonomski pravac koji pokušava da objasni nastanak kriza u privredi. Monetarizam kao pojam je uveo Karl Bruner 1968. godine, mada je ova teorija nastala nešto ranije (pre svega se misli na dela Miltona Fridmana). Po monetaristima ključnu ulogu u regulisanju ekonomskih tokova ima novac. Monetarizam pretpostavlja da su tržišna konkurenca, fleksibilnost i potpuna liberalizacija tržišta, uz povlačenje države najbolji lek protiv inflacije. Osnovni postulati monetarizma su : a) inflacija je monetarni fenomen, b) postoji direktna zavisnost cena od količine novca u opticaju, c) promene dohotka i zaposlenosti su, pod delovanjem monetarnih impulsa, u kratkom roku značajne i brze, ali su spore i male na dugi rok, d) postoji značajno odgođeno delovanje (time lag) promena novčane mase na cene i to 6-24 meseca u vrhu i 6-12 meseci u dnu privrednog ciklusa, e) smanjenje inflacije neće dovesti do smanjenja nezaposlenosti i obrnuto, ali povećanje inflacije će dovesti do povećanja nezaposlenosti. Onivač ove škole (pravca) je Milton Friedman.

Monopol

Tržišna situacija gde na strani ponude stoji samo jedan prodavac a na strani tražnje mnoštvo kupaca; takođe, pravo države da jedina bude prodavac određene robe.

Monopson

Situacija na tržištu kada postoji samo jedan kupac.

Nadzorni odbor

Telo za ostvarivanje kontrolne funkcije u društвima kapitala. Osim drugih modaliteta ostvarivanja ove funkcije, poput revizora, unutrašnje kontrole, kontrolora knjiga, eksperta manjine po kapitalu i slično, vlasnici društava kapitala preko svoje skupštine (izuzev predstavnika zaposlenih, koji se biraju na način utvrđen kolektivnim ugovorom) mogu imenovati i poseban organ – nadzorni odbor. Sva relevantna pitanja bitna za rad nadzornog odbora regulišu se ili samim zakonom ili statutom i poslovnikom o radu (može i kombinovano što je i najčešći slučaj). Nadzorni odbor, po pravilu: vrši nadzor nad radom uprave društva kapitala i izvršnog odbora direktora, pregleda periodične i godišnje obraćune i utvrđuje da li su sastavljeni u skladu sa propisima, pregleda i usvaja izveštaje ovlašćenih revizora, utvrđuje da li se poslovne knjige i druga dokumenta društva vode uredno i u skladu sa propisima, a može ih dati i na veštačenje; pregleda izveštaje koji se podnose skupštini o poslovanju, bilansima i poslovnoj politici preduzeća; pregleda predloge za raspodelu dobiti; donosi poslovnik o svom radu. Osim ovog opштeg delokruga, nadzorni odbor može imati i specijalni delokrug: sazivanje skupštine pod određenim uslovima, učestovanje u radu skupštine, davanje predloga za dnevni red skupštine, zastupanje društva u sporu protiv uprave društva i slično. Članovi nadzornog odbora mogu biti opozvani na isti način na koji su birani. S druge strane, pitanje imovinske odgovornosti članova nadzornog odbora za štetu koju svojim čинjenjem ili nečinjenjem prouzrokuju društву kapitala, čak i ako je u određenoj meri u zakonodavstvu i regulisano, u praksi ostaje prilično nedefinisan i retko primenjiv oblik odgovornosti.

Negativna klauzula

Klauzula kojom se dužnik obavezuje da pre potpunog izmirenja obaveza, neće ulaziti u nove obaveze, davanjem specijalnog obezbeđenja. Takva obaveza dužnika sadržana je u uslovima za odobravanje zajma i prema njoj, dok traje postojeći zajam, dužnik ne može davati posebna obezbeđenja za nove zajmove (npr. obaveza emitentka hartija od vrednosti da u toku trajanja zajma svoju imovinu ne otuduje niti da je tereti založnim pravom, hipotekom, a ako to čini, da to onda čini istovremeno i sa dotadašnjim poveriocima zajma).

Negativna tražnja

Nastaje kada veći deo tržišta ne želi proizvod, pa je čak spreman da plati određenu cenu da bi izbegao proizvod ili uslugu.

Neiskupljiva obveznica

Obveznica koja ima neke karakteristike dugoročne obveznice, a i izvesne karakteristike akcije. Vlasniku obezbeđuje fiksnu kamatu, ali on ne učestvuje u upravljanju preduzećem koje je tu obveznicu emitovalo. Po tome je slična običnoj dugoročnoj obveznici. Obaveza preduzeća da isplaćuje fiksne kamate nije vezana za finansijski rezultat; fiksna kamata na neiskupljive obveznice plaća se o roku dospeća, kao i svaka druga obaveza. Nema fiksirani rok dospeća, što znači da je ona trajni izvor finansiranja (što pak ne znači da je izdavalac ne može otkupiti, tj. povući, ako to vlasnik prihvata, po čemu je slična akciji).

Nepokretne stvari (nekretnine)

Stvari koje se ne mogu prenesti sa jednog mesta na drugo bez oštećenja njihove suštine (zgrade, zemljište i sl.).

Nepravilno ukršteni devizni kursevi

Na deviznom tržištu moguće je da postoje i nepravilno ukršteni devizni kursevi (nasuprot pravilno ukrštenim deviznim kursevima), što znači da npr. kurs dolara u evrima nije jednak recipročnoj vrednosti kursa evra u dolarima, tj. ako je kurs evra u SAD 0,4, onda, umesto da kurs dolara u Nemačkoj bude 2,5 EUR, on iznosi npr. 2,6 EUR. U ovakvoj situaciji će oni koji menjaju dolare u evre odlaziti na tržište Nemačke, jer će za isti iznos dolara dobiti više evra, a oni koji menjaju evre u dolare posao će obavljati na tržištu SAD jer će za određeni iznos dobiti više dolara. Korišćenje ovih razlika u deviznim kursevima na dva tržišta radi ostvarenja dobitka naziva se diferencijalnom arbitražom. Nepravilno ukršteni devizni kursevi pružaju priliku da dobitak ostvare i oni koji raspolažu sa funtama. To će postići ako funte na tržištu SAD zamene u dolare, potom ove dolare zamene u Nemačkoj za evre i konačno marke za funte. Ovaj posao se naziva konverzionom arbitražom. Videti: devizni kurs.

Neslužbena berza

Berza na kojoj se trguje hartijama od vrednosti bez kontrole njihove stvarne vrednosti. Deo je vanberzanskog tržišta na kome se posao obavlja posle završetka berzanskog sastanka. Posle završenih kotacija na berzi, berzanski nalozi za kupovinu ili prodaju između banaka realizuju se telefonom. Na neslužbenoj berzi, privatni investitori ređe učestvuju. Inače, trend na ovim berzama može da ukaže na mogući trend sledećeg berzanskog dana. Na pariskoj berzi nalazi se u sporednim hodnicima (kulisa).

Neto

Čist iznos po odbitku određenih delova. Primer: neto plata - lični dohodak po odbitku poreza koji se na njega plaćaju; neto težina - težina predmeta po odbitku težine ambalaže; neto izvoz - izvoz umanjen za uvoz.

Nezaposlenost

Skup pojedinaca koji trenutno nisu zaposleni bilo zato što prelaze na drugo radno mesto ili zato što nisu u stanju da nadu odgovarajući posao pri postojećem nivou nadnica. Bitno je naglasiti da u nezaposlene spadaju one osobe koje su radno-aktivne i koje traže posao. Ovo je bitno, jer postoji i tzv. dobrovoljna nezaposlenost, kada pojedinci ne žele da rade. Smatra se da izvestan broj nezaposlenih predstavlja normalnu pojavu (tzv. prirodna stopa nezaposlenosti). Ako se ovaj broj kreće ispod 5% - tada se smatra da postoji puna zaposlenost.

Nominalan

Nominalan znači iskazan u tekućim novčanim jedinicama, bez uklanjanja uticaja inflacije.

Novac

Svaka stvar, papir ili metal koji država svojim autoritetom proglaši za zakonsko sredstvo plaćanja.

Obligaciono-pravne hartije od vrednosti

Hartije od vrednosti koje sadrže neko pravo potraživanja svojih vlasnika od njegovih dužnika. Njihov je sadržaj neka tražbina, najčešće izražena u izvesnoj svoti novca, u kom slučaju predstavljaju novčane hartije od vrednosti ili efekte. Ta je vrsta hartija od vrednosti najbrojnija i istovremeno najznačajnija za bankarsko poslovanje. U grupi ovih hartija od vrednosti su: ček, menica, obveznica, potvrda o deponovanim sredstvima, blagajnički zapis, komercijalni zapis, štedna knjižica i dr. Izvršenje obaveze po tim hartijama vrši se njihovim podnošenjem (prezentiranjem), zbog čega se nazivaju i prezentacionim hartijama.

Obračunska valuta

Valuta koja se ugovara između dve ili više zemalja i u kojoj će se obavljati međusobno fakturisanje i obračunavanje poslova.

Obračunski bilans

Bilans međunarodne aktive i pasive. Pokazuje stanje dugova i potraživanja zemlje u odnosima sa ostalim svetom u određenom vremenskom momentu. Saldo obračunskog bilansa je zbir godišnjih salda tekućeg dela platnog bilansa. Pokazuje stepen zaduženosti jedne zemlje.

Obračunsko mesto

Mesto u međunarodnom klirinškom sistemu plaćanja - gde se registruju sva dugovanja i potraživanja u odnosu na klirinšku zemlju i gde se ona obračunavaju, odnosno prebijaju. Obično se vodi u centralnoj banci svake zemlje učesnika u kliringu, gde se vodi i zbirni obračunski (klirinški) račun preko koga se vrše prebijanja.

Obrtna sredstva

Novčani izraz onih sredstava koja su uložena u zalihe ili potrošni materijal, ili sredstva utrošena za kreditiranje kupaca, ili postojeća gotovina. Izvori ovih sredstava mogu biti sopstveni kapital preduzeća i dobijeni krediti.

Obveznice

Obveznice spadaju u kategoriju hartija od vrednosti (HOV) instrumenata duga. Ova kategorija HOV odražava kredite, tj. dužničko-poverilačke odnose. U svetu postoji veliki broj pojmoveva kao što su: note, debenture, bonds, itd. kojima se označavaju HOV - instrumenti duga. Obveznice možemo definisati kao HOV koje svome vlasniku garantuju isplatu kamate i glavnice po unapred utvrđenom redosledu. Na primer, za dugoročne obveznice isplata kamate se vrši najčešće dva puta godišnje, na osnovu prezentacije kupona, dok se isplata glavnice vrši na dan dospeća obveznice. Za obveznice se često sreće naziv HOV sa fiksnim prinosom, pošto je kamatna stopa fiksna i unapred poznata. Ovakva definicija obveznice nije u potpunosti adekvatna, jer postoje i obeznice sa promenljivom kamatnom stopom, i prihodne obveznice, čiji je prihod varijabilan.

Odustanica

Suma novca koju jedna stranka obećava da će isplatiti, za slučaj da preispunjena ugovorene obaveze raskine ugovor.

Okruženje

Sredina, okolina, skup svih uticaja, prirodnih i društvenih, na sistem i njegove podsisteme i aktivne elemente koji ga čine. Postojanje okruženja i povezanost sa njim uslov je opstanka bilo kog društvenog sistema, a time i svakog ekonomskog sistema. Pored uticaja okruženja na sistem, postoji i povratno dejstvo sistema na okruženje, tj. deluje povratna sprega sistem- okruženje.

Oligopol

Tržišna situacija kada postoji mali broj prodavaca istog ili sličnog proizvoda.

Oportunitetni trošak

Količina jednog dobra kojeg se moramo odreći da bismo proizveli dodatnu jedinicu nekog drugog dobra.

Optimizacija

Maksimiziranje obima proizvodnje za date troškove ili minimiziranje troškova za dati obim proizvodnje.

Organizaciona kultura

Set vrednosti, očekivanja, običaja i tradicija u preduzeću, koji dominantno određuju ponašanje zaposlenih. To su nepisana pravila ponašanja u jednom preduzeću.

Organizaciona struktura u preduzeću

Međusobni odnos delova preduzeća i njihov odnos prema celini. Formiranje organizacione strukture u preduzeću obuhvata: frakcionisanje zadataka preduzeća na manje pojedinačne zadatke, korišćenje zajedničkih kvaliteta rada u izvršavanju pojedinih zadataka i uspostavljanje funkcionalnih odnosa između pojedinih zadataka.

Osiguranje

Privredna delatnost čiji je osnovni zadatak zaštita od rizika koji ispunjava osiguravač (osiguravajuća kompanija), stvarajući fondove i dovoljno veliku zajednicu osiguranika (lica koja se osiguravaju), kako bi bez problema mogao u svakom trenutku isplatiti osiguraniku ili nekom trećem licu naknadu za nastalu štetu. Kao što se iz definicije može videti, rizik jeste osnova za razvoj osiguranja. Rizik je neizvesnost u pogledu nastanka nekog događaja u budućnosti. Osiguravajuće kompanije (osiguravači), dakle, prikupljaju sredstva (u vidu premija osiguranja) od (velikog broja) osiguranika i stvaraju homogene grupe osiguranika koji su se osigurali od istog rizika. Tako da ukoliko u toku godine imamo 1000 zaključenih ugovora o osiguranju imovine (od požara, poplave, zemljotresa i sl.) možemo na osnovu poznavanja verovatnoće nastanka osiguranog slučaja, vrlo precizno utvrditi npr. da će se šteta morati isplatiti u 10 slučajeva. Prema predmetu, osiguranje možemo podeliti na osiguranje lica i osiguranje imovine.

Osiguranje imovine

Osiguranje imovine je druga grana osiguranja čiji je prevashodni cilj naknada štete koja nastaje na toj (osiguranoj) imovini. Osnovna razlika između osiguranja lica i osiguranja imovine se ogleda u činjenici da kod osiguranja imovine možemo egzaktno utvrditi vrednost nastale štete što nije slučaj sa osiguranjem lica. Osiguranje imovine se deli na osiguranje stvari i osiguranje od građanske odgovornosti. Osiguranje kao delatnost, koja je veoma značajna kako sa stanovišta same zaštite osiguranika tako i za celokupnu nacionalnu ekonomiju, u velikoj meri zavisi od nivoa životnog standarda stanovništva i stabilnosti nacionalne valute. Tu se radi o dugoročnim ugovorima (na više godina), tako da monetarna nestabilnost (inflacija) negativno utiče na zaključivanje ugovora o osiguranju, iz prostog razloga što su tada isplaćene osigurane sume u novčanim jedinicama manje vrednosti od onih kojima je osiguranik uplaćivao premiju osiguranja.

Osiguranje lica

Osiguranje lica je vrsta osiguranja u kome se nastali rizici kod osiguranja lica ne mogu realno nadoknaditi, već se samo posledice nastupanja štetnog događaja mogu ublažiti materijalnim sredstvima, tj. isplatom osigurane sume. To su razni slučajevi povreda, invaliditeta, aktiviranja bolesti i na kraju smrtni slučajevi. Sa nastankom osiguranog slučaja aktivira se obaveza osiguravajuće kompanije da se isplati osigurana suma. Osiguranje lica se dalje može podeliti na osiguranje života i osiguranje od posledica nesrećnog slučaja.

Osnovna sredstva

O.s. ako ih gledamo kao vrednost, sporo se menjaju i traju duže od godinu dana.
- Da bi privredni subjekat obavljao svoju delatnost ili izvršavao zadatke zbog kojeg je konstituisan mora raspolažati sa određenim obimom i strukturom osnovnih i obrtnih sredstava. - O.s. sukcesivno prenose svoju nabavnu vrednost na proizvedene učinke u nizu uzastopnih obračunskih perioda korišćenja ili upotrebe. - Kada su osnovna sredstva u takvom stanju da ne mogu više da se koriste niti da se prodaju na tržištu, organ upravljanja preduzeća formira komisiju za rashodovanje o.s. - Prema položaju O.S. u procesu reprodukcije razlikuju se osnovna sredstva u upotrebi, u pripremi i van upotrebe. O.s. u upotrebi su: zemljišta, građevinski objekti, oprema, dugogodišnji zasadi, takozvane imaterijalne investicije u koje spadaju materijalna prava i osnivačka ulaganja. O.s. van upotrebe su onaj deo osnovnih sredstava koji se nalaze u preduzeću ali zbog izmenjenog proizvodnog asortimana nisu u funkciji.

Osnovna sredstva (stalna sredstva sredstva za rad)

Osnovna sredstva se koriste u dužem periodu vremena i postepeno prenose svoju vrednost na nove proizvode, zato što služe u više uzastopnih radnih procesa a zamenjuju se novim sredstvima tek onda kada se više ne mogu koristiti. Za vreme svog trajanja ona, po pravilu, prenose celokupnu vrednost na nove proizvode. Ona su rezultat čovekovog rada (osim zemlje) i imaju vrednost koja opet zavisi od količine rada utrošenog za njihovu prizvodnju.

Osnovni finansijski izveštaji

Osnovni finansijski izveštaji jesu bilans stanja, bilans uspeha i izveštaj o tokovima sredstava (cash flow). Kroz ova tri izveštaja revizori (interni i eksterni), vlasnici uloženog kapitala, poslovni partneri, država (zbog utvrđivanja poreza) i šira javnost su u mogućnosti da ocene poslovanje datog privrednog subjekta.

Otkaz zajma

Pravo dužnika da zajam posle više godina (obično pet) otkaže. Poverilac po zajmu, po pravilu, nema pravo da otkazuje zajam ali ima mogućnost da svoje hartije od vrednosti proda preko berze. Većina zajmova može se otkazati pre isteka roka dospeća i ta mogućnost mora biti sadržana u uslovima za raspisivanje zajma. Dužnik će otkazati zajam kada mu sredstva više nisu potrebna ili kada veruje da će moći nabaviti nova pod povoljnijim uslovima.

Otkupljive obveznice

Obveznice s fiksnom kamatom koje njihovi imaoци mogu da naplate u određenom trenutku, pre dospeća, a po nominalnoj ceni. Njihovi vlasnici će to učiniti kada na tržištu poraste kamatna stopa u odnosu na kamatnu stopu koju te obveznice nose. Ova vrsta obveznica uvedena je osamdesetih godina.

Otpremnica

(Dostavnica, Prijemnica, Propratnica, Ispratnica...) Dokument, koji ide uz robu. Roba ne sme da izade iz firme bez propratnog dokumenta. Taj dokument mora da sadrži naziv robe, količinu, datum, ime firme iz koje je krenula, ime firme u koju ide i ime osobe, koja je robu preuzela.

Otpremnica (2)

Otpremnica je dokument na osnovu koga se otprema roba iz magacina koja je prodata kupcima. Otpremnicu izdaje magacioner na osnovu naloga komercijalne odnosno prodajne službe o otpremi određene količine robe za određenog kupca na određeno mesto.

Otpremnina

Pravo radnika na određenu sumu novca u slučaju prestanka radnog odnosa po osnovu otkaza koji je dobio od poslodavca, pri čemu radnik mora da ispunjava određene uslove.

Paket akcija

Posedovanje znatnog broja akcija jednog akcionara u akcionarskom društvu, što mu obezbeđuje bitan uticaj na to društvo: posedovanje npr. samo 5% akcija može da iznudi sazivanje skupštine akcionara, a kvalifikovana manjina (manjina koja poseduje više od 25% akcija) može blokirati sve odluke skupštine akcionarskog društva za čije je donošenje potrebna kvalifikovana većina (izmene statuta, povećanje ili smanjenje kapitala i sl.). Onaj ko poseduje više od 75% akcija nekog društva obezbeđuje sebi gotovo potpun uticaj na to društvo.

Panel

Jedan od načina za prikupljanje podataka od potrošača i kanala prodaje. U upotrebi su dva tipa panela. Prvi je kontinuirani, kada ispitanici saopštavaju tražene informacije u redovnim vremenskim intervalima. Drugi tip panela je intervalni, kada se podaci od ispitanika prikupljaju prema potrebi. Razlikujemo panel potrošača, trgovaca i TV gledalaca.

Panel istraživanje

Kontinuelno istraživanje ponašanja istih ispitanika u dužem vremenskom periodu.

Paretov optimum

Paretov optimum opisuje situaciju u kojoj nijedan pojedinac ne može poboljšati svoj položaj, a da neki drugi pojedinac ne doživi pogoršanje svog položaja. Ovo znači da su proizvodnja, razmena i potrošnja tako efikasno organizovane da nikakva reorganizacija ovih aktivnosti ne bi donela koristi nekom od aktera, a da se pri tom ne pogorša položaj drugih.

Pasiva

Sva sredstva koja se nalaze raspoređena u aktivi imaju svoje poreklo i nečije su vlasništvo. Sredstva posmatrana po izvorima ili vlasništvu obrazuju pasivu. Ti izvori su heterogeni, ali se mogu i grupisati u dve osnovne grupe: sopstveni izvori preduzeća i pozajmljeni izvori. Sopstvene izvore obrazuju ulozi osnivača (vlasnika). Njih preduzeće (uspešnim) poslovanjem uvećava. U zavisnosti od pravne forme sopstvene izvore obrazuju: ulog inokosnog vlasnika, ortački ulozi, akcijski kapital i slično. Pozajmljene izvore formiraju razne vrste zajmova ili dugova i tekućih obaveza. Do njih se dolazi uglavnom iz dva razloga: a) što preduzeće nema dovoljno sopstvenih izvora za planirani (željeni) obim poslovanja i b) iz uobičajene prakse da se akt prodaje deli u dva uobičajena čina od kojih je prvi ugovaranje kupoprodaje i primopredaja stvari ili činjenje usluga a drugi čin gotovinsko ili bezgotovinsko (virmansko) plaćanje. Sve pozajmljene izvore, prema roku dospeća, delimo u tri grupe: dugoročni zajmovi, kratkoročni zajmovi (do jedne godine) i tekuće obaveze.

Patent

Novo rešenje određenog tehničkog problema koje se može zakonski zaštititi, jer se može primeniti u nekoj privrednoj delatnosti.

Penzioni fondovi

Vrsta finansijskih institucija (državnih ili privatnih, samostalnih ili pod okriljem preduzeća, banaka i sl.) specijalizovanih za penzиона osiguranje. Oni funkcionišu po sledećem principu: zaposleni (svi, ako je osiguranje obavezno, ili oni koji su dati fond izabrali, ako je dobrovoljno) upravljaju tokom svog radnog veka određeni doprinos (procentualno) iz ličnog dohotka u fond, koji ulaže prikupljena sredstva u obveznice države i privrede, hipoteke, akcije (i druge profitonosne investicije - uostalom, kao i ostali institucionalni investitori). Na osnovu prava stečenog ovim uplatama, svako zaposleno lice kada pređe određenu starosnu granicu, doživotno ili ograničeni broj godina (opet zavisno od propisa i izbora svakog pojedinca), redovno ili u nepravilnim razmacima, prima (ili podiže) određenu sumu - penziju.

Planiranje

Svesno predviđanje, praćenje i usklađivanje budućih strategija nekog preduzeća, respektujući faktore i elemente kako unutar preduzeća, tako i one iz okruženja.

Platni bilans

Pregled svih ekonomskih transakcija obavljenih u određenom periodu (najčešće godinu dana) između rezidenata (stalnih stanovnika) jedne zemlje i rezidenata drugih zemalja. Statistika platnog bilansa prihvata princip registrovanja transakcija u momentu prelaska granice.

Poček

Sistem pomoću koga se roba i/ili usluge obezbeđuju na odloženo plaćanje umesto da se plate odmah. Kredit može dati prodavac ili banka. Razlikujemo trgovinsko-priredni kredit, kada je kupac poslovno lice i potrošački kredit, kada je kupac pojedinac.

Podaci

Registravane činjenice koje se odnose na izučavani problem. Informacije su obrađeni podaci.

Polipol

Tržišna situacija u kojoj se sučeljavaju proizvođači koji svi proizvode različite proizvode i koji su prisutni u srazmerno velikom broju na posmatranom tržištu. Takođe polipol karakteriše to da ni kupci nisu indiferentni u odnosu na proizvod (kao ni na ličnost prodavca), bilo zbog racionalne ili neracionalne opredeljenosti, zbog uticaja navika ili pak geografskih razloga. U navedenim uslovima prodavci ne vode međusobnu borbu samo uobičajenim sredstvima, već menjaju ponuđeni proizvod u želji da ga prilagode ukusima potrošača, vode i opsežne kampanje da bi uticali na navike i potrebe kupaca, menjajući ih. Svrha reklamnih napora jeste vezivanje kupaca za datu firmu, pri čemu je moguće do izvesne mere podići cenu bez bojazni da li će klijentela biti izgubljena. Pošto svi proizvode različite proizvode, a reč je o takvoj tržišnoj situaciji u kojoj je broj učesnika u tržišnim zbivanjima dovoljno veliki, njihove pojedinačne akcije, bilo u vezi sa cenama ili sa obimom proizvodnje, imaju neznatan uticaj, pa se može smatrati da ne pogađaju ostale. Međuzavisnost je, dakle, manja nego u oligopolu, gde bi svaka promena u navedenim determinantama poslovne politike morala izazvati odgovarajuće promene kod jednog ili više konkurenata. U polipolu svaki proizvođač računa sa posebnom (dakle i različitom) krivom tražnje u odnosu na ostale odgovarajuće proizvođače.

Politika cena

Principi i kriterijumi, tj. načela i stavovi kojima se usmerava donošenje odluka o cenama roba i usluga. Politikom cena se izražava uticaj države na visinu cena i relativnih odnosa cena među proizvodima i uslugama.

Poluproizvodi

Učinci na kojima je izvršen izvestan prerađivački rad, ali podležu daljoj preradi da bi dobili oblik finalnih proizvoda. Poluproizvodi potiču iz industrije i zajedno sa sirovinama, sklopovima i polusklopovima, čine međufazne proizvode, tj. služe kao predmeti rada u višim fazama procesa proizvodnje. U međufazne proizvode spadaju i usluge koje pojedina preduzeća vrše na račun drugih preduzeća. Poluproizvodi predstavljaju rezultat delimične obrade sirovina. Ta obrada je zaokružena celina jer bez toga poluproizvodi-polufabrikati ne bi mogli biti predmet prodaje, niti bi imali obeležje proizvoda uopšte (pšenica, gvozdena ruda). Osnovna ekonomska karakteristika poluproizvoda je da služe reprodukcionim ciljevima i da prolaze kroz dalje faze prerade.

Ponderisana aritmetička sredina

Ako se javlja dva ili više elemenata koji imaju istu vrednost (frekvencija elemenata je veća od 1) onda se vrednost elemenata množe frekvencijom, a zbir svih vrednosti deli ukupnim brojem elemenata.

Ponuda

Izjava kojom se jedno lice deklariše spremnim da zaključi ugovor, po uslovima koji su navedeni u ponudi.

Popis

Statistički metod posmatranja određenog, teritorijalno ograničenog statističkog skupa radi pribavljanja informacija o njegovoj strukturi po datim obeležjima u određenom momentu. Svaki popis ima svoju izgrađenu tehniku. Popisom se obuhvataju sve jedinice statističkog skupa u određenom vremenskom momentu, tzv. kritičnom momentu. U knjigovodstvu se popisom periodično utvrđuje stvarno stanje imovine, da bi se uporedilo sa knjigovodstvenim. Na ovaj način se knjigovodstveni podaci ažuriraju. Pošto su popisi skupe akcije, zamenjuju se posmatranjem pomoću uzorka u situacijama kada je to moguće.

Poreski sistem

Skup svih poreza koji se naplaćuju u jednoj državi radi njenog funkcionisanja u sprovođenju aktuelnih politika. Postoji više vrsta poreza, posrednih i neposrednih, proporcionalnih, progresivnih i degresivnih. Zajednički zadaci su obezbeđenje robno-novčane ravnoteže i raspodela mase poreza na obveznike. Kod porezivanja utvrđuje se propisivanje obveznika, utvrđivanje osnovice, utvrđivanje poreske stope i izračunavanje poreza primenom date stope na utvrđenu osnovicu. Poreskom osnovicom se uočava stepen ravnomernosti.

Porez na dodatu vrednost

Zaračunava se i naplaćuje prilikom svakog prometa proizvoda i usluga kojima poreski obveznik dodaje određenu vrednost. Poreski obveznik naplaćuje porez na dodatu vrednost od svog kupca i plaća porez na dodatu vrednost svom dobavljaču. On je obavezan da na kraju poreskog perioda (mesečni, tromesečni) predla poresku prijavu i uplati razliku između naplaćenog i plaćenog poreza na dodatu vrednost poreskoj upravi. Ukoliko je porez plaćen dobavljačima veći od poreza zaračunatog kupcima, ima pravo da trazi povrat više plaćenog poreza (i navuče inspekciju na vrat) ili da razliku prenese kao akontaciju za sledeći poreski period. Na kraju poreski teret u potpunosti pada na krajnjeg potrošača. Poreski obveznik je dužan da svoju poresku obavezu plati i da sačuva sve podatke i dokumente za inspekciju poreskih organa.

Portfelj akcija (portfolio)

Portfelj akcija je kolekcija raznovrsnih akcija koje investitor kupuje i kojima trguje. Diverzifikacija akcija predstavlja disperziju akcija različite rizičnosti i različitih prinosa da bi se smanjila prosečna stopa rizika celokupnog portfelja akcija.

Porudžbenica

Dokument, kojim kupac poručuje neku robu.

Poslovna alijansa

Objedinjavanje privrednih subjekata radi ostvarenja određenih ekonomskih interesa. Najčešće se ostvaruje osnivanjem novog privrednog subjekta koji treba da omogući ostvarenje zajedničkih interesa udruženih članova. Može biti dobrovoljno, kada subjekti sami tome pristupaju, i obavezno, kada o tome odlučuju organi vlasti.

Postprodajne aktivnosti

Period postprodaje otpočinje dolaskom proizvoda kod krajnjeg korisnika i traje do njegovog potpunog nestanka odnosno preobražaja u druge, željene ili neželjene proizvode. Postprodaja obuhvata tri faze: korišćenje, održavanje i odbacivanje proizvoda. Sa aspekta marketinga, postprodajne aktivnosti pre svega znače održavanje stalnog kontakta sa kupcima radi omogućavanja besprekornog korišćenja prodatog proizvoda i radi vezivanja kupaca za preduzeće, u smislu ostvarivanja ponovljenih kupovina.

Potencijal tržišta

Maksimalno mogući obim proizvoda i usluga koji se mogu prodati na jednom tržištu od strane svih ponuđača. Označava se i kao absorpciona sposobnost tržišta.

Potraživanje

Imovinsko-pravni odnos poverioca i dužnika u kome poverilac ima pravo da od dužnika traži izmirenje duga u novcu, stvarima, ili radom na osnovu izričitog priznanja duga od strane dužnika i na osnovu utuživih (ili verovatno utuživih) dokaza o obavezi dužnika kojima poverilac raspolaže. Prema stepenu zagarantovanosti, potraživanje može biti: potraživanje bez posebnog osiguranja; hipotekom osigurano potraživanje; privilegovano naplativo potraživanje (naplativo pre svih drugih, pa i hipotekom osiguranih potraživanja). Prema verovatnoći naplativosti, potraživanja mogu biti: naplativa, sumnjiva, sporna i nenaplativa.

Potrebe

Zahtevi ljudi kao potrošača za proizvodima i uslugama, a da bi se otklonilo osećanje nezadovoljenosti i istovremeno ostvario željeni nivo blagostanja. Mogu biti urođene i stečene.

Potrošne stvari

One stvari koje se fizički ili ekonomski iscrpljuju posle prve upotrebe i ne mogu se više upotrebljavati (npr. benzin, hrana itd).

Poverilac

Subjekt iz obligacionog odnosa koji ima pravo da od drugog lica (dužnika) traži da nešto učini, nešto da da ili da se uzdrži od nekog činjenja (na koje bi inače imao pravo).

Povrat

Vraćanje neke robe (dokumenti, koji idu uz povrat su knjižno zaduženje ili knjižno odobrenje, u zavisnosti u kom se pravcu vrši povrat). Knjigovodstveno, povrat se naziva STORNO dokumenta.

Pranje novca

Pojam koji označava prikrivanje stvarnog porekla novca koji se nalazi u opticaju. To je finansijska operacija kojom se određena suma novca šalje preko brojnih deponenata (i brojnih računa) kod različitih banaka, kako bi se onemogućile zvanične državne agencije da uđu u trag tom novcu. Novac koji se "pere" najčešće potiče iz kriminalnih radnji, kao što su prostitucija, droga i slično. Postoji više tehnika "pranja novca", a jedna od danas najpoznatijih je "usitnjavanje" kojim se mnoštvo malih količina novca deponuje kod velikog broja međusobno nepovezanih banaka. U SAD-u se ide na uloge do 10.000\$, jer je to limit iznad koga se obavezno mora dokazati poreklo novca. Sa sve većom internacionalizacijom finansijskih tržišta, redukcijama devizne kontrole banaka i povećanjem tajnosti računa, otvaraju se ogromne mogućnosti za nesmetan transfer kapitala koji potiče iz kriminalnih radnji. Za sada su samo SAD, Kanada, Velika Britanija, Francuska, Luksemburg i Švajcarska jasno stavile do znanja da će se njihova finansijska zakonodavstva boriti protiv ovakvog vida legalizovanja novca stečenog na ilegalan način. Ono što je neophodno u ovom trenutku je internacionalna devizna kontrola koja bi, nesumnjivo, imala mnogo više uspeha od nacionalnih.

Pravilno ukršteni devizni kursevi

Situacija kada je odnos dve valute isti na svim deviznim tržištima, npr. kurs marke u SAD je jednak recipročnoj vrednosti kursa dolara u Nemačkoj, kurs funte u SAD je recipročna vrednost kursa dolara u V. Britaniji, a odnos između marke i funte se može dobiti iz njihovog odnosa prema dolaru (ovo se normalno odnosi na sve valute). Ako je kurs marke u SAD 0,4 (ovo je izraženo kao direktno notiranje, odnosno cena jedinice strane valute se iskazuje u domaćem novcu) onda u uslovima pravilno ukrštenih kurseva je kurs dolara u Nemačkoj 2,5. U ovim uslovima sasvim je svejedno da li marke kupujemo u SAD ili u V.Britaniji i da li ih plaćamo dolarima ili funtama. Videti: devizni kurs, nepravilno ukršteni kurs.

Pravna lica

Udruženja pojedinaca, organizacije koje obavljaju određene delatnosti saglasno pravu i moralu. Za obavljanje te delatnosti potrebno je da postoji posebna imovina, nezavisna od one koju svaki udruženi pojedinac ima. Ta imovina predstavlja osnovu za vršenje delatnosti.

Prebivalište (domicil)

Mesto u kome se jedno lice nastanilo sa namerom da u njemu slobodno živi. U njemu lice vrši svoja prava i obaveze.

Preduzeće

Privredno društvo ili drugi oblik organizovanja, koji kao pravno lice obavlja delatnost, radi sticanja dobiti. Obaveza preduzeća je da posluje u skladu sa zakonom, dobrim poslovnim običajima i poslovnim moralom.

Prelevman

Posebna taksa koja ima svrhu poskupljenja jeftinije uvozne robe do visine domaćih cena.

Prihod

Ukupni prihod predstavlja ukupnu vrednost prodatih proizvoda i usluga preduzeća koji su realizovani po prodajnim cenama. - Ukupni poslovni rezultat se dobija kao razlika između ukupnog prihoda i ukupnih stvarnih troškova, odnosno rashoda proizvoda i usluga koji su "učestvovali" u stvaranju ukupnog prihoda.

Prihodi

Prihodi u privrednom subjektu predstavljaju prodajnu vrednost prodatih proizvoda, trgovinske robe i materijala, kao i obavljenih usluga, a dodaju se i neke druge vrednosti koje povećavaju poslovni rezultat u određenom periodu. Mogu se raščlaniti na prihode od poslovanja, vanposlovne i vanredne prihode. Prihodi od poslovanja jednaki su prodajnoj vrednosti prodatih proizvoda, trgovačke robe, materijala i obavljenih usluga (osim onih koje donose prihode od finansiranja). U vreme prodaje ili pri bilansiranju, njihova naplata mora biti realna ili se obavezno vrše korekcije za stepen ugroženosti. Ovi prihodi se mere na osnovu faktura ili drugih dokumenata i prodajnih cena navedenih u njima, umanjenih za date popuste. Za (računovodstveno) priznavanje ovih prihoda moraju se ispuniti sledeći uslovi : 1. prodavac je preneo na kupca pravo svojine, 2. ne postoji neizvesnosti koje proizlaze iz prodaje, kao ni mogućnosti da se dogode dodatni troškovi koji se odnose na prodaju. Vanposlovni prihodi se pojavljuju u vezi sa dugoročnim i kratkoročnim finansijskim ulaganjima a sastoje se iz kamata i dividendi ili drugih oblika učešća u dobitku drugih privrednih subjekata, pod uslovom da nema značajne neizvesnosti u pogledu merljivosti i naplativosti. Takođe, oni su rezultat izdavanja poslovног prostora, davanja usluga koje nisu iz osnovne delatnosti preduzeća i slično. Vanredni prihodi obuhvataju neuobičajene stavke i stavke prethodnog perioda koje u tekućem predstavljaju dobitke i time povećanje poslovног rezultata redovnog poslovanja. Neuobičajenost potiče od događaja ili transakcija koje nemaju direktnе veze sa redovnim poslovanjem i nisu bile predmet planiranja. Vanredne prihode predstavljaju i viškovi prodajne vrednosti osnovnih sredstava, iznad njihove neotpisane vrednosti. Vidi bilans uspeha.

Primarna emisija

Proces stvaranja primarnog novca od strane centralne banke koja na to stvaranje ima monopol. Primarni novac predstavljaju: - gotov novac u opticaju, - transakcioni (žiro) računi poslovnih banaka kod centralne banke, - obavezna rezerva poslovnih banaka kod centralne banke, - transakcioni računi države kod centralne banke. Znači, primarna emisija centralne banke se može teorijski i praktično vršiti preko sledećih osnovnih tokova: - monetizacijom (otkupom za gotovinu) vrednosnih papira (menica i sličnih, izdatih od strane privrednih subjekata) koji se nalaze u opticaju, - kreditiranjem poslovnih banaka, - kreditiranjem države, - kreditiranjem ostalih direktnih komitenata centralne banke, - kupovinom i prodajom deviznih sredstava centralne banke.

Privatizacija

Proces pretvaranja (prodajom ili besplatnim davanjem) drugih oblika svojine (pre svega javne, državne i društvene) u privatne. Sa ekonomске tačke gledišta, argumentacija za privatizaciju jeste da privatna svojina dovodi do veće, kako alokativne efikasnosti (bolja alokacija resursa), tako i do tzv. X efikasnosti (veći stepen poklapanja ciljeva pojedinaca u preduzeću sa ciljevima samog preduzeća). Jedan od globalnih ciljeva privatizacije je i proširenje ličnih sloboda, kako u ekonomskoj, tako i političkoj sferi. U dosadašnjoj praksi izdvojilo se nekoliko glavnih modaliteta privatizacionih procesa. Interna privatizacija podrazumeva prodaju preduzeća radnicima koji u njemu rade. Osnovne prednosti ovakvog modela su: jednostavan je i politički popularan; novac ne ide van preduzeća; spontanost je takođe jedna od odlika (faktički zavisi od volje radnika); država ostaje po strani; tehnički problemi u realizaciji su relativno mali. Osnovne mane bile bi: mogućnost manipulacije od strane radnika; favorizuju se radnici iz uspešnih preduzeća i mala zainteresovanost radnika iz ostalih. Eksterna privatizacija predstavlja proces kojim se omogućava svim građanima da učestvuju u kupovanju akcija preduzeća. Osnovne prednosti: relativno jednostavan za administriranje; sa aspekta alokacije najbolji pristup; država prikuplja sredstva za svoje potrebe. Osnovne mane bile bi: pitanje određivanja cene i procene vrednosti kapitala; "friziranost" podataka; nepoznati podaci o poslovanju. Jedan od popularnih modela je podela akcija: država odlučuje da sve akcije u preduzećima koje želi da privatizuje podeli kroz imovinske vrednosne hartije ili kupone - vaučere. Njih ravnopravno raspodeljuje svim građanima koji time dobijaju mogućnost kupovine akcija onih firmi za koje su zainteresovani. Osnovne prednosti ovog modela su egalitarnost i brzina sprovođenja. Osnovne mane bile bi: nedostatak jasne veze između rezultata poslovanja preduzeća i imovine titulara; država ne ubire prihod po ovom osnovu. Praksa privatizacije pokazala je i značaj institucionalnih investitora u ovom procesu, modela dokapitalizacije, konverzije potraživanja u vlasničke uloge (debt equity swap), kao i drugih mogućnosti, što sve ukazuje da nema idealnog modela privatizacije, već da svaka zemlja ima specifičnosti koje treba da nađu svoje mesto prilikom izbora modela privatizacije.

Privredni rast

Povećanje obima proizvodnje i usluga u određenom vremenu kao rezultat novih ulaganja u proizvodne kapacitete i njihovog efikasnijeg korišćenja kao i novog zapošljavanja. Privredni rast se ogleda u uvećanju makroekonomskih agregata, kao što su GDP, GNP itd. Osnovni faktori privrednog rasta su: - akumulacija (kapital), što uključuje sva investiranja u zemlju, opremu i ljudi - porast stanovništva, tj. porast raspoložive radne snage - tehnički progres (znanje) i sposobnost njegove aktivne razmene.

Privredni sistem

Način organizovanja ekonomske sfere života. Svaki sistem se sastoji od skupa delova koji formiraju neku funkcionalnu celinu, od načina povezivanja i intenziteta veza između pojedinih delova i od pravila po kojima se ti delovi povezuju u celinu. Privredni sistem je skup institucija i mehanizama za donošenje i implementaciju odluka koje se tiču proizvodnje, raspodele, razmene i potrošnje u jednoj zemlji, u određenom vremenskom periodu. Privredni sistem je višedimenzionalan, sastoji se od: 1) resursa (sredstva za proizvodnju, tehnološko znanje, prirodna bogastva, preduzetništvo); 2) učesnici (ljudi u različitim ulogama i sa različitim ciljevima); 3) procesori (pojedini aspekti i rezultati aktivnosti ekonomskih učesnika); 4) institucije (stabilni tipovi veza i odnosa koji povezuju ekonomske učesnike i njihove aktivnosti).

Proces proizvodnje

Postupci kojima se prirodna materija prilagođava potrebama ljudi dobija svoju upotrebnu vrednost.

Prodajna cena

Cena po kojoj subjekat realizuje proizvod ili uslugu na tržištu. Ona se sastoji od cene koštanja datog proizvoda ili usluge i profita koji taj subjekat ostvaruje.

Prodajne usluge

Obuhvata aktivnosti koje prodavac čini kupcu, da bi mu olakšao kupovinu i korišćenje kupljenih proizvoda. Javljuju se u različitim oblicima, kao što su: saveti pri kupovini, kreditiranje, dostava robe u stan, instrukcije o upotrebni, garancije i usluge u vezi sa opravkom i eventualnom zamenu kupljene robe itd. Prodajne usluge se mogu pružati pre, tokom i nakon izvršene prodaje.

Produktivnost

Jedan od tri osnovna ekonomska principa, koji glasi: ostvariti određenu vrednost proizvodnje sa minimalnim utrošcima radne snage. Ova definicija produktivnosti je izvedena iz osnovnog ekonomskog principa: ostvariti maksimalni rezultat sa minimalnim ulaganjima.

Profaktura

(Predračun) - Izdaje se kupcu, kao neka vrsta ponude.

Profit (dubit)

Razlika između ukupnih prihoda i ukupnih rashoda u proizvodnji ili između prodajne cene i nabavne cene u trgovini. Pod teorijskim značenjem profita se podrazumeva višak koji ostaje nakon odbitka troškova za sirovine i najamnine, kamate i rente, pa se ponekad naziva i čist profit. U akcionarskim društvima deo profita mora biti raspodeljen akcionarima u formi dividendi. Po pravilu sav profit (posle oporezivanja) ne raspodeljuje se krajnjim vlasnicima preduzeća, nego se jedan deo zadržava u samom preduzeću u obliku akumuliranja nove imovine, što se u bilansu uspeha označava kao "profit odobren rezervama". Ovaj iznos predstavlja faktički porast imovine preduzeća i može da poprими različite oblike (gotov novac, kamatonosni papiri, itd.). U ekonomiji se razlikuju dve vrste profita: normalan profit je oportunitetni trošak preduzetnika, tj. minimalan iznos neophodan da ga motiviše na neku poslovnu aktivnost ili da ga spreči da od nje odustane; super-normalan profit (ekonomski profit) je bilo koji profit iznad normalnog profita - može biti ostvaren samo na kratak rok, korišćenjem monopolskog položaja.

Proizvodna funkcija

Matematička međuzavisnost koja pokazuje kako količine faktora proizvodnje određuju količinu proizvedenih dobara.

Proizvodnja

Neprekidni proces prilagođavanja predmeta iz prirode čovekovim potrebama. Karakteristike proizvodnje: u stvaranju dobara učestvovali su ljudski rad i kapital; dobra su sposobna da zadovolje ljudske potrebe, bilo neposredno ili u slučaju sredstava proizvodnje, posredno; i, dobra imaju svoju cenu prodaje ili koštanja.

Promocioni miks

Skup raznovrsnih komunikacionih aktivnosti kojima se preduzeće koristi u nastojanju da osvoji naklonost kupaca i potrošača, ali i svih onih uticajnih osoba od čijeg pozitivnog stava zavisi prodaja proizvoda. Te aktivnosti su: promotivne aktivnosti kod neposredne prodaje u direktnom kontaktu prodavac-kupac; propagandne aktivnosti; publicitet i specifični oblici promotivnih aktivnosti. Njihova puna efikasnost dolazi do izražaja ako se koriste u pravoj kombinaciji. Takvu kombinaciju zovemo promocioni miks.

Promptni (spot) poslovi

Promptni (spot) poslovi su poslovi koji se zaključuju sa ciljem plasiranja ili unovčavanja kapitala odmah. Kada se kaže odmah, misli se na realizaciju ugovorenog posla u roku 2-5 dana od zaključenja posla (ovde nema mesta nikakvim špekulacijama). Za razliku od promptnih, terminski se zaključuju u vezi sa kupovinom/prodajom efekata na berzama, s tim da se ne izvršavaju odmah već u nekom unapred (ugovorom) definisanom roku (npr. 15 dana od zaključenja ili na kraju meseca, a nekad i godinu dana nakon zaključenja ugovora). Ovi poslovi se zaključuju iz špekulativnih pobuda, a sa glavnim ciljem da se na osnovu "pozitivno" anticipiranih kretanja određene aktive ostvari dobitak. To je težnja da se danas zaključi ugovor kojim ćemo narednog meseca biti u mogućnosti da kupimo neku akciju po fiksnoj ceni (od npr. 100 din.) i ukoliko cena te akcije na tržištu poraste (na 110 din.), bićemo na dobitku (i to 10 din., pošto je prodamo za 110 din.).

Promptni i terminski poslovi

Oni poslovi koji se javljaju na berzama širom sveta sa osnovnom razlikom (između njih) u svrsi sa kojom se obavljaju jedni odnosno drugi.

Prototip

Primerak proizvoda izražen u prirodnoj veličini, od odgovarajućeg materijala, sa predloženim ili očekivanim funkcionalnim karakteristikama.

Provizija

Naknada za usluge, najčešće u posredničkim poslovima, koja se obračunava u određenom procentu od vrednosti obavljenog posla.

Rabat

Vrsta popusta (dobavljač smanjuje cenu robe kupcu za određeni postotak). Rabat, po svojoj definiciji, ima ulogu ograničavanja cene robe, ali se ta primena izgubila.

Rabat (2)

Popust u ceni koji prodavci daju kupcima. Popust se daje na osnovu kupljene količine (količinski rabat), koji može biti običan (nekumulativni) i kumulativni. Običan (nekumulativni) rabat obračunava se posebno za svaku pojedinačnu kupovinu, a svrha je da svaka pojedinačna kupovina bude što veća. Kumulativni popust se daje na ukupno kupljenu količinu u određenom vremenskom periodu (npr. zbrajaju se sve kupovine u jednoj godini i na to se odobrava popust), cilj je da se maksimizira prodaja u određenom vremenskom periodu i stvori lojalnost kod kupaca. Količinski rabat može da se obračuna na naturalno ili vrednosno iskazane količine prodate robe. Postoji i trgovinski (funkcionalni) rabat koji se daje trgovini zbog pozicije koju ima u kanalima prodaje preduzeća. Izražava se u procentnom odbitu od cene proizvođača koji preduzećima u trgovini služi za pokrivanje troškova poslovanja i dobiti. Npr. cene cigareta su iste u svim prodajnim objektima, njih određuje proizvođač, a trgovina dobija određeni procenat od cene, a ne zaračunava maržu na proizvođačku cenu kao što se radi u većini slučajeva. Trgovinski rabat može biti komercijalno ugovoren, ali se često javlja i kao propisan u prometu roba koje su pod državnom kontrolom (najčešće cigarete).

Računovodstvo

Osnovna informaciona delatnost u preduzeću; obuhvata sistematizovanu celinu koju čine: knjigovodstvo, računovodstveno planiranje, nadzor i analiza sredstava, obaveza i kapitala, prihoda i rashoda, kao i iz njih izvedenih ekonomskih kategorija. - Da bi se stanje i kretanje sredstava i njihovih izvora moglo pratiti, neophodno je da se u svakom preduzeću organizuje posebna služba, tj. računovodstvo. - Zadatak računovodstva je da blagovremeno pruži potrebne informacije o stanju i kretanju sredstava date organizacije (preduzeća), a zatim i da na osnovu tih podataka omogući donošenje odgovarajućih zaključaka za potrebe kontrole analize i planiranja.

Rashodi

U privrednom subjektu rashode je moguće shvatiti kao rezultat koji se dobija ako se od troškova u određenom periodu odbiju troškovi prenetih zaliha gotovih proizvoda i nedovršene proizvodnje. Njima se dodaju troškovi prenetih zaliha iz prethodnog perioda koji su realizovani u tekućem (onom za koji se vrši obračun) i rashodi koji nemaju karakter troškova. Mogu se razvrstati na rashode poslovanja, neposlovne i vanredne rashode. Rashodi poslovanja sastavljeni su iz: - troškova proizvodnje prodatih proizvoda (odnosno nabavne vrednosti prodate trgovачke robe i materijala), - iz troškova prodaje, - iz opštih troškova uprave. Bitno je naglasiti da kamate nisu deo rashoda poslovanja, već neposlovnih rashoda. Vanredni rashodi obuhvataju neuobičajene stavke i stavke prethodnog perioda koje u tekućem periodu predstavljaju gubitke i, time, smanjenje poslovnog rezultata redovnog poslovanja. Neuobičajenost je istog porekla kao i kod vanrednih prihoda, dakle nemogućnost njihovog planiranja. U okviru vanrednih rashoda pojavljuju se i iznosi mogućeg gubitka koji se očekuje kao verovatni budući događaj, kao i pokriće gubitka prethodnih godina. Vidi: bilans uspeha.

Raspodela

Proces ostvarivanja ekonomskih funkcija proizvodnje i potrošnje. Zavisi od rezultata već prethodno izvršene raspodele i prisvajanja uslova proizvodnih aktivnosti, svojine nad proizvodnim sredstvima, promena samih načina proizvodnje, društvene organizacije rada.

Ravnotežni devizni kurs

Devizni kurs pri kojem se obezbeđuje uravnoteženost platnog bilansa, odnosno ujednačavanje ponude i tražnje deviza. To je onaj kurs koji obezbeđuje ravnotežu platnog bilansa u dužem vremenskom periodu, uz očuvanje unutrašnje ravnoteže i bez abnormalnih trgovinskih i deviznih ograničenja. Međutim, nije ravnotežan onaj devizni kurs koji obezbeđuje ravnotežu platnog bilansa, ali dovodi do unutrašnje neravnoteže u vidu stagnacije ili pada proizvodnje, nezaposlenosti, inflacije i privredne nestabilnosti. Takođe, ne može se smatrati ravnotežnim kursom ni onaj devizni kurs koji održava ravnotežu platnog bilansa uz oštре mere spoljnotrgovinske i devizne kontrole.

Razmena

Jedna od faza ukupnog poslovnog ciklusa. Učesnik u razmeni dobara tj. roba, prodaje svoju robu za novac, zatim dobijenim novcem kupuje bilo koje drugo dobro-robu. Vrši se prenos proizvoda iz sfere proizvodnje u sferu potrošnje, ali se istovremeno i vrši raspodela proizvoda i novca između raznih ekonomskih subjekata – potrošača i proizvođača, pri različitim vrstama i tipovima produkcionih odnosa.

Realan

Iskazan u konstantnim novčanim jedinicama, odstranjujući uticaj inflacije.

Realan devizni kurs

Devizni kurs koji izjednačava opšti nivo cena u zemlji sa opštim nivoom cena u inostranstvu. Cene pojedinih proizvoda i usluga biće u pojedinim zemljama različite. Pri realnom deviznom kursu, proizvodi čija je cena relativno niža u zemlji moći će rentabilno da se izvoze, a uvoziće se proizvodi čija je cena relativno viša u zemlji nego u inostranstvu. Kada je devizni kurs ispod realnog nivoa (domaća valuta je precenjena, a strana potcenjena) onda je kupovna moć u inostranstvu veća nego u zemlji, a cene strane robe postaju niže, pa se uvećava interes za uvozom. Kada je domaća valuta potcenjena, znači da je devizni kurs iznad realnog. Tada je kupovna moć veća u zemlji nego u inostranstvu. Zbog visoke cene deviza uvoz poskupljuje i dolazi do smanjenja broja stranih proizvoda na državnom tržištu, a uvoz raste.

Realna kamatna stopa

Izračunava se tako što se od nominalne kamatne stope oduzima stopa inflacije. Na osnovu realne a ne nominalne kamatne stope se donosi odluka o eventualnom plasmanu sredstava.

Recesija

Period sužavanja privredne aktivnosti, tj. period sa malo ili nimalo stvarnog privrednog rasta.

Reciklovanje

Proces vraćanja upotrebljenog i odbačenog proizvoda u proizvodnju novih proizvoda kao polaznu supstancu. To je jedan od načina dobijanja ekoloških proizvoda.

Regres

Pravo lica koje sa drugim licima daje garanciju da posle isplate poveriocu može od glavnog ili solidarnog dužnika zahtevati povraćaj bar jednog dela plaćenog iznosa. Kod menice i čeka: pravo imaoča hartije od vrednosti da u slučaju da trasat (lice na čije ime je menica vučena) ili akceptant, ne akceptira tu hartiju ili odbije da je isplati, zahteva od emitenta (lica koje izdaje hartiju od vrednosti) ili indosanta (lica koje prenosi hartiju od vrednosti na drugo lice) naknadu isplaćenog iznosa.

Reklama

Poruka (ideja vodilja) koju prenosimo putem komuniciranja sa širom ili samo sa ciljnom grupom potrošača, uz istovremeno razvijanje sklonosti ka potrošnji upravo tog proizvoda. Karakteristika reklame je da se ona plaća i ulazi u troškove promocije u marketing mix-u. Postoje različite teorije propagande (reklama) i možemo ih podeliti na: jake i slabe. Prva ima za cilj da privuče potrošače da kupuju baš te proizvode, dok je druga suptilnija i više orijentisana na samo podsećanje na iste. Ono što je značajno jeste da reklama bude blagovremeno upućena i da je dužina trajanja uskladena sa medijem posredstvom koga se emituje. Danas se gotovo sve vrste propagande realizuju posredno, tj. putem medija, pa tako imamo različite vrste reklama: 1. reklame za novine i časopise – pogodne su zato što novine (obično) imaju velike tiraže i stizu u najudaljenije krajeve neke zemlje, dok je negativno što se poruka mora ponavljati (da bi postigla efekat). Pogodnost je i to što postoji veliki broj specijalizovanih časopisa i novina koje se obraćaju tačno definisanoj čitalačkoj publici. 2. reklame na radiju i televiziji – radio je specifičan medij koji može biti izrazito efikasan ukoliko se pogodi prava radio stanica i tekst koji je namenjen ciljanom auditorijumu. Televizija je najpogodnije sredstvo kojim se može poruka preneti jer pored zvuka koristi i vizuelne efekte, ali problem je u vremenskoj ograničenosti kao i u ceni. 3. reklame na internetu – trenutno su u centru interesovanja; njihova osnovna prednost je u permanentnosti emitovanja na mreži (internetu). Ono što je od izuzetne važnosti je da se razume kome je namenjena web prezentacija, tj. da se zna ko je ciljna grupa. 4. out-door reklame – to su spoljne reklame koje obuhvataju bilborde i druga sredstva spoljnog obeležavanja objekata (zidovi zgrada, tende i drugo), kao i reklamiranje na drugim posebno uređenim površinama i objektima.

Rekuperacija

Korišćenje otpadnih tokova kao alternativnih resursa za dobijanje novih proizvoda. Predstavlja metod dobijanja ekoloških proizvoda i smanjenja negativnih efekata po okruženje.

Rentabilnost

Jedan od tri osnovna ekonomski principa, uz ekonomičnost i produktivnost, koji se svodi na težnju da se ostvari maksimalni profit sa minimalno angažovanim kapitalom.

Revalvacija

Aktivnost preduzeta od strane centralne banke u cilju povećanja vrednosti valute (u situaciji kada važi sistem fiksnih deviznih kurseva). Suprotna je devalvacija i retko je u istoriji sprovedena - izuzeci su Velika Britanija i Nemačka.

Rezerve sirovina

Količine sirovina koje se nalaze u ležištima u Zemljinoj kori. Postoje nekoliko kategorija rezervi sirovina: - geološke: ukupne rezerve koje su utvrđene istraživačkim radovima; - bilansne: deo geoloških rezervi koje se pri trenutnom stanju razvoja tehnologije mogu eksplorovati; - vanbilansne: deo geoloških rezervi koje se pri datom nivou razvoja tehnologije ne mogu eksplorovati; - industrijske: deo geoloških rezervi koji se nalazi u eksploraciji ili čija je eksploracija pripremljena.

Roba

Roba jeste proizvod industrije, poljoprivrede, zanatstva ili druge delatnosti koji je namenjen prodaji ili se već nalazi na tržištu. Osnovna karakteristika proizvoda koja ga čini robom jeste namera proizvođača da ga proda na tržištu a ne da njime zadovolji sopstvene potrebe.

Rok plaćanja

Rok plaćanja iznosa sa fakture. Vremenski period, u kome teba biti izvršena uplata; nakon isteka tog roka, zaračunava se kamata.

Segmentacija

Proces podele (raslojavanja) tržišta na posebne delove ili grupe a prema izvesnim zajedničkim kriterijumima, radi stvaranja dovoljno homogenih segmenta unutar grupe i različitim među grupama. Osnovni razlog segmentacije tržišta je što ono nije homogeno, već ga čini skup nosilaca potreba koji se razlikuju među sobom, različito oblikuju potrebe, ukuse, navike za kupovinom, različito se ponašaju pri kupovini itd. Primer za kriterijum segmentacije tržišta može biti kupovna moć za potrebe plasiranja luksuzne robe.

Sezonske varijacije

Kratkoročne periodične promene neke pojave koje se regularno, pravilno odigravaju u toku godine.

Siva ekonomija

Svaki vid ekonomске aktivnosti koji nije u zakonski regulisanim ekonomskim tokovima. Siva ekonomija podrazumeva neprijavljivanje delatnosti odgovornom državnom resoru, čime se izbegava plaćanje poreza i samim tim čini krivično delo.

Solventnost

Sposobnost dužnika da u celosti izmiruje svoje dospele novčane ili druge obaveze (znači i platežno). Preliminarni pokazatelj solventnosti je odnos ukupnih plasmana i ukupnih obaveza, a o ročnoj solventnosti svedoči postojanje dugoročnih potraživanja koja su veća ili jednaka dugoročnim obavezama. Očigledna je komplementarnost zahteva za likvidnošću i zahteva za solventnošću, jer nesolventna banka može da postane i nelikvidna.

Spot operacije

Transakcije kod kojih se preuzimanje objekta trgovine i plaćanje vrši u roku od dva do tri dana.

srednji i dugi rok

Kod kredita period (ročnost) vraćanja uzetog kredita. Kratki rok do jedne godine od dana korišćenja kredita, izuzetno do tri godine; srednji rok od 3-5 godina od dana korišćenja kredita; dugi rok preko 5 godina, često do 20 godina, a izuzetno i 40 godina, od dana korišćenja kredita.

Sredstva i izvor sredstava

Svaka organizacija da bi mogla da posluje mora da raspolaže takvim konkretnim oblicima poslovnih sredstava koji su prilagođeni njenom poslovnom zadatku. Međutim, bez obzira na njihove konkretnе oblike, poslovna sredstva se prema nameni ili funkciji koju imaju u organizaciji dele na : + Stalna sredstva ili Osnovna sredstva čine sredstva koja se pri korišćenju postepeno troše, nemenjajući svoje konkretnе oblike. U stalna sredstva se ubraja: prirodna bogatstva (zemlje-šume), sredstva za rad (građevinski objekti, oprema, višegodišnji zasadi, osnovno stado.), nematerijalna ulaganja (patenti, licence, osnivačka ulaganja) i dugoročna finansijska ulaganja (ulaganja u hartije od vrednosti, udružena sredstva banke i sl. +Obrtne sredstva u toku poslovanja organizacije, menjaju svoje konkretnе oblike i u celini prenose svoju vrednost na sledeći oblik sredstva. + Rezervna sredstva služe organizaciji kao rezerva i koriste se u radu organizacije ako stalna i obrtna sredstva nisu dovoljna za normalno obavljanje poslovanja.

Stagflacija

Spoj visoke nezaposlenosti i stagnacije proizvodnje i visoke inflacije. Kad postoji stagflacija nosioci ekonomskе politike se suočavaju sa dilemom - kako da se izbore sa inflacijom a da ne povećaju nezaposlenost, ili kako da se izbore sa nezaposlenošću a da ne povećaju inflaciju.

Standardizacija

Proces definisanja jedinstvenih normi i pokazatelja kvaliteta. Standardima se propisuju minimalni zahtevi koje proizvod mora da ispuni da bi mogao da se nađe na tržištu. Nastaje kao rezultat težnje za zaštitom potrošača. U savremenom menadžmentu, koncept kvaliteta je sa proizvoda i usluga proširen na sve aktivnosti u preduzeću.

Stečaj i likvidacija

Stečaj je postupak kolektivnog namirenja obaveza iz imovine prezaduženog preduzeća ili drugog subjekta (građanski stečaj) uz mogućnost sanacije, po namirenju duga. Likvidacija, suprotno stečaju, prestanak postojanja preduzeća, odnosno njegovo raspuštanje i gašenje.

Stend baj (engl. Stand by) aranžmani

Ovi aranžmani omogućavaju članicama Međunarodnog Monetranog Fond-a da od Fonda kupuju (vuku) dodatni određeni iznos strane valute za pokriće privremenog deficit-a u svom platnom blansu. To su tzv. krediti u pripravnosti koje primalac može koristiti koliko i kada to njemu odgovara, najčešće u toku godinu dana od dana važenja aranžmana. Kamata na ovaj kredit (ili deo kredita) počinje se plaćati tek sa početkom korišćenja, a iskorišćeni deo kredita mora se vratiti u roku od 3 do 5 godina. Zahtev za sklapanjem stend baj aranžmana inicira članica, koja tom prilikom sastavlja "Pismo o namerama", uz pomoć eksperata MMF-a. U tom pismu izlaže ocenu trenutnog stanja u svojoj privredi kao i ekonomsku politiku koju namerava da vodi u cilju ozravnavanja (tzv. "peglanja") debalansa u toku trajanja kreditiranja. Ekonomski mere moraju biti u skladu sa kriterijumima MMF-a o ekonomskoj politici, bez odstupanja u tom periodu.

Stopa nezaposlenosti

Učešće nezaposlene radne snage u ukupnom broju radno sposobnih.

Strateške odluke

Strateške odluke predstavljaju vrstu odluka koje se donose u preduzeću, obično od strane top menadžmenta i upravnog odbora. Ove odluke imaju dalekosežne posledice, zahtevaju veća ulaganja, duži rok povraćaja, pa ih stoga i prati visok rizik. Uglavnom podrazumevaju definisanje misije preduzeća, tj. područja poslovanja preduzeća, izbor metoda rasta (intenzivni, rast putem integracije ili rast putem diverzifikacije) ili izbor pravaca investiranja.

Svetska cena

Ako se isti proizvod različitih proizvođača u celini ili u najvećem delu realizuje na jednom tržištu po jednoj ceni, onda se može reći da je ta cena – svetska cena. Ovaj pojam svoj puni smisao je imao krajem prošlog veka kada nije bilo mnogo robe na tržištu, pa je postojala mogućnost da se ovakve cene formiraju. Danas ima mnogo više roba na tržištu i veoma je teško da se formira svetska cena nekog proizvoda. Međutim, neki proizvodi imaju svetsku cenu, a za to su najzaslužnije berze i aukcije. Na primer, na berzi zlata u Londonu formira se svetska cena zlata, jer se najveći procenat proizvedenog zlata proda na ovoj berzi, svetska cena pšenice se formira na čikaškoj berzi, svetska cena pamuka se formira na londonskoj berzi, svetska cena vune se formira u Sidneju. Svetsku cenu može da diktira i proizvođač, ukoliko kontroliše proizvodnju nekog proizvoda, pa tako kanadske multinacionalne kompanije diktiraju cenu aluminijuma, jer kontrolišu cenu aluminijuma širom sveta.

Svič (engl. switch) poslovi

Svič poslovi u berzanskoj terminologiji označavaju poslove kojima se subjekti prilikom kupoprodaje aktive (hartija od vrednosti ili deviza) obezbeđuju od neželjenog dejstva promena cene. Ovi (switch ili swap) poslovi se odnose na težnju kupca akcija ili deviza da kupi aktivu po jednoj ceni danas (promptno), a da je posle nekog vremena proda (terminski) po nekoj unapred utvrđenoj ceni. To unosi dozu sigurnosti u poslovanje na berzama. Ove se transakcije još nazivaju i vezanom prodajom iz razloga što mi kupujemo, ali istovremeno i prodajemo neku aktivu. Obrnuti slučaj je ako prodavac aktive proda po nekoj ceni danas i ugovara kupovinu iste aktive posle npr. 6 meseci po limitiranoj ceni. Tu se, dakle, vrši konverzija jedne aktive u drugu sa namerom isključivanja rizika kolebanja tržišnih cena (kod akcija) i deviznih kurseva (kada se radi o kupoprodaji deviza). Na primeru jedne banke koja se bavi switch poslovima na deviznom tržištu najlakše je uočiti o čemu se zapravo radi. Ukoliko banka poseduje dolare, a potrebne su joj u datom trenutku funte, ona će promptno prodati dolare da bi kasnije (terminski) kupila istu količinu dolara po unapred utvrđenom kursu.

Svojina

Pravo pojedinca, grupe da donosi odluke o načinima korišćenja objekta svojine. Razlikuju se tri osnovna svojinska prava: a) pravo kontrole, tj. pravo donošenja odluka vezanih za načine korišćenja sredstava koja su predmet svojine; b) pravo prisvajanja, tj. pravo na rezultat koji je nastao korišćenjem objekata svojine; c) pravo otuđenja, tj. pravo prenosa svojine na drugog subjekta. Razlikujemo privatnu svojinu, državnu i društvenu (postojala je samo u Jugoslaviji, i još uvek postoji). Privatna svojina - znači da je objekat svojine u privatnom vlasništvu. Državna svojina - svojina je opštenarodna i njome upravlja država preko svojih organa. Društvena svojina - karakterističan je nesvojinski koncept društvene svojine. Istiće se da niko nema prava svojine nad društvenim sredstvima, niko ne može prisvajati proizvod društvenog rada, ni upravljati, ni raspolagati društvenim sredstvima za proizvodnju.

Svop poslovi (engl. Swap)

Vid deviznih transakcija gde se istovremenom promptnom kupovinom (spot kupovinom) i terminskom prodajom, kao i obratno, promptnom prodajom i terminskom kupovinom određenog iznosa deviza, otklanaju rizici koje sa sobom nosi mogućnost promene cena roba odnosno deviznog kursa u budućnosti. Suština svop poslova se može videti na primeru svop poslova sa devizama. Ako se devize kupe da bi se uložile po povoljnoj kamatnoj stopi na vreme od 3 meseca, postoji rizik da pad kursa za vreme dok su devize uložene izazove gubitak. Rešenje se nalazi u tome što će se istovremeno sa promptnom kupovinom deviza zaključiti i ugovor o njihovoj terminskoj prodaji sa rokom od 3 meseca.

Šifriranje

S obzirom da se proces upravljanja bazira na odgovarajućim informacijama, organizacija njihovog prikupljanja, obrade, prenosa i korišćenja dobija sve više na značaju. Ovi se zahtevi naročito precizno postavljaju u sistemu automatske obrade podataka, koji zahteva kondenzovano izražavanje pojmove pomoću unapred određenih oznaka, tj. šiframa. Sistem šifriranja treba tako izgraditi da omogući: 1. nedvosmislenost u označavanju postojećih i novih predmeta i pojmove, 2. stabilnost šifre 3. povezivanje pojedinih sistema šifriranja radi omogućavanja integralne obrade podataka, 4. dobijanje svih potrebnih informacija o šifriranim predmetima i pojmovima. - Šifriranje odnosno skraćeno izražavanje pojmove može se vršiti pomoću slova, brojeva, znakova i kombinacijom.

Špedicija

U robnom saobraćaju mogu da se formiraju posebna preduzeća koja preuzimaju robu od velikog broja korisnika, organizuju prevoz u svoje ime, a za račun korisnika, biraju pogodna transportna preduzeća na putu i odgovaraju za dostavu pošiljki primaocu. Takve organizacije – špediterška preduzeća – imaju dvostruku ulogu u organizovanju saobraćaja: tehnološku i ekonomsku. Tehnološka uloga se ogleda u preuzimanju robe od raznih korisnika, sabiranje denčanih pošiljki i formiranju kolske pošiljke, vrši izbor prevoznika. Ekonomski ulog predstavlja izbor najpovoljnijeg transportera za konkretnе pošiljke koji će prevoziti za kraće vreme i uz niže cene, snižava ukupne troškove prevoza, omogućava racionalnije korišćenje celog transportnog potencijala i deluje kao faktor racionalnije podele rada na saobraćajnom tržištu. Špediteri, pored angažovanja drugih saobraćajnih preduzeća, ponekad vrše i sami prevoz, pa u takvim situacijama deluju i kao organizator i kao direktni izvršilac prevoza.

Špekulativni poslovi

Poslovi koji se obavljaju sa osnovnim ciljem da se u razlikama u ceni hartija od vrednosti ili kursovim razlikama ostvari izvanredna dobit. Špekulativni poslovi su zasnovani na povećanom riziku ali i na velikim dobitcima ukoliko se njihova očekivanja u praksi potvrde. Špekulanti su pri kupovini akcija skloni neizvesnosti uz verovanje ("duboko u sebi" ili na osnovu informacija dobijenih od "insajdera", tj. ljudi iz kompanije čije akcije kupuje) da će cene njihovih akcija skočiti i oni biti u plusu. Obrnuta situacija se dešava kada špekulantи anticipiraju negativna kretanja na berzi i prodaju akcije, da bi usled pada njihovih cena posle izvesnog vremena dosli ponovo u njihov posed (u znatno većem broju).

Šticung i žiralni devizni kurs

Kao što je poznato, monopol u kreiranju (ponude) novca ima država, tj. centralna banka. Međutim, novac (novčana masa) nije homogena kategorija već se sastoji iz gotovog i žiralnog (depozitnog) novca. U nestabilnim (inflatornim) uslovima i situacijama kada je transferabilnost žiralnog u gotovi novac ograničena, oni često nemaju istu cenu u stranoj valuti. Naime, formiraju se dva devizna kursa: ulični, kao odnos strane i domaće valute pri gotovinskim transakcijama i žiralni devizni kurs, formiran i relevantan za bezgotovinske, žiralne kupoprodaje deviza (od strane raznih državnih, paradržavnih, privatnih banaka i štedionica, u krajnjoj liniji i u najvećoj meri za račun države). Takođe, pri sličnim transakcijama, ali u direktnim međusobnim neformalnim dogovorima između preduzeća formira se šticovani devizni kurs koji je jedini van direktne državne kontrole. Osnovu za formiranje ovog trećeg, paralelnog kursa na crnom deviznom tržištu ipak čine prva dva devizna kursa.

Tanzi Oliveira efekat

Javlja se kada postoji velika inflacija prouzrokovana rastućim budžetskim deficitom koji se finansira iz primarne emisije (štampanjem novca); tada u uslovima rastuće inflacije, sve brže opadaju realni fiskalni prihodi (fiskalni prihodi izraženi u nekoj stabilnoj valuti).

Targeti

Set kvantitativno određenih ciljeva makroekonomске politike koji treba da budu postignuti korišćenjem instrumenata kao što su fiskalna politika, monetarna politika, politika kamatnih stopa ... Ovaj pristup u makroekonomiji je pedesetih godina inicirao holandski ekonomista Jan Tinbergen, a kasnije, početkom šezdesetih godina, proširio ga je Henri Tejl (Henry Theil).

Telemarketing

Osmisljeno, plansko i profesionalno korišćenje telekomunikacija u prodajnim i marketinškim naporima. Ovaj metod se obično koristi i za mini istraživanja preferencija tržišta, a da se to i ne prikaže osobi sa kojom se komunicira. Videti pod sadžing.

Teorija racionalnih očekivanja

Formulisana je sedamdesetih godina ovog veka. Osnovna ideja je da ekonomski subjekti nisu pasivni posmatrači ekonomskih prilika, ljudi su aktivni, oni razmišljaju i imaju svoje stavove - očekivanja o kretanju ekonomskih pojava. Prestavnici ove teorije smatraju da je ekomska politika proces i da samo neanticipirane (neočekivane) promene utiču na proizvodnju i zaposlenost.

Terminsko tržište

Na terminskom tržištu zaključuju se ugovori o kupovini i prodaji robe, odnosno vrednosnih papira u nekom budućem terminu, s tim da su cena, datum isporuke i količina fiksirani u momentu sklapanja terminskog ugovora. Ovi poslovi (terminske transakcije) imaju uglavnom špekulativni karakter. Pri zaključenju terminskog posla i prodavac i kupac računaju da će se cene kupoprodanih roba i vrednosnih papira u međuvremenu promeniti.

Totalni kvalitet

Kategorija vezana za shvatanje misije, zadatka preduzeća, odnosno strategijsko sredstvo kojim se ona ostvaruje. Marketing poslovna koncepcija nametnula je mendžmentu preduzeća način razmišljanja koji je svrhu poslovanja (i postojanja) preduzeća video u zadovoljstvu kupca, tj. da preduzeće treba da proizvodi samo ono što je potrošačima potrebno. Ovo opredeljenje je oslobodilo proces reprodukcije, olakšalo plasman i konačno, afirmisalo kvalitet. Postalo je više nego jasno da osim toga što treba proizvoditi samo ono što tržište prihvata, to mora biti i kvalitetno. Ovim shvatanjem je omogućena konkurenčija, tako da proces plasmana proizvoda na tržištu nije garantovan već uslovjen visokim i standardnim nivoom kvaliteta, čime je jedino moguće pobediti konkurenčiju i ostvariti profit. Totalni kvalitet, odnosno menadžment totalnog kvaliteta (TQM), kao upravljačka aktivnost, jeste sposobnost za kvalitet u svim delovima procesa od početka do kraja, uz istovremenu integraciju međusobno povezanih funkcija na svim nivoima. To je sistemski pristup koji ostvaruje veze između različitih elemenata organizacije, tako da je ukupna efektivnost sistema veća od zbiru delova. Iz svega izложенog se vidi da TQM nije neka izdvojena aktivnost, kao ni određeno stanje ni stabilna situacija, već je to dinamičan i višedimenzijsk koncept koji obuhvata veliki broj elemenata.

Transakcija

Transakcija predstavlja svaku poslovnu operaciju prenosa vlasništva nad robom ili novca (hartija od vrednosti) sa jednog subjekta na drugi.

Transfer tehnologije

Proces uvoza i izvoza znanja i tehnologije. Može biti komercijalni i nekomercijalni. Komercijalni transfer se realizuje kroz kupoprodaju osnovnih oblika industrijske svojine. Nekomercijalni transferi se realizuju kroz razmenu informacija, posredovanjem časopisa, sajmova, konferencija, knjiga i drugog.

Transferna plaćanja

Transferna plaćanja su isplate koje pojedinci primaju od države, a koja nisu vezana za razmenu roba i usluga, kao što su na primer plaćanja u okviru socijalnog osiguranja.

Tranzicija

Proces prelaska jedne zemlje iz komunističkog jednopartijskog sistema u višepartijski demokratski sistem. Na polju ekonomije tranzicija znači prelazak iz komandne u tržišnu ekonomiju, i obuhvata: → liberalizaciju, → stabilizaciju, → privatizaciju i → prestrukturiranje.

Tražnja

Količina dobara ili usluga koju ljudi žele da kupe. Faktori koji određuju tražnju su brojni a neki od najvažnijih su prihodi potrošača, cena same robe ili usluge i cene konkurentnih robe i robe uopšte, kao i neki specifični faktori koji deluju u određenom vremenskom periodu, npr. vremenski uslovi i sl.

Tražnja za novcem

Tražnja za novcem je ona količina novca koja je neophodna za održavanje likvidnosti transaktora. Kao takva zavisi od obima transakcija robama i uslugama u privredi. Raspolaganje novcem znači raspolaganje likvidnošću, pa država, preduzeća i stanovništvo traže i drže novac da bi njime mogli kupovati robu, opremu, plaćati radnike, usluge i drugo. Po kenzijskoj teoriji tražnja za novcem se sastoji iz transakcione (koja je pod uticajem stvarnih promena privredne aktivnosti i nivoa društvenog proizvoda) i špekulativne tražnje za novcem (čija je osnovna determinanta kamatna stopa i kako ona raste špekulativna tražnja opada jer su mogućnosti špekulacija uz višu kamatnu stopu manje).

Tražnja: vrste

Ukupni obim proizvoda koji bi bio kupljen od strane kupaca na određenom mestu, u određeno vreme i pod datim marketing elementima okruženja. Razlikuju se : 1. autonomna tražnja - tražnja koja nije uslovljena tražnjom za drugim proizvodima 2. izvedena tražnja - kada je tražnja za jednim proizvodom izvedena iz tražnje za drugim proizvodom (npr. tražnja za benzinom i automobili- ma). 3. efektivna tražnja - tražnja koja se zasniva na kupovnoj moći 4. latentna tražnja - tražnja koju potrošači nisu u mogućnosti da zadovolje zbog nedostatka kupovne moći. 5. potencijalna tražnja - postoji kada potrošači imaju kupovnu moć ali je još uvek ne koriste, 6. agregatna - ukupna tražnja, dobijena kao zbir, suma individualnih tražnji.

Trend

Dugoročni razvojni put neke ekonomske varijable, pri čemu mogu postojati kratkotrajna odstupanja od tog razvojnog puta (npr. cene imaju uobičajni trend rasta ali se one mogu u određenim vremenskim intervalima i povećavati i smanjivati). Trend se izražava kao promena date varijable u funkciji vremena.

Trgovinski bilans

Najbitniji deo platnog bilansa. U njemu se prikazuje robna razmena sa svetom, koju smo robu uvezli, a koju izvezli. Mnoge druge transakcije, npr. transportne i osiguravajuće usluge su funkcija robnih tokova (da se roba ne izvozi, ne bi trebalo ni da se osigurava i prevozi). Zbog toga trgovinski bilans često presudno utiče na ravnotežu platnog bilansa.

Troškovi

Novčano izraženo trošenje sredstava i rada, kao i svaki izdatak u vezi sa poslovanjem preduzeća. Sintetizacijom svih troškova poslovanja dobijamo →cenu koštanja. Osnovna podela troškova je na fiksne i varijabilne troškove. Fiksni troškovi su oni koji se ne menjaju sa promenom obima poslovanja (zgrade, mašine i sl.), dok su varijabilni troškovi oni koji se menjaju sa promenom obima poslovanja (sirovine, materijali, rad i sl.)

Troškovi (2)

Preduzeća se u tržišnoj privredi bave proizvodnjom određenih proizvoda i vršenjem usluga, koji predstavljaju njihove učinke. Kroz tržišnu razmenu ovih učinaka, preduzeća obavljaju dve funkcije, tj. zadovoljavaju društvene potrebe u pogledu potrošnje i ostvaruju dobit, kao osnovni cilj svoga poslovanja. - Dobit se ostvaruje prodajom proizvoda i usluga po prodajnim cenama. Ove cene pored dobiti u sebi sadrže i troškove poslovanja koji su nastali u procesu stvaranja učinaka. - Učinci nastaju kao rezultat celokupnog reprodukcionog procesa u preduzeću, koji obuhvata fazu nabavke, proizvodnje i prodaje. Pri tome učinci mogu da se stvaraju u obliku proizvoda i usluga u proizvodnim preduzećima ili samo u obliku usluga u uslužnim preduzećima. - Troškovi se sastoje od količinske i vrednosne komponente. Količinska komponenta troškova se obično naziva utrošak. Množenjem utroška njegovom cennom dobija se iznos odnosnog troška.

Tržišna privreda

Oblik privrednog života u kojem se kretanje proizvoda između proizvođača i potrošača ostvaruje putem tržišta, odnosno putem slobodne razmene.

Tržišno učešće

Odnos predviđene prodaje preduzeća prema predviđenoj prodaji grane ili odnos stvarne prodaje preduzeća prema stvarnoj prodaji grane. Pokazuje gde se preduzeće nalazi u odnosu na konkurențu iz grane. Koristi se i kao cilj i kao kontrolno sredstvo poslovanja preduzeća.

Tržište

Tržište podrazumeva sveukupnost odnosa između ponude i tražnje. Ovde je bitno uočiti da se radi o odnosu između dve strane, a ne o mestu na kome se te dve strane sastaju. Za tržište je takođe bitno i postojanje novca posredstvom kojeg se vrši razmena, tj. plaćanje proizvoda i usluga.

Tržište kapitala

Tržište kapitala je mesto, tj. skup svih institucija pomoću kojih se vrši alokacija (razmeštaj) slobodnih dugoročnih finansijskih sredstava ka onim privrednim subjektima kojima nedostaju ta sredstva. Te firme pozajmljuju kapital i ulažu ga sa ciljem oplodnje, kako bi bile u mogućnosti da ga vrate uvećanog za kamatu. Dalje, tržište kapitala možemo podeliti na: hipotekarno tržište, kreditno/investiciono tržište i tržište dugoročnih hartija od vrednosti, tj. →berze.

Tržište novca

Tržište novca je međubankarsko tržište na kojem se trguje depozitnim i žiralnim novcem kao i kratkoročnim hartijama od vrednosti (depozitnim certifikatima, komercijalnim zapisima, blagajničkim zapisima poslovnih banaka i sl.). U njegovom funkcionisanju je više nego uočljivo "mešanje" centralne banke. Centralna banka je glavni intervent na tom tržištu, ona ga prati, kontroliše i po potrebi direktno utiče na tržište merama kao što su npr. stopa obaveznih rezervi, visina kamatne stope ili operacije na otvorenom tržištu.

Ugovor

Dvostrani pravni posao u kome je potrebna izjava dveju ili više volja kao i njihova saglasnost da bi došlo do obligacionog odnosa. Izjava kojom se čini predlog za zaključenje ugovora je ponuda, a izjava kojom se daje saglasnost na predlog, tj. ponudu naziva se prihvat. Predugovor je takav ugovor kojim se preuzima obaveza da će se kasnije zaključiti drugi, glavni ugovor. Podela ugovora: 1. jednostrano obavezni (obaveza postoji samo na jednoj strani, npr. ugovor o zajmu) i dvostrano obavezni; 2. dobročini (npr. ugovor o poklonu) i teretni; 3. realni (za zaključenje ugovora pored saglasnosti volja potrebna je i predaja stvari) i konsenzualni (ugovor nastaje samom saglasnošću volja ugovornih strana); 4. komutativni (međusobni ekonomski efekti su unapred određeni) i aleatorni (efekti zavise od neke buduće okolnosti – npr. ugovor o kocki). Elementi obezbeđenja ugovora su: kapara, zaloga, kaucija i jemstvo. Opšti rok zastarelosti, odnosno vreme čijim se protekom gubi mogućnost prinudnog ostvarenja prava, prema Zakonu o obligacionim odnosima, iznosi pet godina. Najvažniji ugovori su: ugovor o prodaji, ugovor o poklonu, ugovor o najmu, itd.

Upravni odbor

Upravni odbor je obavezni organ upravljanja akcionarskim društvima. Društvo sa ograničenom odgovornošću može biti sa ili bez upravnog odbora. Upravni odbor po pravilu bira skupština akcionara. Struktura članstva upravnog odbora je slobodna – stručnost članova jedini je kriterijum izbora. Ipak, izuzetno (na primer, kad je reč o društvima koja obavljaju delatnost od javnog interesa) može biti propisana obaveznost izbora jednog broja članova izvan reda zaposlenih ili akcionara. Sva relevantna pitanja vezana za upravni odbor regulišu se zakonom, statutom ili poslovnikom o radu (može i kombinovano). Upravni odbor priprema predloge odluka za skupštinu i izvršava njene naloge; donosi opšte akte koje ne donosi skupština; stara se o pripremi godišnjeg obračuna i usvaja periodični obračun; priprema izveštaje o poslovanju, bilansu sredstava i bilansu uspeha i sprovođenju poslovne politike; predlaže raspodelu dobiti; postavlja i razrešava direktora; donosi investicione odluke; odlučuje o raspolažanju akcijama i udelima preduzeća; odlučuje o osnivanju novih preduzeća; donosi poslovnik o svom radu i vrši druge poslove utvrđene zakonom, osnivačkim aktom i statutom. Članovi upravnog odbora mogu biti opozvani na isti način na koji su i birani (predstavnici kapitala od strane skupštine, a predstavnici zaposlenih od strane saveta zaposlenih). Pored ove odgovornosti, članovi upravnog odbora imaju i imovinsku odgovornost za štetu koju svojim odlukama prouzrokuju društvu kapitala.

Usluga

Nematerijalni proizvod koji se ne može skladištiti, pošto se troši istovremeno kada se i proizvodi. Za usluge, tj. uslužni sektor je karakteristično i to da podrazumeva veliku zastupljenost ljudskog rada, odnosno radno intenzivni sektor. Usluge često predstavljaju osnovno sredstvo za poboljšanje prodaje, tj. prometa.

Uzansa

Trgovinski običaj koji je prerastao u pravilo koje se primenjuje u trgovinskim transakcijama. Posebno su značajne uzanse o prometu robe na međunarodnom nivou. INCOTERMS (akronim od engl. naziva International commercial terms) predstavlja zbirku međunarodnih pravila, tj. uzansi. Ova pravila je usvojila Međunarodna trgovačka komora sa sedištem u Parizu.

Valuta

Monetarna (novčana) jedinica, odnosno obavezna jedinica plaćanja u platnom prometu jedne zemlje: dolar u SAD, funta u Engleskoj, lira u Italiji, dinar u Srbiji, itd.

Vaučer

Reč "vaučer" je nastala od engleske reči "vouch", što znači garantovati, jemčiti, odnosno od reči "voucher", što znači garant, jemac, svedok. Vaučer je priznanica, pismena isprava koja služi kao dokaz da je jedan subjekt uplatio drugom subjektu određeni iznos na ime duga. Vaučer (u procesu privatizacije) predstavlja i hartiju od vrednosti za kupovinu akcija preduzeća. Vaučer glasi na određeni iznos i stiče se po raznim osnovama: na osnovu godina radnog staža, na osnovu uplate sa popustom, itd. Vaučer (u turizmu) predstavlja ispravu koju izdaje turistička agencija (kao trasant) kojom se ona obavezuje da će davaocu uslugu (kao trasatu) platiti usluge koje budu pružene donosiocu vaučera (kao remitenta). U ovom slučaju, vaučer ne predstavlja hartiju od vrednosti, jer u samom turističkom vaučeru nije inkorporirano pravo turiste na uslugu, pa kao takva nije prenosiva na drugo lice.

Veblenov efekat

Veblenov efekat opisuje pojavu porasta tražnje za luksuznim proizvodima visoke cene, iako je došlo do njihovog poskupljenja. Radi se o proizvodima koji se ne kupuju zbog njihove stvarne vrednosti već zbog snobizma i njihove skupoće. U te proizvode spadaju dijamanti, garderoba i drugi predmeti koji mogu da budu deo statusnog imidža. Uporediti sa Gifenvim paradoksom.

Veleprodaja

Prodaja robe sa VP magacina. U praksi se često koristi i Veleprodaja kao zamenica.

Virman (opšti nalog za prenos)

Bezgotovinski instrument platnog prometa pomoću koga se, radi plaćanja izvesnih novčanih obaveza, vrši prenos sredstava sa žiro-računa nalogodavca na žiro-račun korisnika, nezavisno od toga da li se vode kod istog ili različitog nosioca platnog prometa. Pomoću njega se na isti način vrši i prenos sredstava sa tekućeg računa nalogodavca na tekući račun korisnika. Kreće se na relaciji izdavalac-nosilac platnog pometa (banka)-korisnik. On se koristi za plaćanja kad inicijativa za plaćanje potiče od dužnika.

Vrući novac (engl. Hot money)

Pojam vezan za kratkoročne fondove koji su izrazito mobilni i brzo se sele sa jednog na drugo finansijsko tržište. Ta promena poslovног ambijenta u kome "vrući novac" egzistira jeste rezultat promene u uslovima plasmana u nekoj zemlji. Najbolje se oslikava ponašanje ulagača hot money-a kada dođe do devalvacije nacionalne valute zemlje u kojoj su fondovi uloženi. Ukoliko imamo depozite po viđenju i postoji velika diskrepanca između realnog i zvaničnog kursa, prirodno je očekivati devalvaciju, tj. opadanje vrednosti domaće valute, što će se direktno (negativno) odraziti na deponenta. Iz tog razloga svi "igrači" koji upravljaju ovim fondovima nastoje da izbegnu ovakve gubitke i da anticipiraju naredne poteze centralnih banaka, tj. da pobegnu na vreme.

Zalihe

Zalihe su po pravilu najveći deo obrtbih sredstava preduzeća. Njih čini: roba, gotov proizvod, nedovršena proizvodnja, materijal, sirovine, rezervni delovi ..itd.

Zaloga

Stvarno pravo vezano za obezbeđenje potraživanja iz nekog pravnog posla. Subjekat koji daje stvar radi obezbeđenja (najčešće radi obezbeđenja duga) je zalogodavac, a subjekat koji uzima stvar u zalogu je zalogoprimec. Zalogodavac se, zato što je dužnik, ograničava u svom pravu svojine i ukoliko ne ispuní svoj dug, zalogoprimec (poverilac) ima pravo, prodajom stvari koja je data u zalog da naplati svoje potraživanje. S obzirom na to šta je predmet zaloge, ona može biti: ručna i hipoteka. Ako se u zalog daju pokretne stvari, onda je to ručna zaloga. Ako su predmet zaloge nepokretnosti, onda je u pitanju hipoteka.

Zatezna kamata

Kamata koju pored redovne kamate plaća dužnik, ako o roku nije izmirio dug. Njena visina se obično reguliše propisima o zateznoj kamati, i može biti različita za razne dužnike.

Zavisni troškovi

Troškovi sopstvenog prevoza, istovara/utovara robe, carinjenja i tome slično.

Zemlje fiskalnog raja

Zemlje fiskalnog raja su one zemlje koje svesno smanjuju svoje (poreske) prihode u budžetu sa ciljem privlačenja što više firmi. Diskrecija u smislu tajnosti podataka (ko, koliko i iz kojih izvora ima na računu) je uglavnom zagarantovana, tj. nema nikakvih deviznih kontrola i sl. To je situacija Le paradis fiscal gde ne postoje porezi na dobit iz bavljenja profesionalnom delatnošću, niti porezi iz dohotka (npr. na kapitalne dobitke od hartija od vrednosti). Sledeće zemlje nemaju porez na dobit iz profesionalne aktivnosti: Monako, Andora, Bermudi, itd. Zemlje koje nemaju porez na dohodak su Kostarika, Liberija, Panama, Urugvaj, Venecuela, Džibuti. Postoje i države koje svoju "privlačnost" izražavaju nižim poreskim stopama od ostalih zemalja OECD-a i to su: Angola, Holandski Antili, Hong Kong, Jamajka, Švajcarska, Luksemburg i Lihtenštajn. Sva ova mesta su "skloništa" od pogubnog delovanja poreza na poslovanje i bogatstvo. Kao što smo videli, postoje razne vrste skloništa za različite namene. Panama i Liberija nude izvanredne uslove brodovlasnicima, pa nije čudo što većina brodova danas plovi baš pod njihovim zastavama. One nemaju porez na dobit koja je ostvarena od korišćenja brodova (osnovna delatnost brodovlasnika). Propisi su sledeći: potrebno je 800\$ da se registruje firma i tajnost je zagarantovana. U Liberiji je legislativa još liberalnija, tu je dovoljno da godišnje uplatite 150\$ na ime poreza i posao može da počne. Za holding kompanije su najinteresantnije destinacije Švajcarska, Holandija, Luksemburg, Devičanska Ostrva, jer ove zemlje dopuštaju kompanijama distribuciju dobiti filijalama bez ikakvog poreskog opterećenja. Za osiguravajuće kompanije su najpovoljnija Bermudska ostrva, Kolorado (SAD), ostrvo Man, dok je za profesije kao što su pisci, umetnici i kompozitori "tax haven" Irska.

Zlatna akcija

Pojam koji se vezuje za proces privatizacije i korporativno upravljanje akcionarskim društvima (A.D.). Zlatnom akcijom se obeležava situacija u kojoj jedan ili više holdera imaju paket od 50+1% akcija, čime oni daju poslednju reč o pravcima razvoja datog preduzeća. Često se u praksi dešava da država, pri privatizaciji eksdržavnih preduzeća, ostavlja sebi tu zlatnu akciju kako bi onemogućila strane investitore da sprovode politiku u tom preduzeću koja nije u skladu sa npr. nacionalnim zakonodavstvom.

Zlatni standard

Pojam koji je povezan sa deviznim kursom i deviznim paritetom iz razloga što se od davnina na zlato (zbog njegovih svojstava) gledalo kao na neki opšti ekvivalent u kojem smo mogli iskazati vrednost svake druge robe. Engleska je 1816. god. uvela zlatni standard i kovani novac je sadržao određeni procenat zlata u sebi. Sam paritet između valuta se utvrđivao kovničkom stopom, odnosno koliko se jedinica može dobiti od određenje količine zlata (npr. 1 \$=1 gram, a 1 EUR=0,25 grama iz čega sledi da je paritet USD i EUR 1:4). Devizni kurs je mogao da odstupa, ali samo u granicama tzv. zlatnih tačaka (gornje i donje), koje su direktno zavisile od troškova prenosa zlata do drugih zemalja. To se može prikazati na sledećem primeru: SAD duguju Engleskoj 1 kg zlata ili, preračunato u funte, 1000 £. Prema zlatnom paritetu, u SAD-u je to 3000 \$ (odnos je 1:3). Troškovi prenosa 1 kg zlata do Engleske su 50 \$. Ukoliko tražnja za funtama poraste doći će do skoka kursa, ali ne više od nivoa gornje zlatne tačke, tj. do 3,05 \$ (3050 \$ za 1 kg zlata) za 1 £, jer će u tom slučaju "jeftinije" biti za SAD da pošalju zlato u Englesku. Suprotni je slučaj sa povećanjem ponude deviza i donjom zlatnom tačkom. Zlatni standard je trajao do Prvog svetskog rata, sa pokušajima njegovog ponovnog uvođenja u dvadesetim godinama XX veka. Tada su se javile inicijative za zamenu čistog zlatnog standarda zlatno-polužnim, a kasnije i zlatno-deviznim standardom. Prvim se želela ograničiti tražnja za zlatom i to tako što su zlato mogli kupiti samo oni koji su imali dinara u vrednosti 12,5 kg zlata, koliko teži jedna poluga (1931. god. – sto dana konvertibilnosti dinara za zlato). Što se tiče zlatno-deviznog standarda, on podrazumeva pravo Centralne banke da drži rezerve kako u zlatu tako i u drugim konvertibilnim valutama i konvertuje domaću valutu ne u zlato već u drugu valutu. Ovaj model su među prvima koristile skandinavske zemlje, koje su veliki deo rezervi držale u funtama (£).

Zona Slobodne Trgovine i carinske unije

Dva vida podizanja ekonomске saradnje između država na viši nivo, a to se dalje odražava na cele regije. Zona slobodne trgovine jeste skup dve ili više država između kojih carinske barijere i ostale restriktivne mere u trgovini (kao što su kvote, kotizacije i ostale tarife) ne postoje. Ono što se mora istaći je da članice samostalno određuju visinu carina u poslovanju sa zemljama nečlanicama. U tome i leži osnovna razlika izmedju ova dva pojma, jer carinska unija (kao napredniji oblik ekonomске saradnje) pored rečenog obuhvata još i zajedničku politiku carina prema drugim zemljama. Najpoznatije zone slobodne trgovine su: NAFTA (North American Free Trade Area), tj. Severnoamerička zona slobodne trgovine koja uključuje SAD, Kanadu i Meksiko i EFTA (European Free Trade Area), tj. Evropska zona slobodne trgovine koja se osnovala sa namerom da konkuriše EEZ-u. Osnivači EFTA su: Velika Britanija, Norveška, Švedska, Finska, Švajcarska, Austrija, Island i Lihtenštajn. U sadašnjim uslovima ova Zona ima poprilično marginalnu ulogu, ponajviše zbog osipanja članstva u suprotstavljenu grupaciju (EEZ, tj. EU). Zemlje članice EFTA danas su: Norveška, Island, Lihtenštajn i Švajcarska.

Žiralni kurs

Kurs koji se formira na osnovu ponude i tražnje novca sa žiro računa preduzeća i banaka.

Žiralni novac

Trenutno naplativa potraživanja kod banaka koja se nalaze na transakcionim računima (žiro račun, tekući račun) ili kao gotovina u blagajni, jer uvek postoji mogućnost (ograničena samo likvidnošću banke) da se njima raspolaze neformalno i veoma pojednostavljeno putem naloga za isplatu - prvenstveno čekom. Treba ga razlikovati od štednih uloga koji i kada su po viđenju, ne spadaju u žiralni novac. Pored toga, štedni ulozi, za razliku od novca na žiro računima, po pravilu nose kamatu. Žiralni novac nastaje na osnovu polaganja u gotovu, putem doznaka (prenosa, tj. uplata) sa drugih računa (virmanisanjem), kao i na osnovu odobrenog kredita od strane banke na račun korisnika. Može se nalaziti kod centralne banke, poslovnih banaka, a eventualno i kod poštanskog čekovnog ureda (kod nas Poštanske štedionice).

ODRICANJE OD PRAVA

Sav sadržaj ovog rečnika služi isključivo u edukativne svrhe i informativnog je karaktera, a predstavljen je javnosti na uvid u najboljoj nameri. U kreiranju njegovog sadržaja koristili smo različite elektronske i štampane udžbenike i postojeće rečnike koji su bili dostupni.